

601B TURNHOUT ACADEMIE SCHONE KUNSTEN

Voormalige Stedelijke Meisjesschool

Gemeentestraat 5 | 2300 Turnhout

BEHEERSPLAN

Opgemaakt door **ARAT architecten**

Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be

T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | Februari - Maart 2019

Opdrachtgever | **HEEM**

Noordeind 97 | 2920 Kalmthout

Contactpersoon | Joeri Bal

HOOFDSTUK 01 IDENTIFICATIE		9
01.01	INLEIDING	9
01.02	AFBAKENING EN GEGEVENS	9
01.03	EIGENDOM	9
01.04	BESCHERMING	11
01.04.01	Beschermingsbesluit	11
01.04.02	Beschrijving Onroerend Erfgoed	11
HOOFDSTUK 02 HISTORISCHE NOTA		17
02.01	VERBETERDE SCHOOLGEBOUWEN IN DE NEGENTIENDE EEUW	17
02.02	HISTORISCHE SITUERING	19
02.02.01	Turnhout	19
02.02.02	Geschiedenis perceel: Van Gasthuys blok naar de Gemeentestraat	21
02.03	CHRONOLOGIE	23
02.04	BOUWGESCHIEDENIS	23
02.04.01	Fase 1: Meisjesschool naar ontwerp van P. J. Taeymans (1873-1876)	23
02.04.02	Fase 2: toevoeging overdekte galerijen en bemeubeling (1875-1879)	27
02.04.03	Fase 3: Verlenging van de zuidelijke vleugel (1889-1890)	31
02.04.04	Fase 4: Toevoeging tweede bouwlaag o.l.v. L. Van Ravestyn (1922-1923)	31
02.04.05	Fase 5: Toevoeging van nieuwe klassenvleugel o.l.v. L. Van Ravestyn (1928)	35
02.05	LATERE INGREPEN OP HET HISTORISCH PAND	37
02.06	OVERZICHT EVOLUTIE HISTORISCHE PAND VAN DE MEISJESSCHOOL	45
02.07	PIETER JOZEF TAEYMANS	47
HOOFDSTUK 03 BESCHRIJVING EN INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN		53
03.01	EXTERIEUR	53
03.01.01	Inleiding	53
03.01.02	Voorgevel	53
03.01.03	Zijgevel Rechtervleugel	65
03.01.04	Afbakeningsmuur aan de zijde van de rechtervleugel	67
03.01.05	Achtergevel en zijgevel rechtervleugel	69
03.01.06	Achtergevel centrale Vleugel	71
03.01.07	Zijgevel Linkervleugel (voormalige woning)	73
03.01.08	Daken	75
03.02	INTERIEUR	77

03.02.01	Inleiding Schrijnwerk	77
03.02.02	Inkomhal (0.1)	79
03.02.03	Klas (0.2)	81
03.02.04	Klas (0.3)	83
03.02.05	Klas (0.4)	85
03.02.06	Klas (0.5)	87
03.02.07	Trappenhal: gelijkvloers (0.8)	89
03.02.08	Trappenhal: verdieping (1.8)	91
03.02.09	Klas (1.1)	93
03.02.10	Klas (1.2)	95
03.02.11	Klas (1.3)	97
03.02.12	Klas (1.4)	99
03.02.13	Klas (1.5)	101
03.02.14	Inkomhal woonhuis	103
03.02.15	Ruimtes gelijkvloers woonhuis	105
03.02.16	Traphal verdieping woonhuis	107
03.02.17	Ruimtes verdieping woonhuis	109
03.02.18	Zolder woonhuis	111
03.02.19	Zolder school	113
03.02.20	Nieuwe klassenvleugel o.l.v. Van Ravestyn (1928)	115
03.02.21	Kelder woonhuis	117
03.03	SYNTHESE ERFGOEDELEMENTEN	119
03.03.01	Exterieur	119
03.03.02	Interieur	123
HOOFDSTUK 04 BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN		129
04.01	HISTORISCHE WAARDE	129
04.02	ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE	129
HOOFDSTUK 05 VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER		135
05.01	VISIE OP BEHEER	135
05.02	BEHEERSDOELSTELLINGEN	137
HOOFDSTUK 06 OPSOMMING VAN DE WERKZAAMHEDEN		151
06.01	ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN	151
06.02	RESTAURATIEWERKZAAMHEDEN	155
06.02.01	Exterieur	155
06.02.02	Interieur	167
06.03	VERBETERINGSMAATREGELEN	172

06.04	ONDERHOUDSMAATREGELEN	173
HOOFDSTUK 07 OPVOLGING EN EVALUATIE		177
HOOFDSTUK 08 BIJLAGE		183
HOOFDSTUK 09 BIBLIOGRAFIE EN AFBEELDINGENLIJST		187
09.01	LITERATUUR	187
09.02	ARCHIVALIA	189
09.03	AFBEELDINGENLIJST	189

HOOFDSTUK 01

IDENTIFICATIE

01.01 INLEIDING

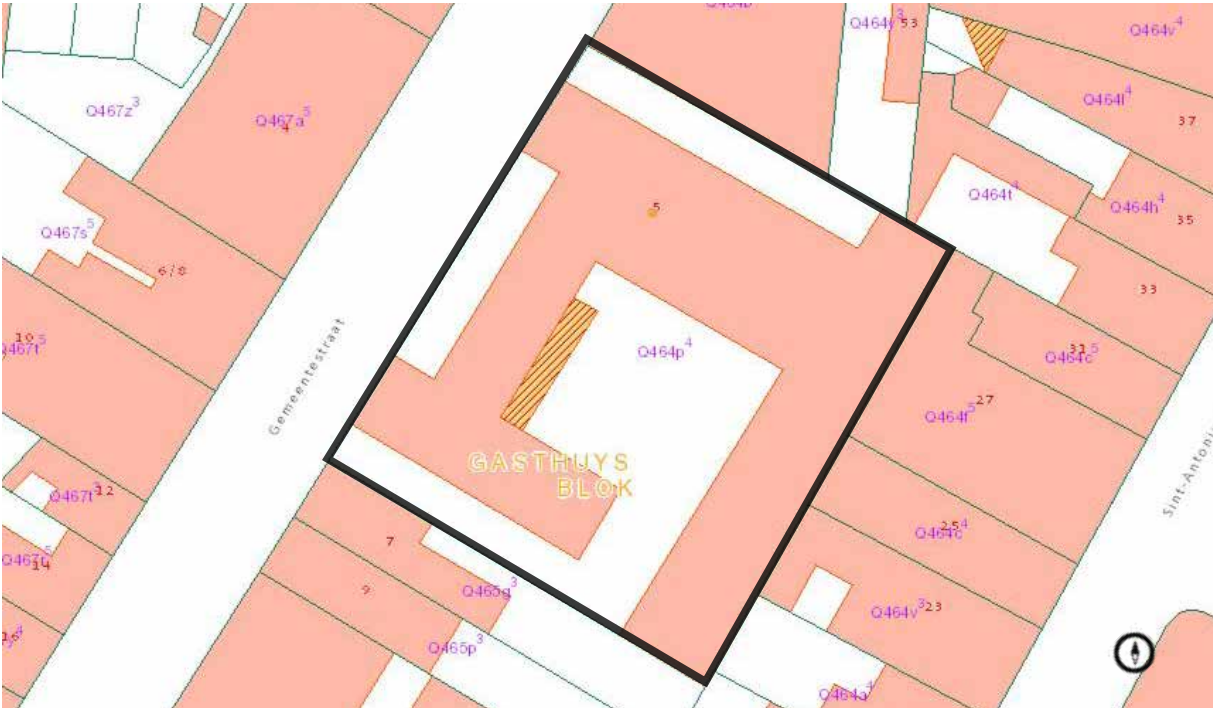
Dit beheersplan heeft als doel een visie te vormen voor het beheer van de voormalige meisjesschool voor de komende vierentwintig jaar. Na een korte identificatie van het gebouw in het eerste hoofdstuk, wordt kort de geschiedenis toegelicht in hoofdstuk 2. Vervolgens worden alle erfgoedelementen van het gebouw besproken en geïnventariseerd in hoofdstuk 3, waarbij de oorspronkelijke elementen worden teruggekoppeld aan de historische documenten uit hoofdstuk 2. In het vierde hoofdstuk worden de erfgoedwaarden besproken. Na deze onderzoekende hoofdstukken zullen in de volgende hoofdstukken de toekomstvisie en beheersmaatregelen worden toegelicht. In hoofdstuk 5 wordt een onderbouwde visie op het toekomstig beheer van het schoolgebouw geschetst, via beheersdoelstellingen wordt geformuleerd welke toestand men wenst te bereiken en op welke manier. Dit leidt tot een opsomming van werkzaamheden in het zesde hoofdstuk, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen eenmalige en wederkerende werken. In een lijst der werken worden deze werken gesynthetiseerd, de lijst is terug te vinden in hoofdstuk 8, de bijlages bij dit beheersplan.

01.02 AFBAKENING EN GEGEVENS

Naam	Meisjesschool
Ligging	Gemeentestraat 5, 2300 Turnhout
Kadaster	4 ^{ste} afdeling Turnhout, sectie Q-3e blad, perceelnummer 0464p4
Datering	1873-1876: ontworpen door provinciaal architect Pieter Jozef Taeymans 1875-1879: toevoeging overdekte galerijen, 1889-1890: vergrotingswerken 1922-1923: toevoeging tweede bouwlaag en uitbreiding onder L. Van Ravestyn
Bescherming	Beschermd als monument (06-07-1999), besluitnummer 3464.
Geïnventariseerd	Inventarisnummer 11994, vastgesteld 14-09-2009

01.03 EIGENDOM

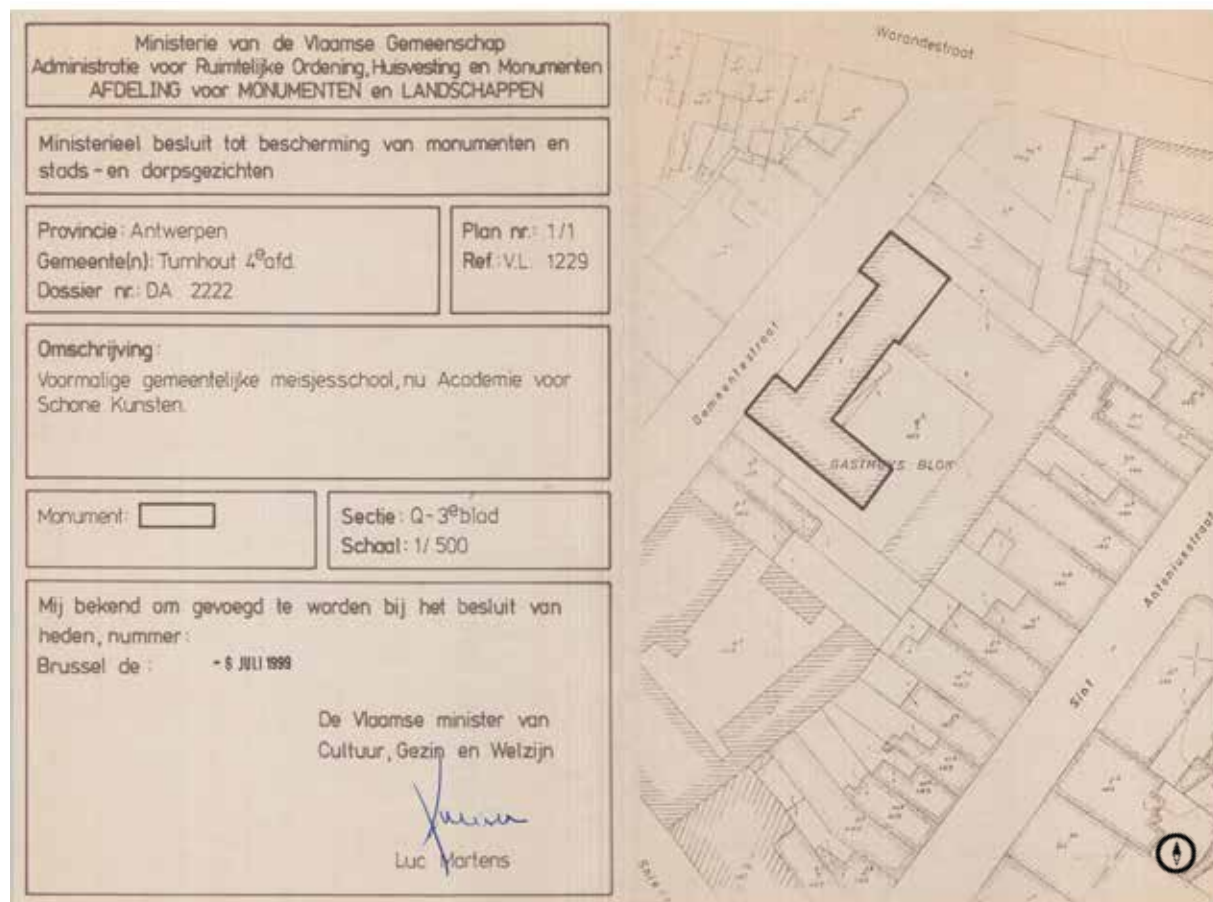
De voormalige kunstacademie / meisjesschool is eigendom van de projectontwikkelaar HEEM en zal in de toekomst getransformeerd worden tot een cohousingproject, ontworpen door HEEM en B-architecten. De woningen zullen in de toekomst verkocht worden.

afb. 1: Kadasterkaart van de voormalige meisjesschool, 2019 © FOD Financiën.

afb. 2: GRB-kaart met aanduiding van de als monument beschermde voormalige meisjesschool (nr. 5) en de overgelegen bank van Turnhout (nr. 3,4) en Neoclassicistisch herenhuis (nr. 57) (rood). Het relict ligt net niet in de archeologische zone van het historische stads-kern Turnhout (blauw met zwart gearceerd). Tevens staan in de omliggende straten diverse stadswoningen in de lijst van het geïnventariseerde erfgoed (oranje) ©Geoportaal.

afb. 3: Aanduiding van de Meisjesschool, die als monument werd beschermd, beschermingsbesluit nr. 3464.

01.04 BESCHERMING

01.04.01 BESCHERMINGSBESLUIT

De voormalige Gemeentelijke Meisjesschool is beschermd als **monument** door het MB van 6 juli 1999, omwille van het algemeen belang, gevormd door de **historische** en meer bepaald **architectuurhistorische waarde**. De historische en architectuurhistorische waarde wordt omschreven als volgt:

'De voormalige gemeentelijke meisjesschool van 1873-1876, gebouwd in een neoclassicistisch geïnspireerde stijl, is de eerste overheidsopdracht van provinciaal bouwmeester P.J. Taeymans in Turnhout. In de bestuurlijke, architecturale en stedenbouwkundige geschiedenis van Turnhout is het een interessant tijdsdocument met duidelijke bouwkundige kwaliteiten: evenwichtige opbouw, monumentaal stijlvol gevel front, functionele planindeling, ruime goed verlichte lokalen, sobere inrichting; latere aanpassingen hebben het originele karakter niet wezenlijk verstoord'.¹

De bescherming richt zich voornamelijk op het originele gebouw en de uitbreidingen van P. J. Taeymans en minder op de latere toevoegingen van Van Ravensteyn. Op het bijgevoegde plan bij het beschermingsbesluit is afgelijnd dat het enkel gaat om het voorste bouwvolume met de volledige zuidelijke vleugel en alleen het originele deel van de noordelijke vleugel. Ook de loggia behoort –opmerkelijk genoeg- niet tot de bescherming. Toch hebben ook de toevoegingen van L. Van Ravesteyn hun waarde op het uitzicht van het huidige gebouw. De speelplaats, achterbouw en langgerekte noordelijke en oostelijke vleugel behoren niet bij de bescherming. Het gehele complex is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundige erfgoed.²

Het perceel is net niet gelegen in de Historische stadskern van Turnhout die is opgenomen in de Inventaris van het Archeologisch Erfgoed (ID: 11926).³ Aan de overkant van de voormalige meisjesschool liggen twee andere beschermde relicten, namelijk de Bank van Turnhout en een Neoclassicistisch herenhuis (afb. 2).

01.04.02 BESCHRIJVING ONROEREND ERFGOED

'Dit complex werd in 1873 ontworpen door provinciaal architect Pieter-Jozef Taeymans als gemeentelijke meisjesschool met woning voor de hoofdonderwijzers. De centrale vleugel had oorspronkelijk slechts één bouwlaag, maar in 1922-1923 werd een twee bouwlaag toegevoegd. In de zuidelijke vleugel bleef het uitzicht van de lokalen, met de originele deuren en schouwen, goed bewaard. Nu is de Turnhoutse Academie voor Schone Kunsten in het gebouw gevestigd.'

Historiek

'De oprichting van een stedelijke meisjesschool in Turnhout werd pas in 1860 in overweging genomen. Het eerste schooljaar startte in 1864 op het begijnhof. In 1873-1876 werd in de Gemeentestraat deze eerste kosteloze school voor meisjes gebouwd. Dat was meteen ook de eerste grote realisatie van provinciaal bouwmeester P.J. Taeymans in Turnhout. Sedert zijn aankomst, in 1869, had hij wel enkele burgerwoningen gebouwd, door zijn opvolger P. Schellekens als 'neo-grec' bestempeld, maar een opdracht voor een overheidsgebouw had hij nog niet gehad. De klassieke vormtaal, die hem als academisch geschoold architect was bijgebracht, zou hij - zeer ruim geïnterpreteerd - ook in het ontwerp voor deze school hanteren.'

'Voor het "bouwen van een school met woning" (zoals aangegeven op de bouwaanvraag) werd aan de westelijke rand van de toenmalige bebouwde kern van Turnhout, een terrein aangekocht. Over dat terrein schrijft P. Troch, provinciaal inspecteur voor het lager onderwijs, op 14 maart 1873 aan de gouverneur: "Le terrain choisi est situé dans un endroit paisible et isolé; il est élevé et salubre. Le prix de 300 fr. l'are est la valeur ordinaire dans ce quartier de la ville". Bij de plannen voor de voormalige Gemeentelijke Meisjesschool, opgemaakt door provinciaal architect P. J. Taeymans in 1873, werd een gedetailleerd beschrijvend bestek gevoegd. De begrotingsstaat beliep 44.453,90 Belgische frank. Op 22 december werd de aanbesteding opgemaakt. De uitvoering werd aan J.P. Brosens gegund voor 45.500 Belgische frank. In 1876 waren de werken, met name het

¹ Beschermingsbesluit nummer 3464 (06-07-1999), geraadpleegd via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/4823>.
² Integraal verkooptdossier, Turnhout - Gemeentestraat 3-5, "Erfgoednota Voormalige Meisjesschool".
³ Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11926>, geraadpleegd op 6-2-2019.

eigenlijke schoolgebouw met vier klassen, de aanpalende woning voor de onderwijzeres en een vrijstaand gebouwtje met sanitair en kolenhok ten oosten van de speelplaats voltooid.'

'Tussen 1875 en 1879 werden aan noordelijke en oostelijke zijde van de speelplaats overdekte galerijen en een wasplaats bijgebouwd. In 1889-1890 werden vergrotingswerken uitgevoerd, met name de verlenging van de zuidelijke vleugel met een uitbouw van drie traveeën en twee bouwlagen, goed voor twee nieuwe klassen. Het centrale gedeelte van de voorbouw werd in 1922-1923 verhoogd met een tweede bouwlaag, goed voor twee (heden drie) klassen, en op de begane grond links werd een bureel voor de bestuurder ingericht, in de bestaande zuidelijke vleugel werd een lokaal voor medisch toezicht ondergebracht en aan de speelplaatszijde een galerij aangebouwd, alles naar ontwerp van stadsarchitect L. Van Ravestyn. Een klassenvleugel met drie klassen en evenveel vestiaires werd in 1928 aan de noordelijke zijde, achter de woning van de bestuurder, naar ontwerp van dezelfde architect toegevoegd. In 1955 werd het schoolhuis afgeschaft en aangewend voor de inrichting van nieuwe klassen. Het oorspronkelijk sanitair aan de oostelijke zijde van de speelplaats werd gesloopt en door een recent bijgebouw vervangen.'

'Sedert 1981 is de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten definitief in dit gebouw gehuisvest.'

Situering

'De voormalige meisjesschool is het belangrijkste gebouw in de Gemeentestraat. De straataanleg in 1873 houdt trouwens rechtstreeks verband met het tot standkomen van dit gebouw en de bouw van het voormalige gasthuis. De bouwgrond voor de school, 16 are 91 centiare, was eigendom van de burgerlijke godshuizen. Op de huidige kadasterplannen staat de plaats nog steeds aangeduid als "Gasthuys Blok". Het gasthuis zou twee jaar later, in 1875, in de as van de nieuw aangelegde straat worden ingeplant op gronden van de oude Warande, ter hoogte van het huidig Cultureel Centrum.'

Exterieur

'Het oude schoolcomplex vertoont een centrale klassenvleugel met dubbelhuisopstand van zeven traveeën en twee (oorspronkelijk één) bouwlagen onder een zadeldak van mechanische pannen. De nok van het dak loopt evenwijdig ten opzichte van de straat. De centrale klassenvleugel wordt voorafgegaan door ommuurde tuintjes. Aan beide kanten van de centrale klassenvleugel bevinden zich twee zijvleugels van drie traveeën en twee bouwlagen onder een schild- en afgewolfd zadeldak van mechanische pannen. De nokken van deze daken staan loodrecht ten opzichte van de straat. De noordelijke zijvleugel was aangewend als woning van het vroegere schoolhoofd. De zuidelijke vleugel deed dienst als klassenvleugel. Deze klassenvleugel, die op het plan van Taeymans veel korter is, werd vrij snel (1889) in oostelijke richting uitgebreid. Enkel deze centrale klassenvleugel en de oorspronkelijke zijvleugels maken deel uit van de bescherming. De speelplaats, achterbouw en langgestrekte vleugel die de noordelijke zijde van de speelplaats afsluit, horen daar niet bij.'

'Het neoclassicistisch opgevat bakstenen gebouw met lijstgevels is aan de straatzijde belijnd met bepleisterde en witgeschilderde banden, verschillende pilasters, omlijstingen en een klassieke gevelafsluiting met breed fries en houten kroon- en tandlijst. Er is op een sobere manier gebruik gemaakt van Savonnièresteen voor de hoge arduinen sokkel en dito vensterdorpels, op de bovenverdieping uitgewerkt als omgetrokken kordon.'

'De middelste vleugel met centrale, risalietvormende inkomtravee, afgezet met pilasters en driezijdig fronton, is op de begane grond uitgewerkt als een segmentboogarcade met bloemmotief op de sluitstenen. De zijvleugels worden dan weer gemarkeerd door hoekpilasters. De segmentboogvensters en -deuren zijn gevat in geprononceerde bandomlijstingen met afgeschuinde dagkanten en oortjes, vermeerderd met een paneeltje op de borstweringen van de begane grond en een sierlijke ijzeren leuning op de verdieping. Het houtwerk is origineel.'

'De soberder zij- en achtergevels zijn enkel versierd met spaarvelden, zaagtandlijsten, banden en omlijstingen van beschilderd metselwerk. De zuidelijke zijgevel heeft een arduinen gevelsteen met inscriptie "DE GOUVERNEUR RIDDER PYCKE/ DE BURGEMEESTER JAN HOEFNAGELS/ DE BOUWMEESTER P.J. TAEYMANS/ MDCCCLXXVIII". De achtergevel is vermeerderd met een overdekte, recent vernieuwde galerij op gietijzeren zuiltjes en sokkel van arduin. Vermoedelijk zijn deze laatste gerecupereerd bij de afbraak van de galerijen aan de noordelijke zijde van de speelplaats.'

'Het resultaat van het ontwerp van Taeymans is voortreffelijk: grondplan en opbouw zijn evenwichtig, de uitstraling van het gevelfront is monumentaal maar toch uitnodigend zoals past voor een school. In de traditie van het regionale (arme) bouwen, waar natuursteen plaatselijk niet voorhanden was, moeilijk kon worden aangevoerd en dus vrijwel niet voorkwam, combineert hij hier baksteenmetselwerk en bepleisterde geveldelen tot een aantrekkelijk en stijlvol geheel. De planindeling van het gebouw is functioneel met ruime, lichte klaslokalen, de inrichting is sober en tijdloos. Zoals gebruikelijk werd de woning van het schoolhoofd in het ontwerp geïntegreerd.'

Interieur

'De oorspronkelijke indeling met klassen in midden- en zuidelijke vleugel bleef grosso modo bewaard. In de zuidelijke vleugel (de huidige beeldhouw- en tekenklassen) bleef het uitzicht van de vroegere klaslokalen vrijwel intact bewaard, met name de eenvoudige bepleisterde en beschilderde muren en plafonds, nauwelijks voorzien van lijstwerk evenals de meeste binnendeuren. Ook de originele schouwen en de roosters in muren en plafonds van het centrale verluchtings- en verwarmingssysteem bleven er integraal bewaard.'

'De interne circulatie geschiedt via de monumentale eikenhouten bordestrap in de centrale trapzaal van de zuidelijke vleugel. De toegang tot de klaslokalen op de bovenverdieping van de middenvleugel verloopt via de galerij aan de achtergevel.'

4 Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994>, geraadpleegd op 6-02-2019, laatst gewijzigd in 2017.

Projet
pour la création de mobilier de l'école
de filles de Turin.

*Donné par M. de la Roche
à M. de la Roche, le 24/2 1873.*

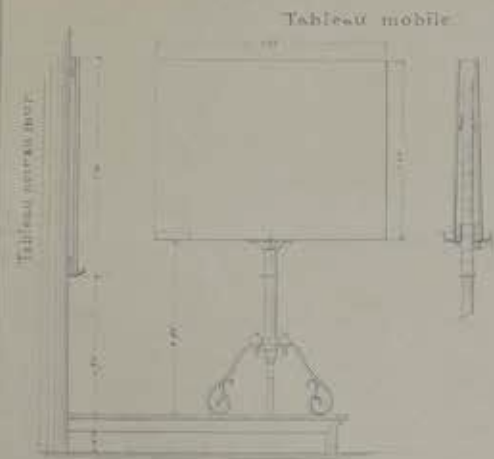

Tableau mobile

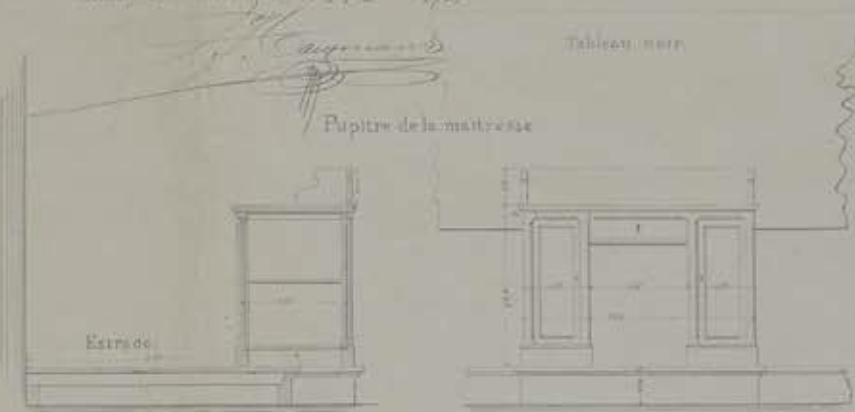

Tableau noir

Pupitre de la maîtresse

Escabeau

Lavabo

Paire

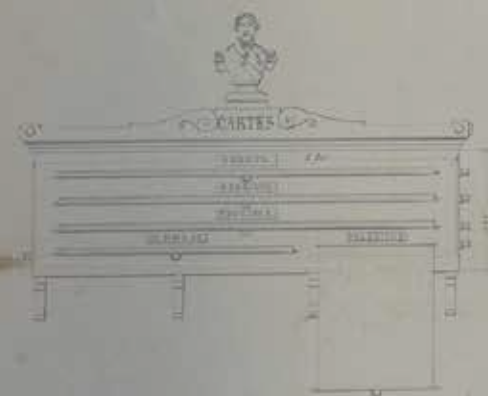

Coupe

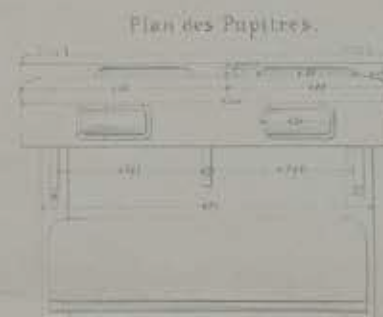

Escabeau

Echelle de 0,05 p. mètre

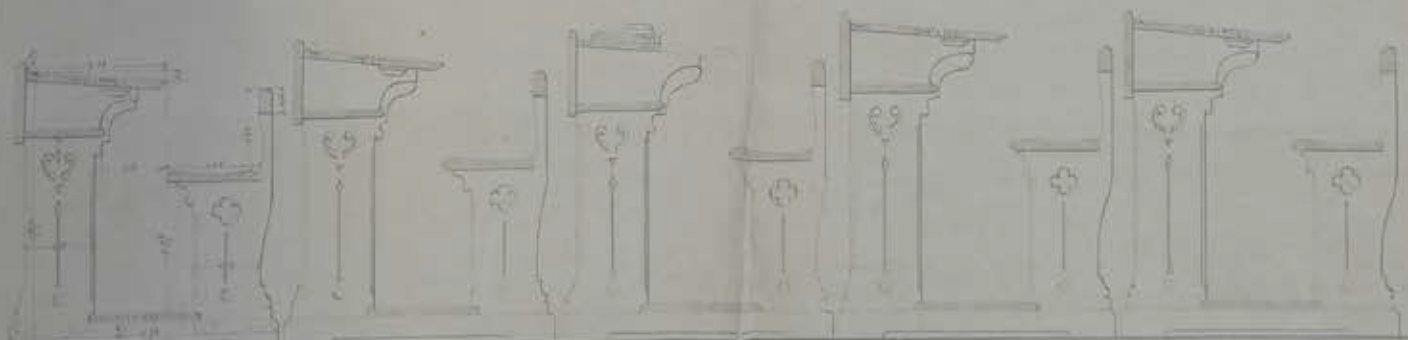

Pauzeuil

Plan des Pupitres

Profil des différentes grandeurs de Pupitres

HOOFDSTUK 02

HISTORISCHE NOTA

02.01 VERBETERDE SCHOOLGEBOUWEN IN DE NEGENTIENDE EEUW

In 1852 stelde het ministerie van Binnenlandse Zaken de eerste regels op waaraan gebouwen en inrichtingen voor scholen moesten voldoen. Men wou de kwaliteit van de inrichtingen verbeteren, vooral op vlak van hygiëne.⁵ Zowel Mark D'Hoker als Luc Verpoest schrijven dat de richtlijnen uit 1852, en de tweede richtlijnen uit 1874, een 'blauwdruk van het ideale negentiende-eeuwse schoolgebouw in België' vormden. De ligging van het schoolgebouw werd belangrijk, het moest op een droge en luchtige plaats gelegen zijn, verwijderd van een lawaaierige of ongezonde omgeving. Het gebouw moest van water voorzien zijn. De nabijheid van een kerk werd aanbevolen, een kerkhof daarentegen moest omwille van hygiënische redenen minstens 150 meter van het schoolgebouw verwijderd zijn.

Qua bouwstijl van het schoolgebouw werden geen richtlijnen opgesteld, wel gaf men adviezen over de materialisatie van de gebouwen, de breedte van de gang, de afmetingen van trappen, de oriëntatie van de klaslokalen, de vensters en de verwarming. Het raamoppervlak diende minimaal 1/20 van het volume van het lokaal te bedragen, en de bovenste ruiten konden bij voorkeur geopend worden voor ventilatie. Het klaslokaal moest elk uur verlucht kunnen worden en de temperatuur moest ongeacht het seizoen 14 à 15 graden bedragen. Er moesten kleedruimtes aanwezig zijn, aparte toiletten voor jongens en meisjes, één per 23 tot 30 leerlingen. Eén klas mocht door 50 à 60 leerlingen gebruikt worden, uitzonderlijk mocht dit aantal oplopen tot 80 à 90 leerlingen. Elke leerling moest dan over zes kubieke meter lokaal kunnen beschikken. Bij voorkeur waren er aparte klassen en speelplaatsen voor jongens en meisjes. Speelplaatsen moesten ommuurd zijn en met enkele bomen beplant. Tevens moest er water zijn in de vorm van een fontein of waterpomp. De speelplaats moest verhard zijn en over voldoende afwatering beschikken.⁶

Het programma uit 1852 werd in 1873 uitgebreid en verbeterd, met een bijhorende financiering van 120 miljoen Belgische Frank voor het bouwen van nieuwe schoolgebouwen en de verbetering van het bestaande schoolpatrimonium.⁷ Het oude programma werd grotendeels overgenomen, maar een aantal voorschriften werden wel verscherpt. Tevens sprak men zich uit over eisen voor de constructie, de afwerking, de dimensionering en de gewenste bouwstijl voor schoolgebouwen. De scholen moesten een eenvoudige stijl hebben, maar moesten tevens met de nodige zorg en elegantie worden uitgewerkt. De regering zou overbodige verfraaiingen niet financieren, dit moesten de gemeenten zelf betalen. De klaslokalen en speelplaatsen werden verruimd, de klassen dienden bijvoorbeeld 4,5 meter hoog te zijn. De ventilatievereisten verstrengden, men vereiste twee luchtversingen per uur. Een warme luchtkachel behoorde vanaf 1874 ook tot de vaste uitrusting van een klaslokaal, en ook aan zonnewering en kunstlicht werd aandacht geschonken.

Daarnaast moesten scholen voorzien zijn van een speciaal lokaal voor gymnastiek. Dat het nieuwe programma ook daadwerkelijk werd uitgevoerd werd bekomen door het voorzien van voldoende financiële middelen, zowel van de Belgische regering als de provincies en gemeenten. De progressiviteit en het gedachtengoed dat weerspiegeld werd in de Belgische scholenbouw werd in binnen- en buitenland geprezen.⁸ In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd steeds meer rekening gehouden met goede verwarming, ventilatie en verlichting. Naast de gewone klaslokalen en turnzaal werden meer ruimtes met een specifieke functie voorzien, bijvoorbeeld een bibliotheek, een muziek- en tekenklas, een schoolmuseum en een lerarenkamer.⁹

Gemeentes kregen subsidie om gratis lager onderwijs voor elk kind mogelijk te maken. In ruil hiervoor moesten de scholen zowel inhoudelijk als op vlak van infrastructuur voldoen aan de basiseisen. Bovendien moest elke gemeente over een lagere school beschikken.¹⁰ In deze periode werd ook besloten om een nieuwe meisjesschool te bouwen in de Gemeentestraat.

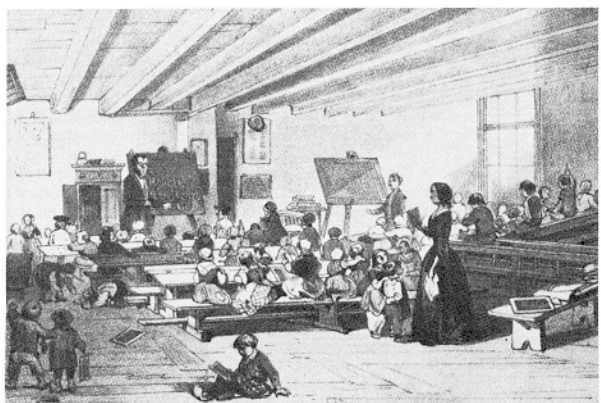
5 I. Bertels, *Building the city, Antwerp 1819-1880*, Leuven, 2008, p. 293.
6 H. Kliffen, *Een Antwerpse Ecole Modèle?*, onuitg. masterthesis UA, 2015, pp. 15-17.
7 M. Van Den Driessche, *De architectuur van het scholencomplex in de Belgische context (1842-1972)*, Gent, 2009, p. 12.
8 H. Kliffen, *o.c.*, 2015, pp. 21-23.
9 H. Kliffen, *o.c.*, 2015, p. 26.
10 Het Verleden van Beiten, "Negentiende-eeuwse leefwereld", <http://www.beitem.be/leefwereld.html>, geraadpleegd op 6 januari 2016.

afb. 4: De klas, door Ferdinand de Braekeleer, 1792 © www.theimaginativeconservative.org

afb. 5: Een klaslokaal aan het einde van de 18de eeuw, door Hendrik Numan © Rijksmuseum

afb. 6: Leerschool omstreeks 1850, litho door P. Blommers uit: J.C. Vleggeert (1967)

afb. 10: P. Dorpschool, 1801-1900, schilderij door P. Van Dycke. Brugge, stadhuis © Brussels, KIK-IRPA

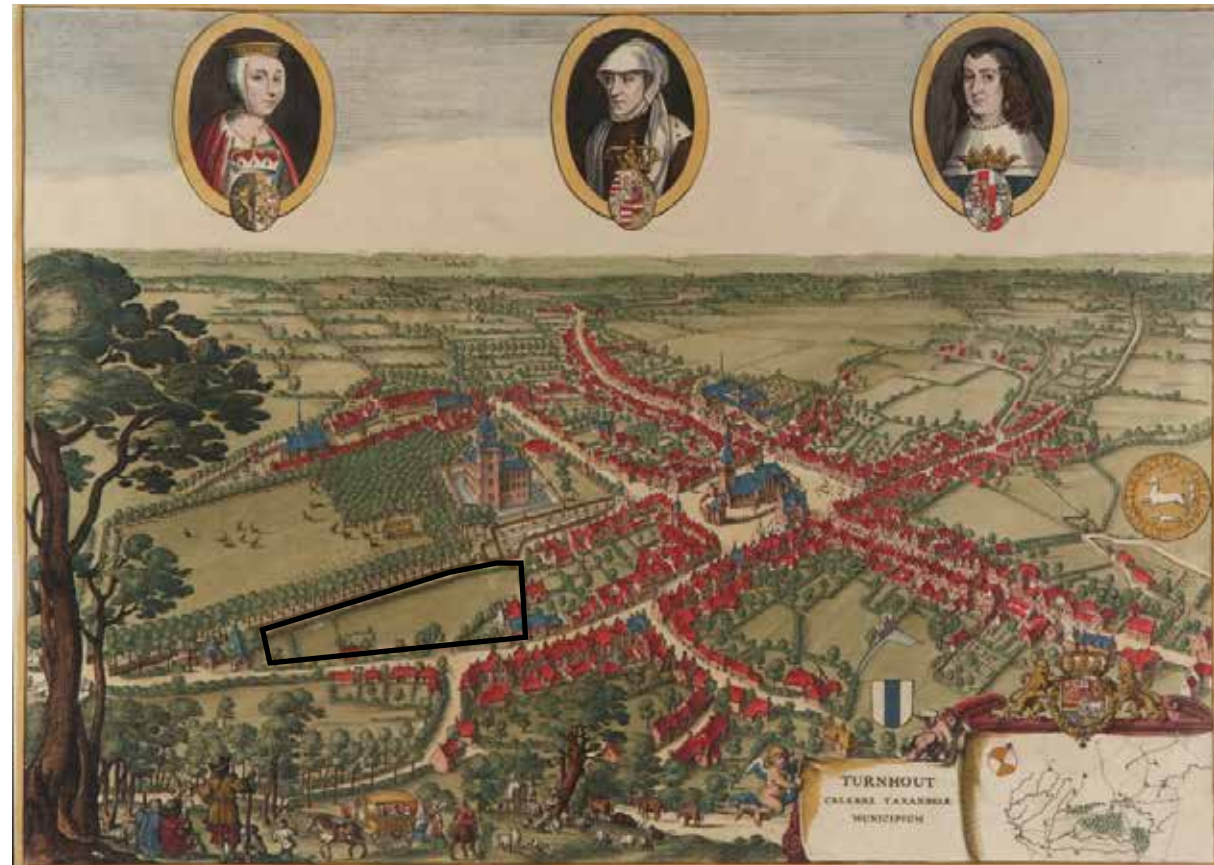
afb. 8: Foto, voormalige meisjesschool, Oudenaarde, 1913 © Brussels, KIK-IRPA.

afb. 7: Foto, classe de l'école abbatiale avec moine-professeur et élèves, 1889-1890 © Brussels, KIK-IRPA.

afb. 9: Foto, portret van een meisjesklas, 1890-1933 © Brussels, KIK-IRPA, fotograaf Emile Henri t'Serstevens.

afb. 12: Gravure van Turnhout, Lucas Vorsterman Jr., 1667 © Stadsarchief Turnhout. Aanduiding Gasthuys blok (zwart).

afb. 11: Ferrariskaart, 1778. Aanduiding Gasthuys blok (zwart) © Geoportaal.

02.02 HISTORISCHE SITUERING

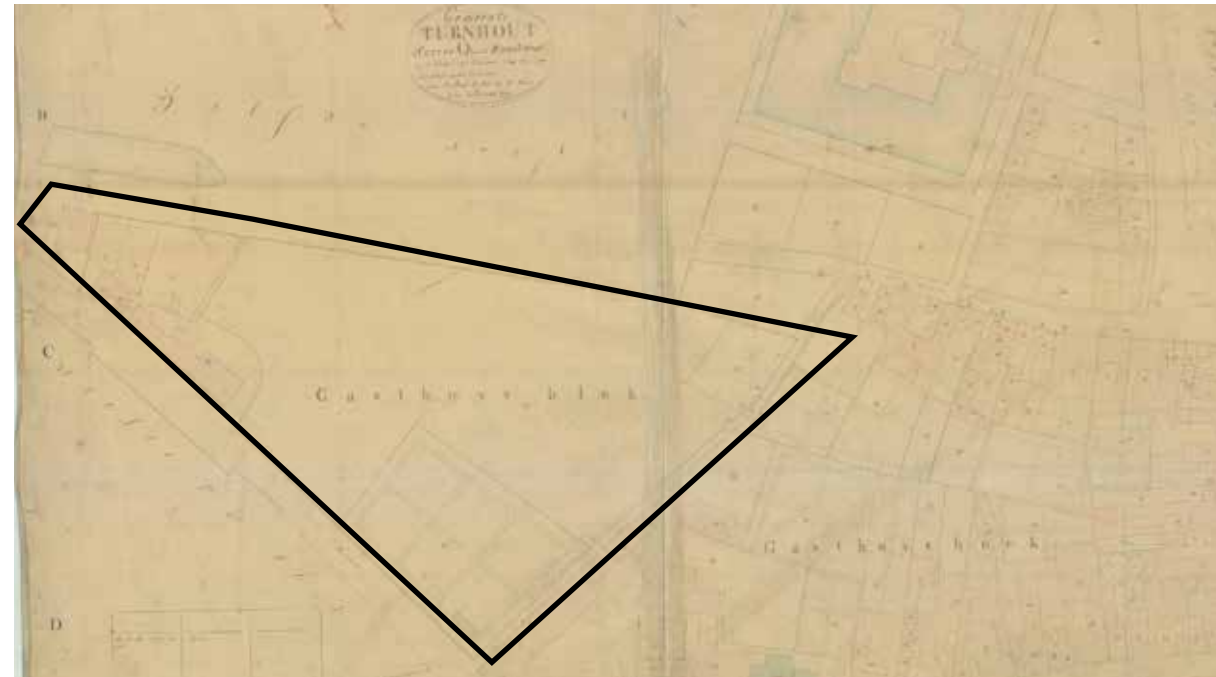
02.02.01 TURNHOUT

Op de gravure van Lucas Vorsterman Jr. uit 1667 is de stadskern van Turnhout dicht bebouwd (afb. 12). Er zijn verschillende zij- en achterstraten, ook verder verwijderde onbebouwde straten, die alle naar het centrum leiden. Het stratentracé zoals afgebeeld op de gravure bleef tot op heden onveranderd bestaan. Het blok waar de Meisjesschool in de toekomst zou staan, aangeduid in zwart, is onbebouwd met uitzondering de hoekbebouwing. Ten noorden van de site is het Kasteel van de hertogen van Brabant gelegen. De indrukwekkende waterburcht was eertijds omgeven door een groene warande met wildbaan, een moestuin en boomgaarden. Ten noorden van de burcht ligt het begijnhof, eertijds weggeschonken van zijn gronden. Van deze groene omkadering bleef vrijwel niets bewaard, het Cultuurhuis de Warande, de gevangenis en negentiende-eeuwse verkavelingen kwamen ervoor in de plaats.¹¹

Als we de gravure van Vorsterman (1667) vergelijken met de kaart van Ferraris (1778) dan blijken de bebouwde zones nauwelijks te zijn toegenomen (afb. 11). Het blok van de onderzoekssite van de meisjesschool wordt nog steeds overheerst met een open groenvlakte. Aan de westelijk hoek liggen er een aantal bebouwing en de zuidelijk hoek was voorzien van een kleine watervijver, een drinkplaats voor de dieren. In het oude Turnhout van vóór 1800 nam de stedelijke woonkern met handels- en nijverheidsactiviteiten maar een beperkte ruimte in. Het landelijk Turnhout overheerste met een aanzienlijke, natuurlijk vegetatie van eiken en berken in het begin, later een grasbegroeiing die op haar beurt vervangen werd door heidevegetatie.¹²

Pas bij de bevolkingsaangroei midden negentiende eeuw werd de stad aanvankelijk opgevangen door het vol bouwen van privé-tuinen en doorgangen in het centrum. Pas later werd de stad uitgebreid met arbeiderswoningen aan de rand van de stad. Aan de westelijke rand van de stad werden nieuwe straten gepland: Victoriestraat (1867), Gemeentestraat (1873), Sint-Antonius- en Leopoldstraat (1875). In deze periode kreeg de stad tevens een aantal nutsvoorzieningen erbij: gasfabriek (1861), riolerings- en waterleidingnet (1904), huisvuilophaling (1923) en elektriciteitsnet.¹³

- 11 Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017).
- 12 Agentschap Onroerend Erfgoed, "Kasteel van de hertogen van Brabant" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12095> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017).
- 13 Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017).

afb. 13: Primitief Kadasterplan, 1830-1834. Turnhout, Sectie Q, Percelen van 353 tot 471 © Carthesius. Aanduiding Gasthuys blok (zwart).

afb. 14: Topografische kaart, 1872 ©Carthesius.

afb. 15: Topografische kaart, 1885 ©Carthesius.

afb. 16: Topografische kaart, 1928 ©Carthesius.

afb. 17: Opmetingsplan van landmeter H. Debondt, 1872, bestaande toestand © Rijksarchief Beveren.

02.02.02 GESCHIEDENIS PERCEEL: VAN GASTHUIS BLOK NAAR DE GEMEENTESTRAAT

Op het primitief kadasterplan van 1830-1834 staat de toekomstige grond van de meisjesschool aangegeven als Gasthuys blok. De naam verwijst naar het voormalige Gasthuis dat in 1875 werd gebouwd op de as van de nieuwe aangelegde Gemeentestraat, ter hoogte van de oude Warande. Het ziekenhuis werd tussen 1967-1977 alreeds vervangen door het huidige Cultuur- en ontmoetingscentrum de Warande. De straataanleg van de Gemeentestraat in 1873 hield dusdanig rechtstreeks verband met het tot stand komen van het Gasthuis en de Meisjesschool. Op de topografische kaart van 1872 is deze straat nog niet aanwezig. De volgende topografische kaarten tonen de nieuw aangelegde Gemeentestraat met de aanduiding van de contouren van het de school en het gasthuis aan de Warandestraat. De voormalige meisjesschool was het belangrijkste gebouw in de Gemeentestraat. De bebouwing in de Gemeentestraat zal in het derde kwart van de negentiende eeuw uitbreiden en vertoont enkele huizen in neoclassicistische stijl. Op stedenbouwkundig vlak is de inplanting van het openbaar gebouw van de meisjesschool richtinggevend geweest voor de wijkaanleg, de evolutie en de vormgeving van de omringende opkomende bebouwing.

Pas in 1860 werd de oprichting van een stedelijke meisjesschool in Turnhout in overweging genomen. Het eerste schooljaar startte uiteindelijk pas in 1864 in het begijnhof van Turnhout. In afwachting van werd tussen 1873-1876 in de Gemeentestraat de eerste kosteloze school voor meisjes gebouwd. De landmeter die het gebied voor de nieuwe meisjesschool optekende, geeft aan dat het grondbezit toenmalig tot de Godshuizen toebehoorde en herbestemd werd tot bouwplaats 'van een stadmeisjesschool' (afb. 17). De nieuwe school was gelegen tussen het domein van de burgerlijke godshuizen van Turnhout waar nog geen verkavelingen stonden. De Gemeentestraat staat aangegeven op het opmetingsplan als 'ontworpen straat'. Enkel ten oosten van het domein aan de Sint Antoniusstraat lagen verkavelingen. De bouwgrond werd aangekocht voor het "bouwen van een school met woning", zoals werd aangegeven op de bouwaanvraag. De provinciaal inspecteur voor het lager onderwijs, P. Troch, schreef op 14 maart 1873 aan de gouverneur: "Le terrain choisi est situé dans un endroit paisible et isolé; il est élevé et salubre. Le prix de 300 fr. l'are est la valeur ordinaire dans ce quartier de la ville".¹⁴

afb. 18: Postkaart, Gemeentestraat met schoolmeisje, 1905 © Delcampe.

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017).

afb. 19: Postkaart, Meisjesschool in Turnhout, vóór 1922 © Stadsarchief Turnhout.

afb. 20: Postkaart, Meisjesschool in Turnhout, na 1923 © Stadsarchief Turnhout.

02.03

CHRONOLOGIE

1873-1876	Oprichting van de stedelijke meisjesschool, naar ontwerp van Pieter Jozef Taeymans
1875-1879	Toevoeging van overdekte galerijen aan noord- en zuidzijde van de speelplaats
1889-1890	Verlenging van de zuidelijke vleugel
1922-1923	Toevoeging tweede bouwlaag in oorspronkelijke stijl en uitbreiding o.l.v. stadsbouwmeester Léon Van Ravestyn
1928	Verlenging van de noordelijke vleugel o.l.v. Léon Van Ravestyn
1955	Omvorming van woonhuis directrice naar leslokalen, vernieuwing sanitair
1979	Omvorming meisjesschool naar Stedelijke Academie voor Schone Kunsten

02.04

BOUWGESCHIEDENIS

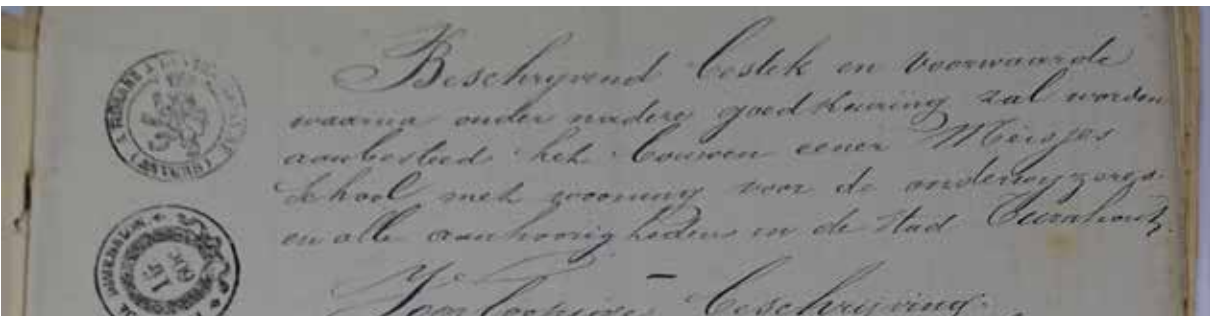
02.04.01 FASE 1: MEISJESSCHOOL NAAR ONTWERP VAN P. J. TAEYMANS (1873-1876)

De nieuwe meisjesschool van Turnhout werd ontworpen door de provinciaal architect Pieter Jozef Taeymans in 1873. De school werd voorzien van een woning voor de hoofdonderwijzeres. De plannen die werden opgemaakt door P. J. Taeymans in 1873 bleven bewaard in het rijksarchief, samen met een gedetailleerd beschrijvend bestek. De begrotingsstaat voor het nieuwe schoolgebouw liep op tot 44.453,90 frank. De aanbesteding werd opgemaakt op 22 december waarbij de uitvoering aan J.P. Brosens werd gegund voor 45.500 Belgische frank. In 1876 waren de werken voltooid. Het schoolgebouw omvatte toen vier klassen, gelegen in de centrale en zuidelijke vleugel, een aanpalende woning in de noordelijke vleugel voor de onderwijzeres en ten oosten van de speelplaats lag een vrijstaand gebouwtje met sanitair en kolenhok. Dit was P. J. Taeymans eerste grote realisatie in Turnhout, alsook een eerste opdracht voor een overheidsgebouw. Hiernaast had hij wel al enkele burgerwoningen ontworpen voor 1869, die door zijn opvolger P. Schellekens als neo-grec bestempeld werd.

Een klassieke vormtaal en neoclassicistische geïnspireerde stijl typeert het ontwerp voor de meisjesschool. Taeymans die opgeleid was als academisch geschoolde architect zou deze klassieke vormtaal zeer ruim interpreteren. Het grondplan en de opbouw van het gebouw was zeer evenwichtig opgesteld. De uitstraling van het gevelfront is monumentaal maar toch uitnodigend zoals gepast voor een school. Hij combineerde baksteen metselwerk en bepleisterde geveldelen tot een stijlvol geheel. Dit in plaats van gebruik van witte natuursteen, dat plaatselijk niet voorhanden was en dus vrijwel niet voorkwam in de traditie van het regionale (arme) bouwen. Er werd enkel sporadisch gebruik gemaakt van witte Savonnière steen bij de gevelversiering. De planindeling van het gebouw is zeer functioneel met ruime en goed verlichte klaslokalen. De inrichting was sober en tijdloos, zoals in de voorschriften voorschreven, was de school eenvoudig maar met de nodige elegantie voorzien. Op het gelijkvloers in de centrale en zuidelijke vleugel waren drie klassen voorzien. Een monumentale eikenhouten bordestrap in de centrale trapzaal van de zuidelijke vleugel verbond het gelijkvloers met het vierde klaslokaal op de bovenverdieping. De klassen waren voorzien van schouwen en de verluchttingsroosters in muren en plafonds. Het aanpalende woonhuis was ingedeeld met de volgende kamers op het gelijkvloers: een salon, eetkamer, keuken en een achterhuis met toilet. Op de verdieping beschikte zij over vier kamers, waaronder twee slaapkamers en een kabinet. Ten oosten van de speelplaats lag het sanitair voor scholieren, dit gebouw werd reeds in het verleden gesloopt en vervangen door een recente bijbouw.¹⁵

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017).

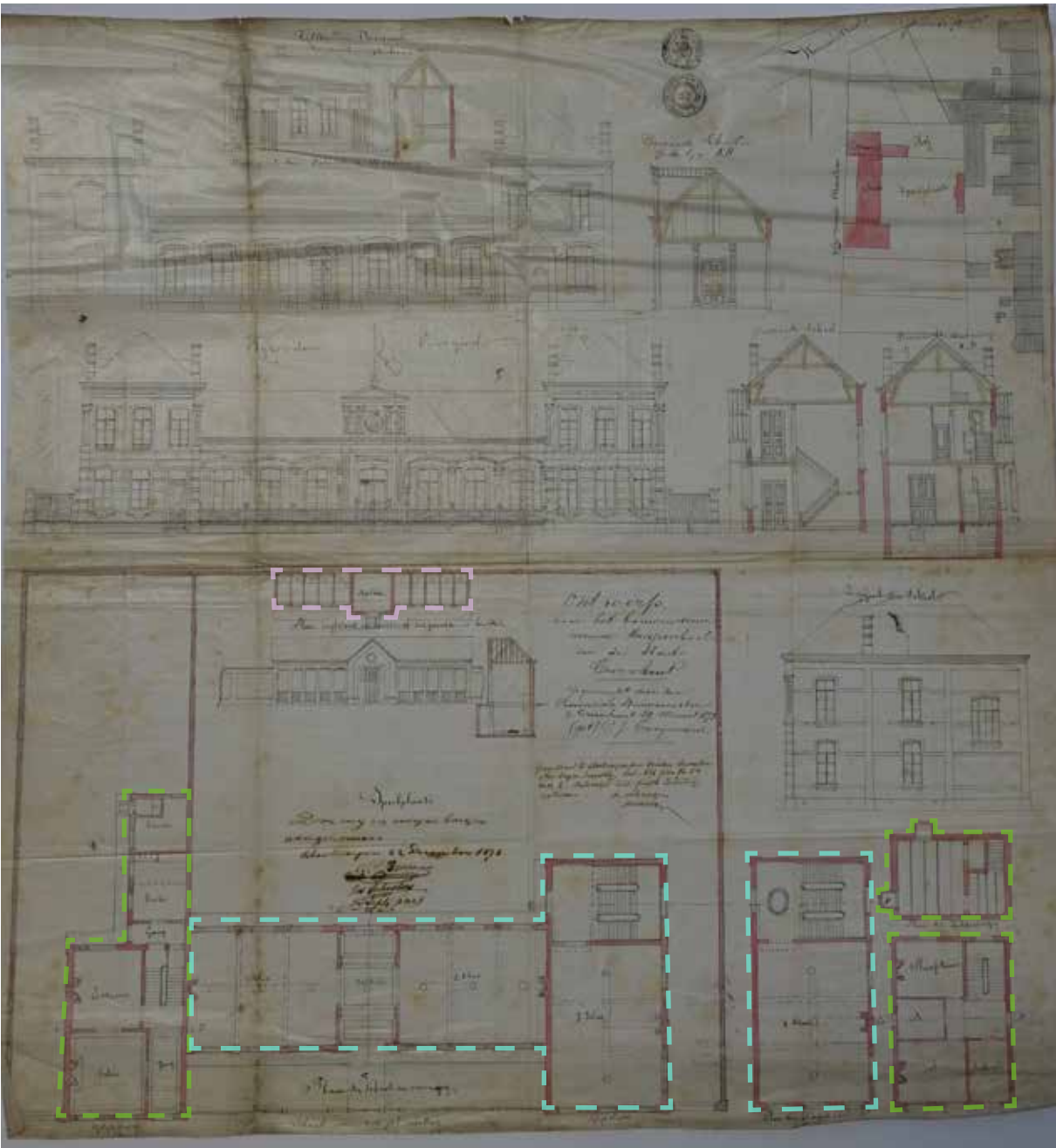
(1) Oorspronkelijke plannen 1873 en beschrijvend bestek

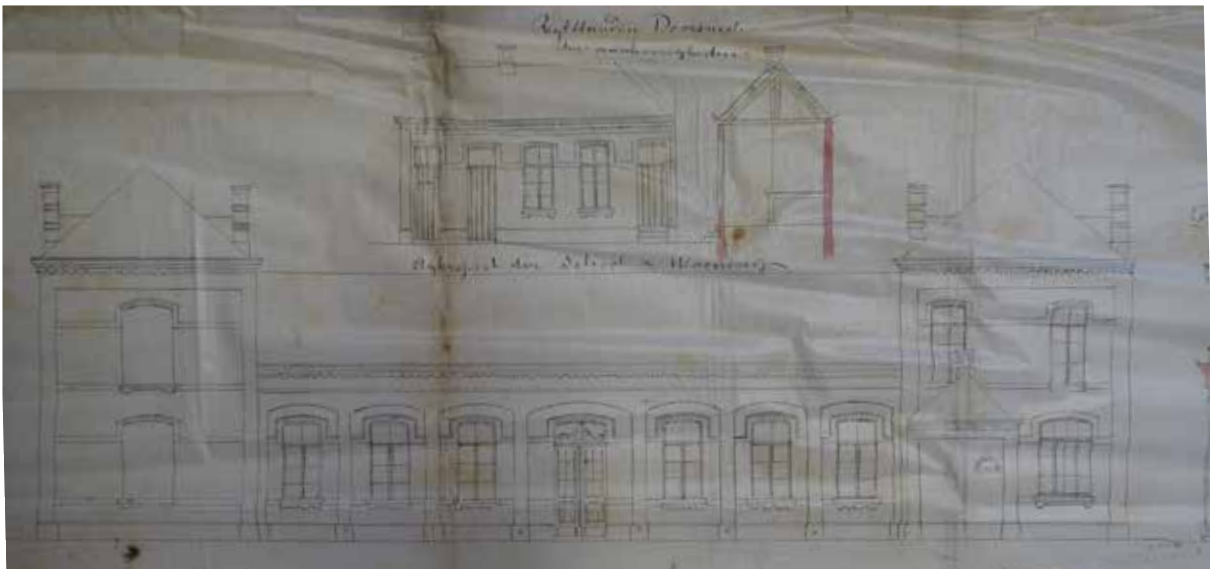
afb. 21: Beschrijvend bestek voor de nieuwe meisjesschool door P.J. Taeymans © Rijksarchief Beveren.

afb. 23: Detail: geveltekening van de voorzijde van de nieuwe school door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief.

afb. 22: Plannen voor het bouwen van een nieuwe meisjesschool door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren. (Groen: woonhuis, Blauw: schoolgebouw, Roos: sanitair en koolkot van schoolgebouw)

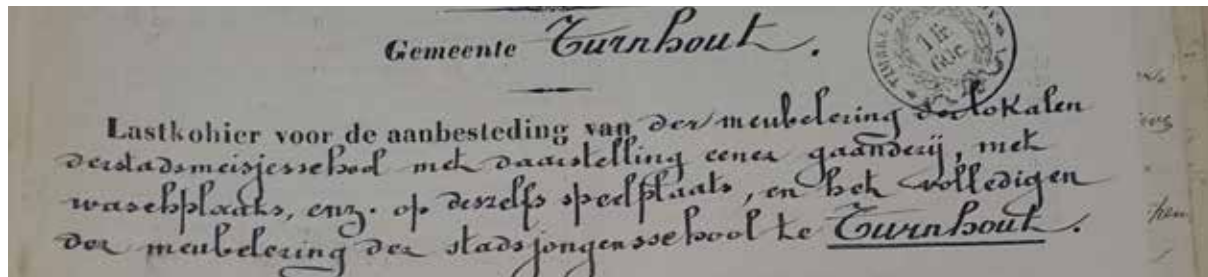
afb. 24: Detail: geveltekening van de achterzijde van de nieuwe school en zijgevel woonhuis door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

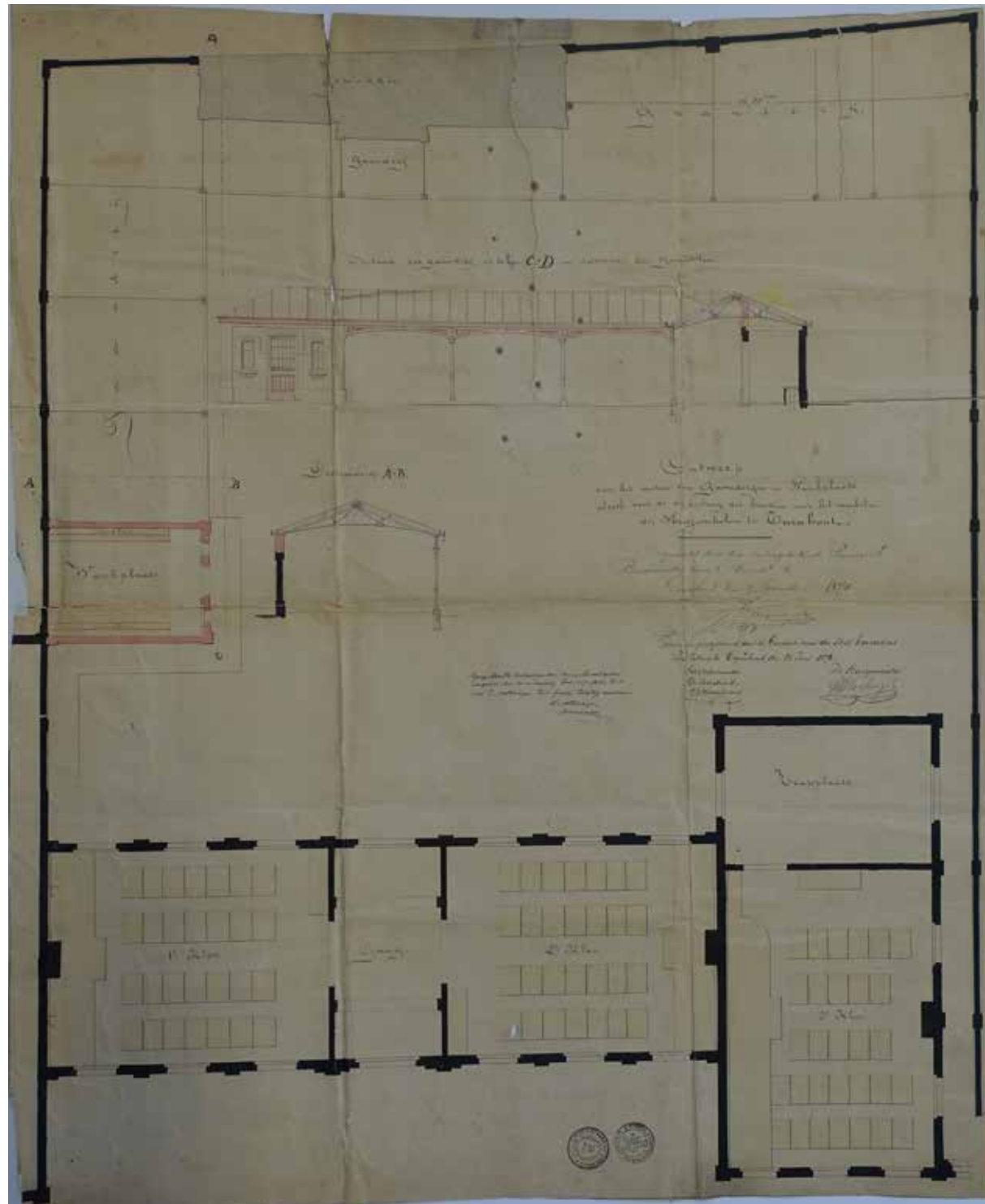
afb. 25: Detail: geveltekening van de zuidelijke zijvleugel van de nieuwe school door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 26: Detail: doorsnede inkomhal de nieuwe school door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 27: Beschrijvend bestek voor de gaanderij en mobilaair klaslokalen door P.J. Taeymans. Bron: Rijksarchief Beveren.

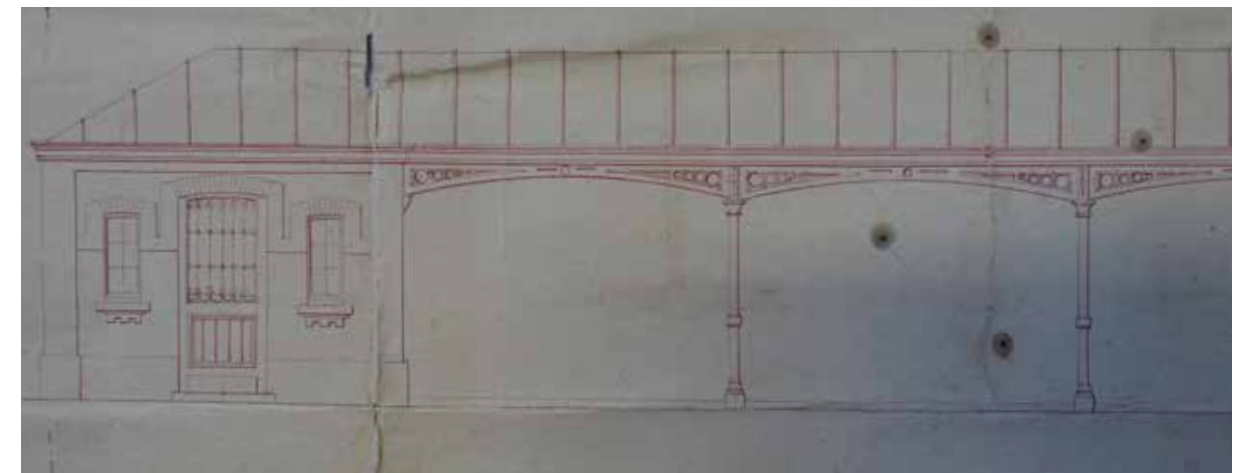
afb. 28: Plannen voor het maken van een gaanderij en bemeubeling van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

02.04.02 FASE 2: TOEVOEGING OVERDEKTE GALERIJEN EN BEMEUBELING (1875-1879)

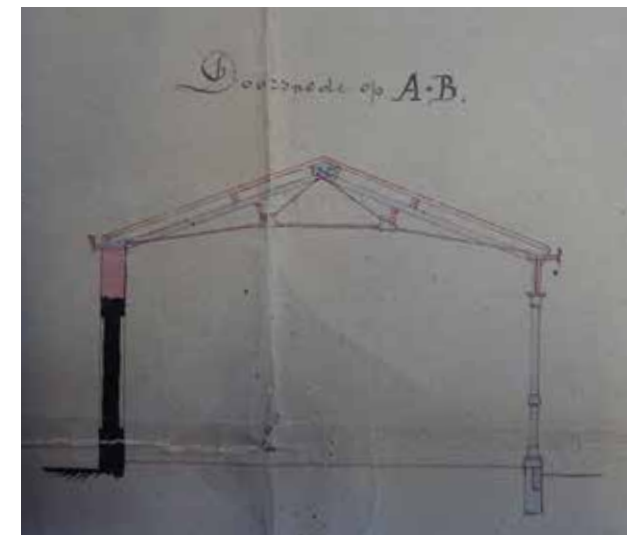
Tussen 1875 en 1879 werden aan de noordelijke en oostelijke zijde van de speelplaats overdekte galerijen en een wasplaats toegevoegd naar ontwerp van P. J. Taeymans.¹⁶ In deze periode werd de school ook uitgerust met aangepaste meubels. Voor het meubilair van de meisjesschool werd een begroting van 10.480,45 frank voorzien en voor het maken van de gaanderij 7169,69 frank. De aannemer Joseph Goossens uit Turnhout voltooide alles volgens plan voor 20.225,99 frank voor het maken van de meubels en de gaanderij van de meisjesschool. Het gebouwtje voor de wasplaats werd in een typische sobere baksteenstijl van Taeymans ontworpen waarin het gevelwerk met uitsparingen en eenvoudige versieringen vorm kreeg. De gaanderij en het washok werden echter later verwijderd voor de aanbouw van de nieuwe klassenvleugel.

(1) Oorspronkelijke plannen 1875 en beschrijvend bestek

Het plan van 1875 toont aan dat het toenmalige kolenkot en sanitair uit de vorige bouwphase mee geïntegreerd werden onder de gaanderij. Op het grondplan van de centrale vleugel duidde P. J. Taeymans tevens de verdeling van de banken en het meubilair aan. Ook voegde hij een getekende plan toe waarin hij diverse meubels ontwierp voor de meisjesschool.

afb. 29: Detail: aanzicht voor het maken van een gaanderij en meubilair van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

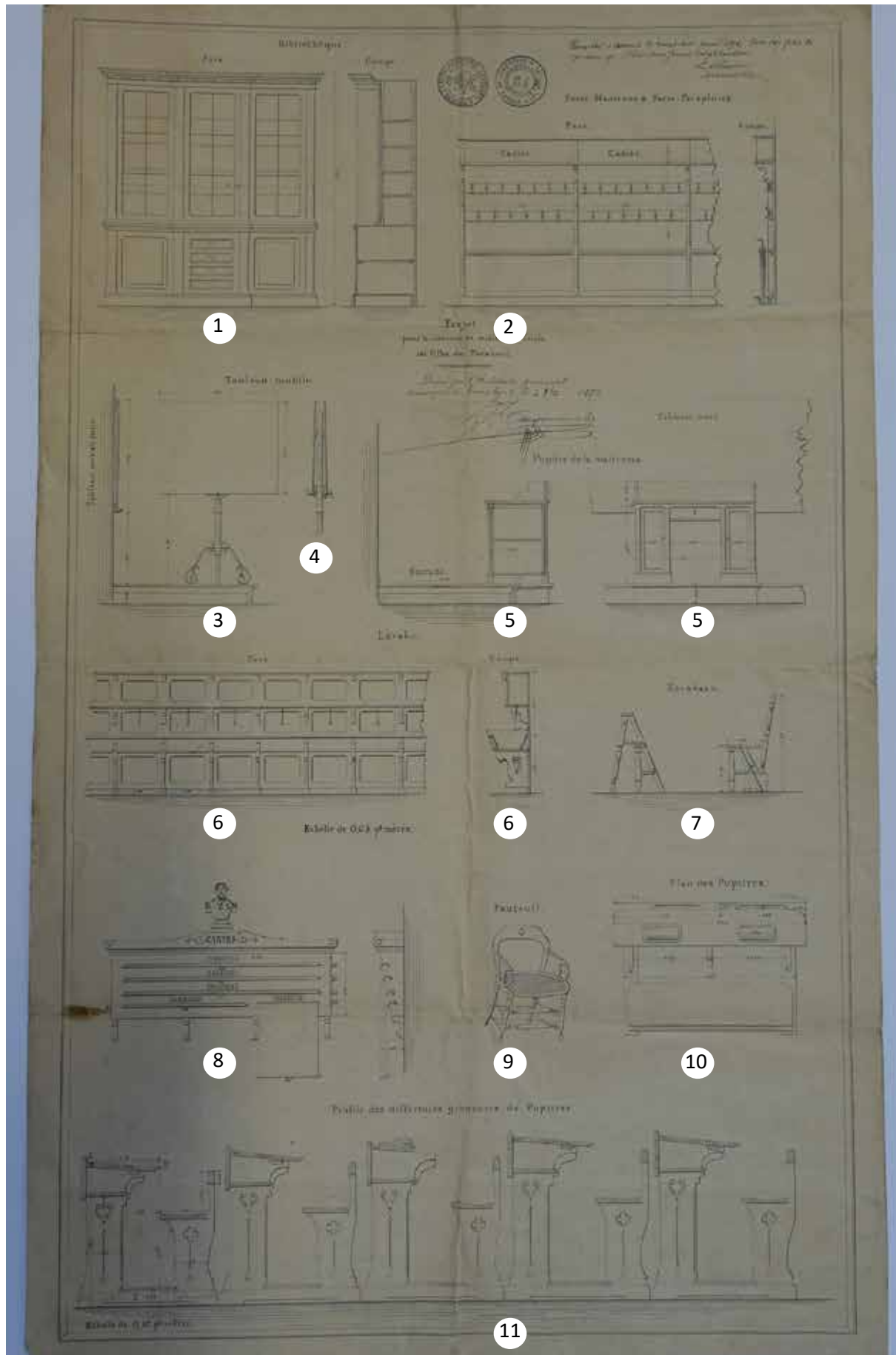

afb. 30: Detail: doorsnede gaanderij van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

afb. 31: Detail: gevel wasplaats van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017); Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen, 1875-1879, Stadsmeisjesschool, maken van gaanderij, bemeubeling.

afb. 32: Ontwerp voor meubels van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

(2) Ontwerp van P. J. Taeymans voor het mobilair, 1875

Het Rijksarchief Beveren is ook in bezit van een beschrijvend bestek met ontwerp dat P. J. Taeymans uittekende voor het meubilair van de meisjesschool te Turnhout. Naast het vervaardigen en aanschaffen van meubels voor de meisjesschool, geeft het bestek ook een beschrijving voor de meubels van de stadsjongensschool te Turnhout. In het beschrijvend bestek geeft hij een uitgebreide inventaris van voorwerpen per klas voor elke school.

Een klas uit de meisjesschool bevat de volgende elementen: '28 zitbanken van 2 plaatsen met inktpotten en kussens, borden langsheen de muren, beweegbaar bord, 22 loopende meters mantel en regenscherm dragers, eene boekenkast, een warmte luchtgevend stoff met toebehoren met buizen onder den vloer, 6 paar gordijnen, een tafelllessenaar voor de onderwijzeres, een zetel, een schabel, de voettreden, 2 lijsten voor het programma, lavabo in de waschplaats, 1 bust des Konings, 1 houten Christusbeeld, 1 kaart van België, 1 kaart van Europa, 1 kaart van Palestina, 1 kaart van Provincie, 1 kaart van Gemeentekaart, 1 wereldbol, tafels van het aanschouwingsonderricht, telraam, een collectie van maten en gewichten, daarin begrepen een weegschaal, brugwaag, een landmetersketeing met houten kas, enz., eene verzameling voorwerpen voor de natuurlijke historie van Physica, eene verzameling van meetkundige vormen, eene teekentafel, een barometer, een warmtemeter, een rond uurwerk, een schabel en voettreden.'

Op het plan tekende hij de volgende meubelstukken uit: (afb. 32)

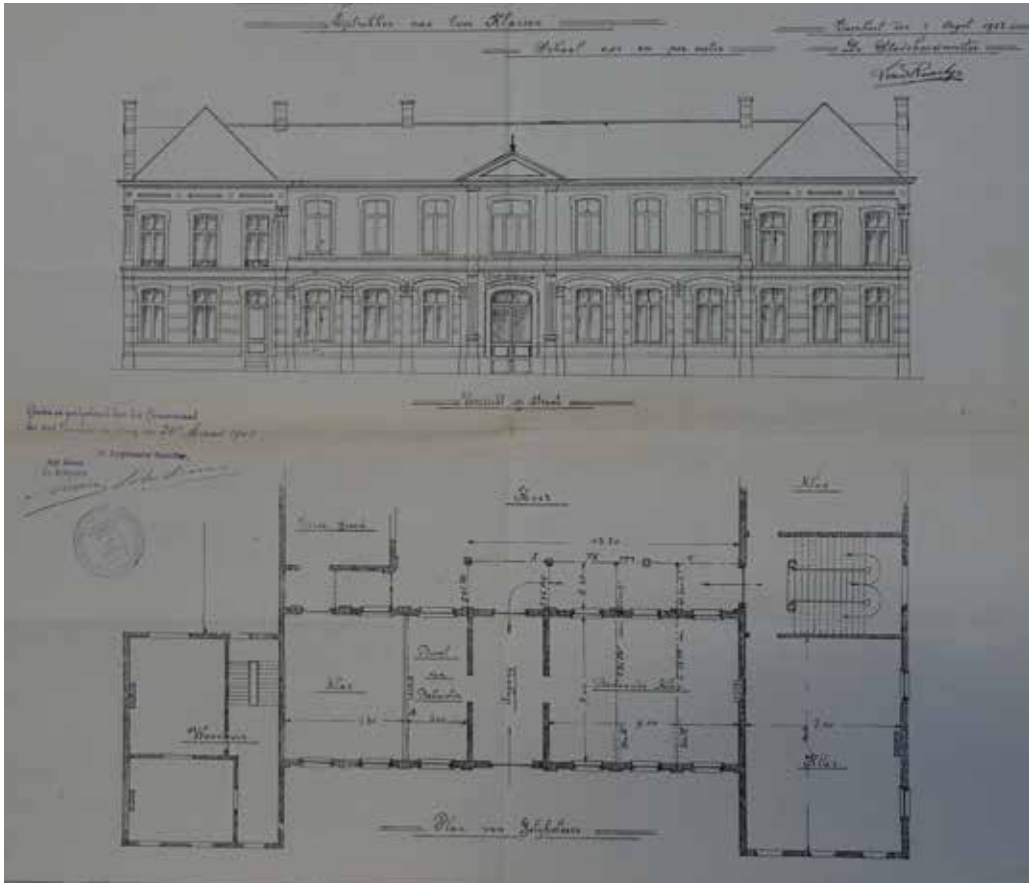
- (1) boekenkast
- (2) mantel en regenscherm dragers
- (3) een zwart bord aan de muur
- (4) mobiel bord
- (5) lessenaar voor de onderwijzeres (vooraan en zijaanzicht)
- (6) wasbak (vooraan en zijaanzicht)
- (7) voettrede
- (8) prentenkabinet
- (9) zetel
- (10) zitbanken voor leerlingen

Vandaag bevinden er zich spijtig genoeg geen enkel van deze meubels nog in de schoolgebouwen. P. J. Taeymans volgde nauw de instructies van het ministerie van onderwijs uit 1874 op voor de binneninrichting van de klassen. Voor de inrichting van een klas konden de provinciale architecten beroep doen op beschikbare modelboeken voor schoolmeubilair. Dergelijke beschikbare modelprenten werden afzonderlijk gereproduceerd en konden vervolgens doorgegeven worden aan de meubelmaker.¹⁷

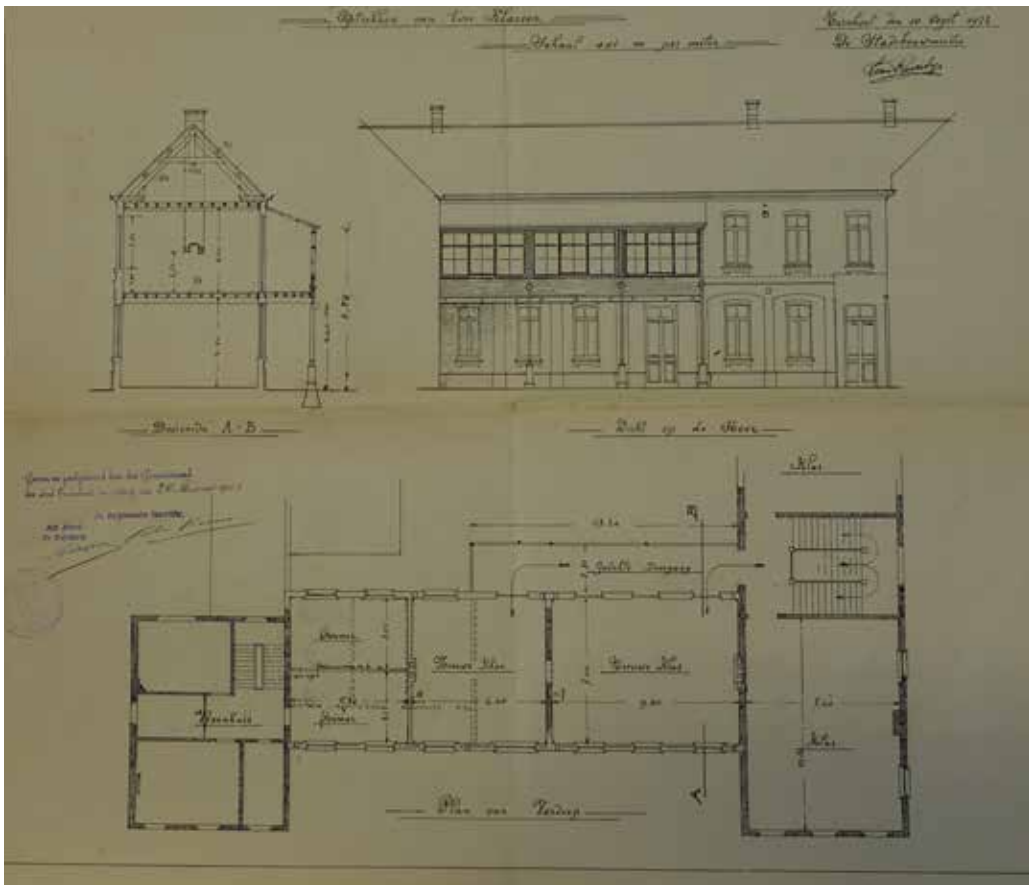
J. P. Taeymans zorgde tevens voor de verbetering en meubilair voor andere meisjes- en jongensscholen, o.a. voor de gemeenteschool in Hoogstraten-Minderhout (1883) en de meisjesschool van Hoogstraten (1884-1885). Hiernaast tekende Taeymans ook kerkelijk mobilair zoals altaars, preekstoelen en kleine architectuur zoals herdenkingsmonumenten en dorpspompen.¹⁸

¹⁷ S. Grieten (e.a.), *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud - ambt en praktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen (1834-1970)*, Brugge, 2006, p. 82-83.

¹⁸ H. Janssens (e.a.), *Het erfgoed van de architectenfamilie Taeymans*, Deurne, 2004, p. 6; Agentschap Onroerend Erfgoed, "Kasteel van de hertogen van Brabant" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12095>, geraadpleegd op 25 februari 2019, laatst gewijzigd in 2017; H. Janssens (e.a.), *Het erfgoed van de architectenfamilie Taeymans*, Deurne, 2004, p. 20; De tweede zoon van P.J. Taeymans (1842-1902), Jules Taeymans (1872-1944) volgde zijn zieke vader op als provinciale bouwmeester van Antwerpen in 1901. Voor het kasteel van de hertogen van Brabant ontwierp Jules Taeymans o.a. een aangepaste bemeubeling en interieur in een laat-barokke stijl. Hij ontwierp evenals zijn vader in eclectische en neostijlen, met een voorliefde voor de neorenaissance.

afb. 33: Plannen voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

afb. 34: Plannen voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

02.04.03 FASE 3: VERLENGING VAN DE ZUIDELIJKE VLEUGEL (1889-1890)

Tussen 1889 en 1890 werd de zuidelijke vleugel uitgebreid met twee extra nieuwe klassen. De zuidelijk vleugel werd hiervoor verlengd met een uitbouw van drie travéeën en twee bouwlagen. Hiervan zijn geen plannen bewaard van in het Rijksarchief Beveren. Men kan aannemen dat de werken gebeurden onder leiding van de toenmalige provinciale bouwmeester van Turnhout, P. J. Taeymans. Namelijk de uitbreiding van de zuidelijke vleugel verkreeg een interieur en exterieur in dezelfde stijl als de eerste bouwfase onder Taeymans. De klassen waren voorzien van veel licht, lucht en ruimte met grote vensters aan de binnenkoer, identieke schouwen en verluchttingsroosters als de klassen uit de eerste bouwfase. De werken voor deze uitbreiding en het mobilaire werden voltooid in mei 1889 voor een totaal bedrag van 7000 frank door de aannemer Louis van Gijjs.¹⁹

02.04.04 FASE 4: TOEVOEGING TWEEDE BOUWLAAG O.L.V. L. VAN RAVESTYN (1922-1923)

Naar ontwerp van de stadsarchitect van Turnhout tijdens het interbellum, Léon van Ravestyn, verkreeg de centrale vleugel van de voorbouw in 1922-1923 een tweede bouwlaag, volledig uitgevoerd in de stijl van het bestaande gebouw. De verhoging van de middenvleugel voorzorg de school van twee (heden drie) nieuwe klassen. Echter stelde de toegankelijk van de bovenverdieping boven de centrale vleugel problemen. Aangezien P. J. Taeymans in zijn origineel ontwerp (1873) geen verdieping voorzien had in de centrale vleugel, was er hiervoor ook geen trapzaal voorzien. Hierdoor was Van Ravestyn genoodzaakt een galerij te plaatsen aan de speelplaatszijde van het complex. De aannemers Jan en Jozef Goris uit Turnhout verrichten de bouw voor de twee kassen met gaanderij voor een som van 66.432 Frank.²⁰

(1) Plannen van Léon Van Ravestyn voor vergrotingswerken, 1922

Op de begane grond van de centrale vleugel ontwierp L. Van Ravestyn het bureel voor de directeur. Het klaslokaal links werd hiervoor in twee verdeeld, het bureel van de bestuurder was toegankelijk vanuit de hoofdingang van de school. Hierdoor verschoof de ingang van het klaslokaal naar de oostelijke zijde vanwaar de ruimte toegankelijk was vanuit een nieuw aangelegde gang. Tijdens deze vergrotingswerken werd het origineel raam uit de eerste bouwfase vervangen door een deur. De inkomhal was toegankelijk vanuit de binnenkoer via een dubbele deur. Van Ravestyn tekende reeds op de plannen van 1922 de aanzet voor de latere uitbreiding van de zuidelijke vleugel in 1928 (afb. 40). De verdieping van de centrale vleugel werd onderverdeeld in drie ruimtes, waarvan de twee rechtse ruimtes ingericht werden als nieuwe klassen. De linkse ruimte werd onderverdeeld in twee kleinere kamers die behoorde tot het woonhuis. De kamers waren enkel toegankelijk via de verdieping van de woning van de hoofdonderwijzeres.

¹⁹ Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen, 1889, vergrotingswerken.

²⁰ Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen, 1921-1926, Gem. meisjesschool. Bouwen van 2 klassen. 10 pl.; 1922-1931, Gem. meisjesschool. Herstellingswerken en vergrotingswerken.

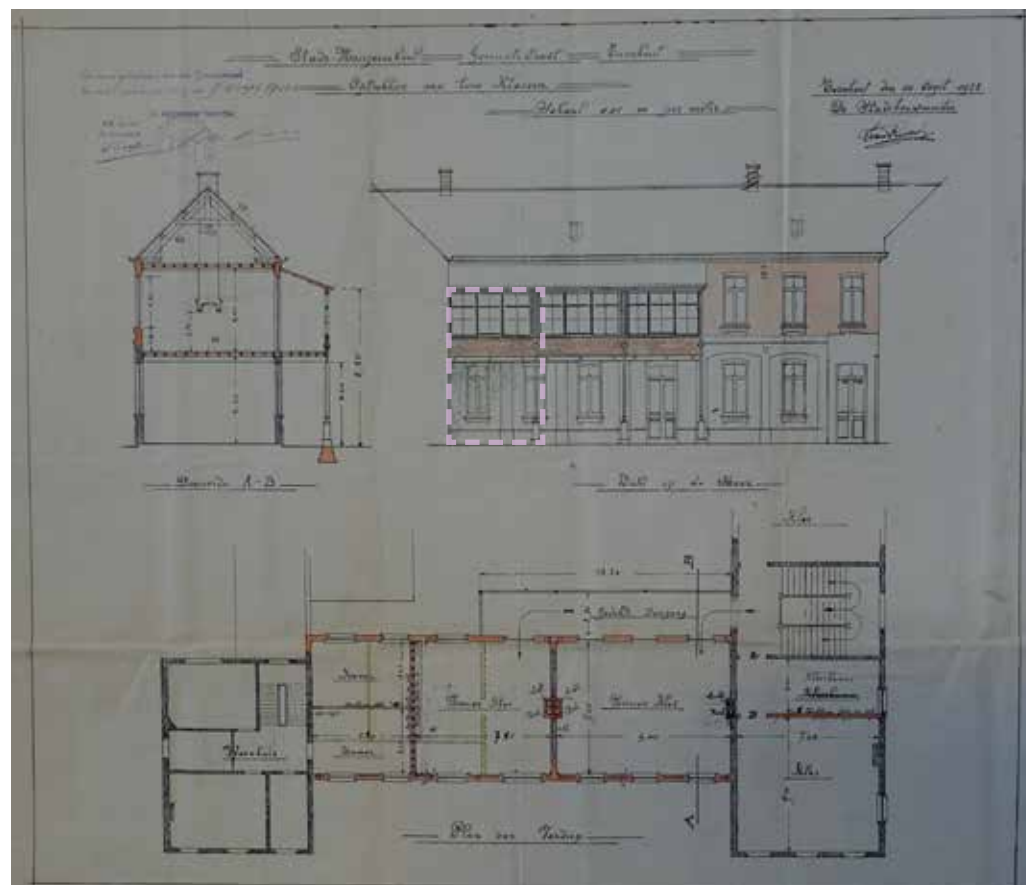
(2) **Aangepaste plannen van Léon Van Ravestyn voor vergrotingswerken, 1923**

De stadsarchitect L. Van Ravestyn moest een aantal zaken van zijn origineel ontwerp herzien naar de wens van de provinciale architect Jules Taeymans. De hoogte van de verdieping werd gecorrigeerd. Op het nieuwe plan werden de vensters van de verdieping op eenzelfde hoogte als de zijvleugels geplaatst met een doorlopende brede fries. Aan de achtergevel werden de zuilen verdeeld per travee. De breedte van de vensters werd tevens aangepast (afb. 37).

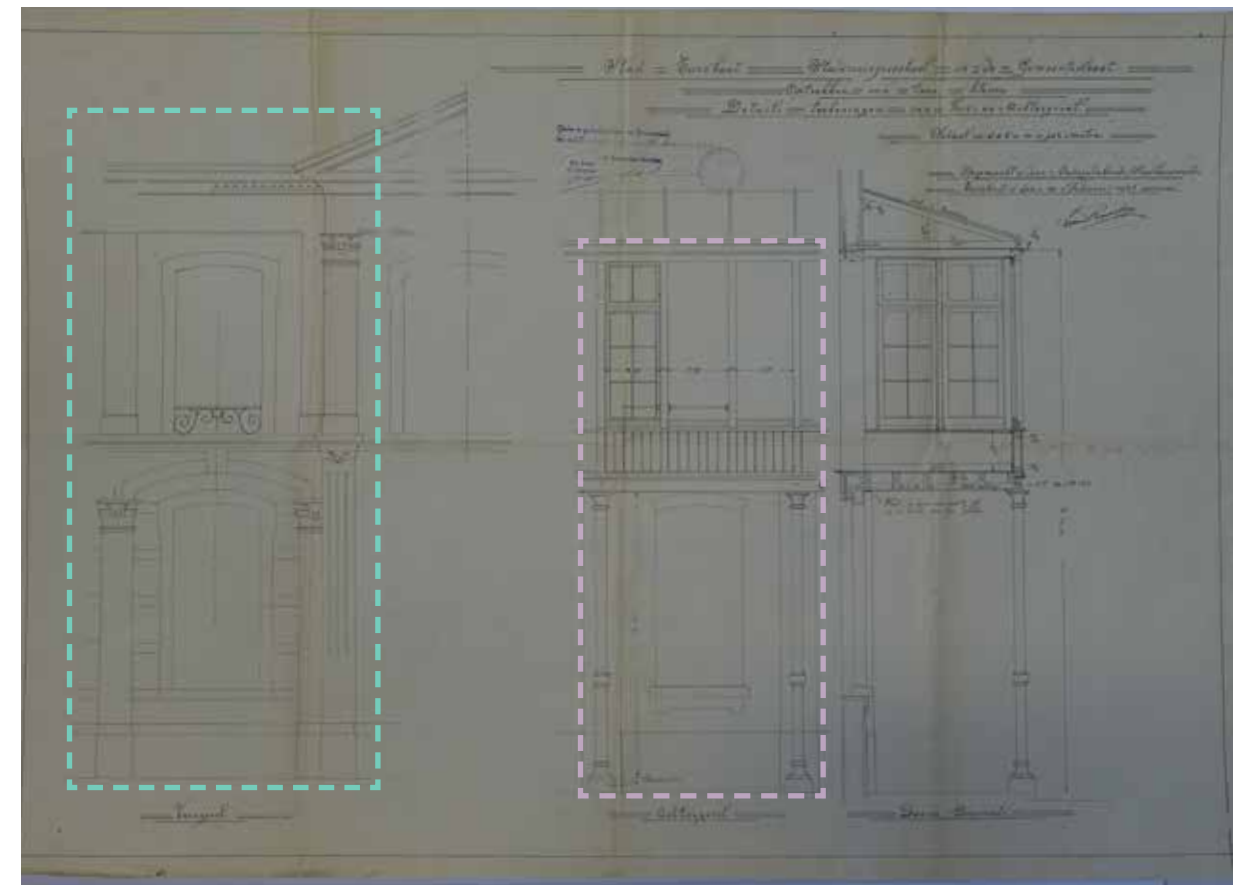
Op de plannen van 1922 (afb. 36)/(afb. 35) zijn de verschillende onderdelen aangeduid die hertekend werden. Het plan van 1923 (afb. 37) toont de aangepaste zijdes naar ontwerp van L. Van Ravestyn.

afb. 36: Plannen voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

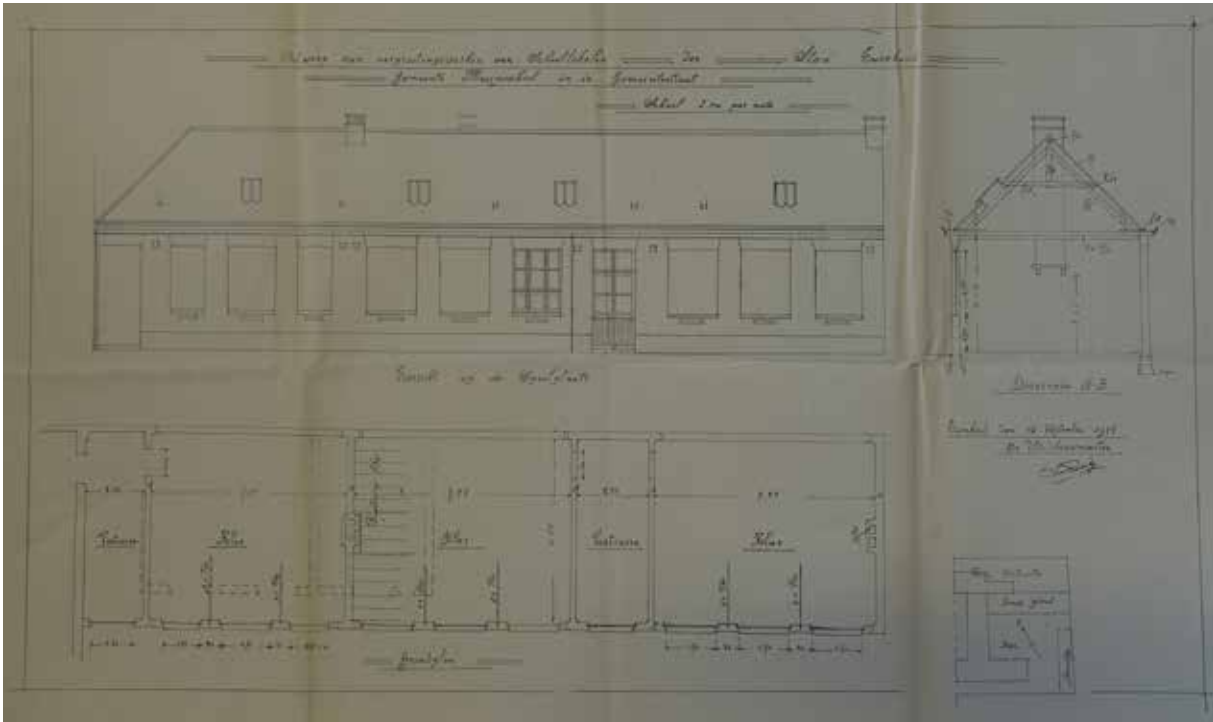
afb. 35: Plan voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

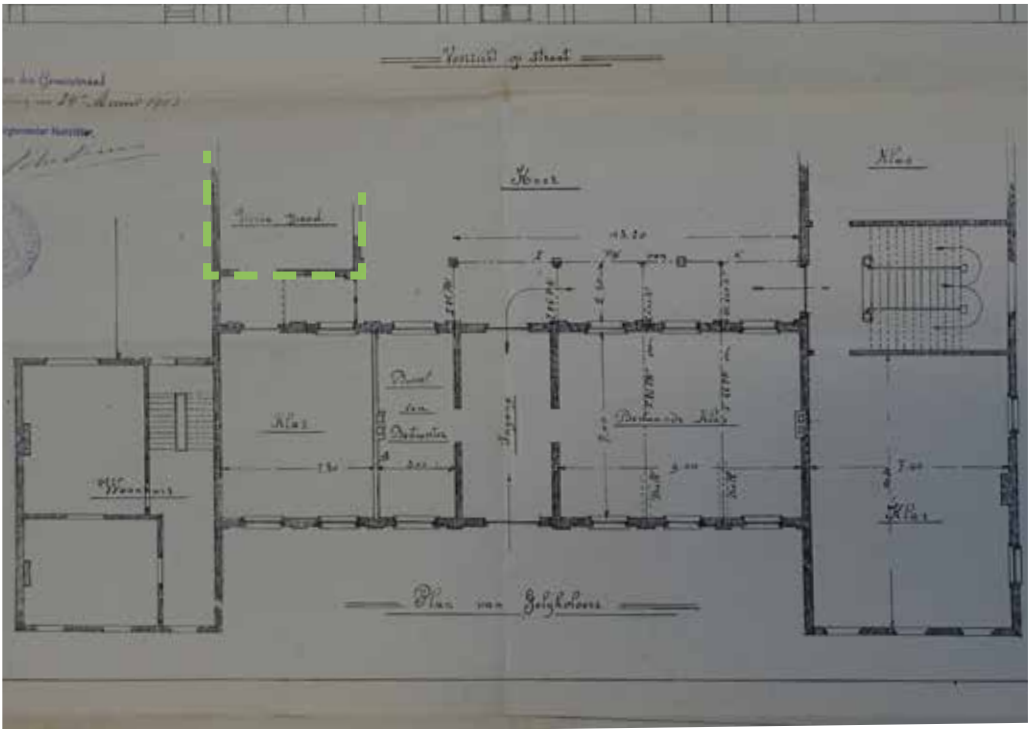
afb. 37: Aangepast plan voor vergrotingswerken, tekeningen van voor en achtergevel van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1923 © Rijksarchief Beveren.

In 1928 voegde L. Van Ravestyn nog een klassenvleugel toe aan de noordelijke zijde, namelijk in het verlengde van de eerste klas links. Uit de plannen L. Van Ravestyn uit 1922 blijkt dat er toen al sprake was van een uitbreiding van een noordelijke vleugel (afb. 38). In deze vleugel voorzag de architect drie klassen met evenveel vestiaires.²¹

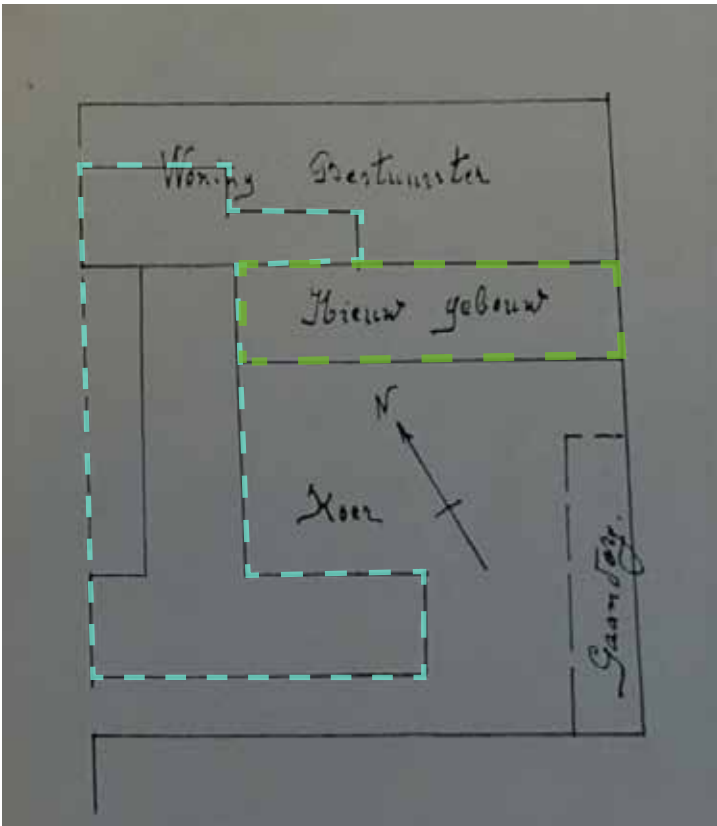
(1) Plannen van Léon Van Ravestyn voor nieuwe klassenvleugel, 1928

afb. 40: Plannen voor nieuwe noordelijke klassenvleugel voor de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1928 © Rijksarchief Beveren.

afb. 38: Plannen voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

afb. 39: Ontwerp van verlenging voor de noordelijke vleugel door L. Van Ravestyn, 1928 © Rijksarchief Beveren.

Legende

- 1873-1876: Fase 1, o.l.v. P.J. Taeymans
- 1922-1923: Fase 3, uitbreiding o.l.v. Van Ravestyn

21 Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen, plannen voor vergrotingswerken van schoollokalen voor de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1928.

afb. 41: Foto, beeldhouwkunst klas in de zuidvleugel, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 42: Foto, klas in de zuidvleugel, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 43: Foto, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 44: Foto, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 47: Foto, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 46: Foto, trap woning, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 45: Foto, roosters, april 1998 © OE Antwerpen.

02.05 LATERE INGREPEN OP HET HISTORISCH PAND

(1) Afschaffing van de meisjesschool en de woning van de hoofdonderwijzers

In 1955 werd de toenmalige meisjesschool afgeschaft en werden deze lokalen herbestemd voor gebruik van de stedelijke tekenacademie. De gemeenteraad van Turnhout schafte ook het woonhuis van de hoofdonderwijzeres af dat gehecht was aan de gebouwen van de meisjesschool. Als gevolg van het overlijden van Mevr. Adriaenssens, de laatste directrice van de stadsmeisjesschool, kwam het voormalige woonhuis leeg te staan. De stedelijke tekenacademie had dringend nood aan nieuwe lokalen. Het woonhuis zou vervolgens worden aangewend voor de uitbreiding van nieuwe klassen voor de tekenacademie. Ook de tuin aan het voormalige woonhuis bleef niet bespaard. Voor de uitbreiding van de stedelijke tekenacademie zou de achterliggende tuin bij de verbouwing mee betrokken worden. De schoolinspectie benadrukte dat de tekenschool dringend nieuwe lokalen nodig had doordat ze toenmalig noodlokalen betrokken op de plaats waar ze het nieuw stadhuis gingen optrekken. Ze verkregen hiervoor gunstig advies door de hogere overheid.²²

In 1964 werden gasradiatoren en afvoerleidingen geplaatst in zeven lokalen van het schoolgebouw waar toenmalig de gemeentelijke lagere meisjesschool en de bewaarschool zich vestigden (afb. 44). De overige lokalen, ingenomen door de gemeentelijke handelsschool, verkregen geen gunstig advies voor deze werken.²³

De volledige dakbedekking van de hellende daken werd in 1980 vervangen. Voornamelijk het dak op de zuidelijke vleugel was aan herstelling toe, hierbij zouden de spanten hermaakt zijn naar historische model.²⁴ Het voormalige dakwerk, zoals beschreven in het bestek van P. J. Taeymans, bestond enerzijds uit blauwe en grijs gesmoorde pannen (uit Beerzel) op rode grenen panlatten en anderzijds uit *belle rose* schaliën uit Fumay, gelegd op rood grenen hout. De oorspronkelijke dakbedekking werd vervangen door de huidige mechanische pannen.

22 Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen, omslag 7102: Turnhout Gemeentestraat: Afschaffing van het schoolhuis en het aanwenden van deze lokalen voor het inrichten van nieuwe klassen.

23 Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen, omslag 7102: 1964, Gemeenteschool. Leveren en plaatsen van gasradiatoren en het leggen van nodige aan- en afvoerleidingen.

24 Integraal verkoopdossier, Turnhout - Gemeentestraat 3-5, "Erfgoednota Voormalige Meisjesschool".

afb. 48: Detail doorsnede inkomhal, plan voor het bouwen van een nieuwe meisjesschool door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief.

afb. 49: Foto, detail inkomhal, huidige toestand, februari 2019.

afb. 50: Detail aanzicht gevel aan koer, plan voor het bouwen van een nieuwe meisjesschool door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief.

afb. 51: Foto, detail aanzicht gevel op koer huidige toestand, februari 2019.

afb. 53: Foto, mei 1998 © OE Antwerpen.

afb. 52: Foto, detail deur aan secretariaat aan nieuwe vleugel, huidige toestand, februari 2019.

(2) De Stedelijke Academie voor Schone Kunsten

Vanaf 1981 was het gebouw in gebruik van de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten. De Academie beschikte over het gebouw tot 2017 toen ze verhuisde naar de nieuwe Kunstencampus op Turnova. Hierna kocht de projectontwikkelaar HEEM de site aan voor er een ecologisch cohousingproject onder te brengen.²⁵

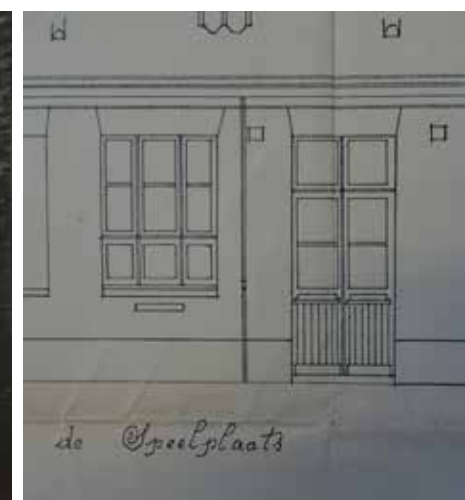
In 1983 werden in twee binnenwanden een dubbele vleugeldeuren geplaatst in de inkomhal (afb. 49). Deze deuren vervingen vermoedelijk de oorspronkelijke deuren die P. J. Taeymans ontwierp voor de school (afb. 48). Tevens werd er een nieuwe binnendeur toegevoegd aan de hoofdingang. Ook de deur die van de inkomhal naar de koer opent werd vervangen (afb. 51). De plafonds van de kantklassen in de aangebouwde noordvleugel werden ook vervangen in 1983. Op de begane grond is in 1989 de inrichting van het secretariaat aangepast, waarbij ook een bredere buitendeur met dubbele vleugels werd vervangen in de toegevoegde vleugel uit 1928 (afb. 52). Aan deze noordelijke vleugel, naar ontwerp van Ravestyn, werd niet enkel de buitendeur aangepast. Vervolgens in 1996 werden de ramen van de aangebouwde noordvleugel vervangen door nieuwe exemplaren, het oude schrijnwerk van Ravestyn was thans nog zichtbaar op de foto uit 1996 (afb. 55). In 1998 werd de volledige school gerenoveerd door de firma Bodima, zij vervingen mogelijk ook de oorspronkelijke rechtse buitendeur uit 1928 die zich nog op oude foto's toont (afb. 57).²⁶

²⁵ Van Nooten, J., "Samenhuizen in Academie", HLN, www.hln.be/regio/turnhout/samenhuizen-in-academie (geraadpleegd op 14-02-2019).

²⁶ Integraal verkoopdossier, Turnhout - Gemeentestraat 3-5, "Erfgoednota Voormalige Meisjesschool".

afb. 55: Foto, genomen mei 1996 © Monumenten en Landschappen, inventaris Antwerpen, neg. nr. 20044/16.

afb. 56: Detail, Plan voor nieuwe noordelijke klassenvleugel voor de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1928 © Rijksarchief Beveren.

afb. 54: Foto, huidige toestand, februari 2019.

afb. 57: Foto, mei 1998 © OE Antwerpen.

afb. 58: Detail zicht op de koer, Plan voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

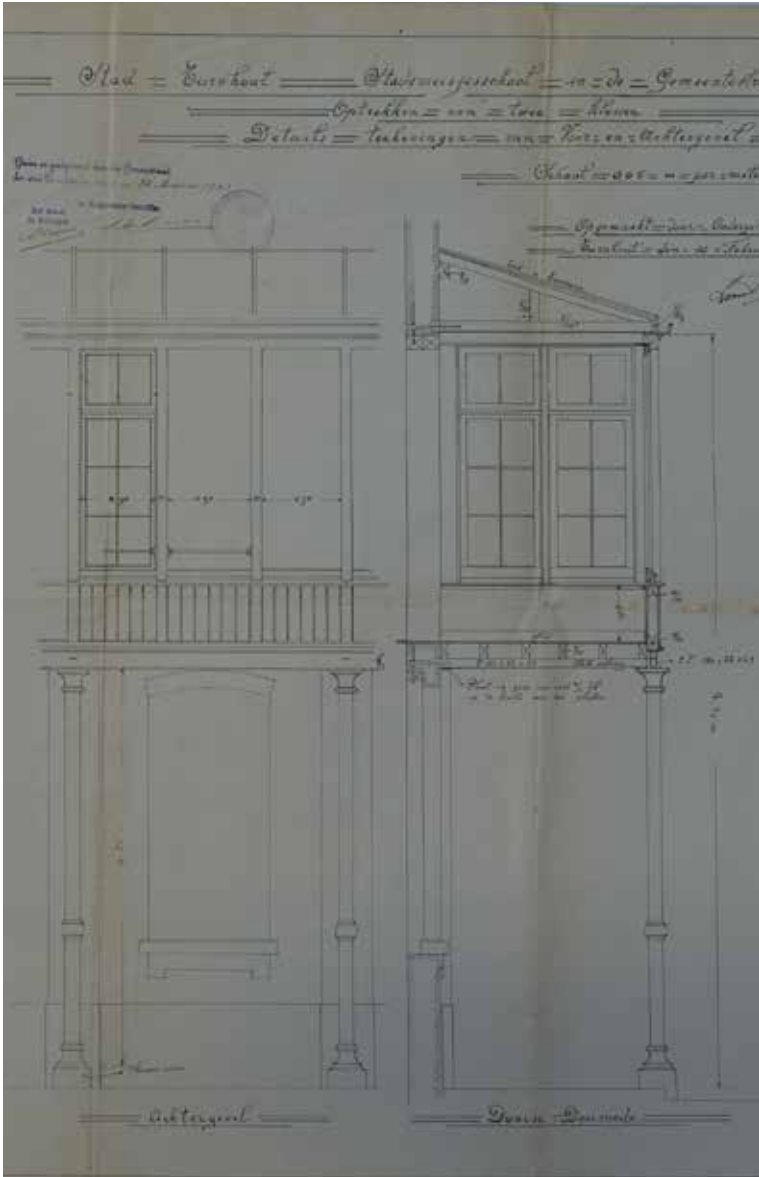
afb. 59: Foto, genomen mei 1996 © Monumenten en Landschappen, inventaris Antwerpen, neg. nr. 20044/16.

afb. 60: Foto, huidige toestand, februari 2019.

De ramen van de loggia van Van Ravestyn zijn in 1996 volledig vernieuwd en voorzien van dubbel glas. In vergelijking met de originele plannen van L. Van Ravestyn, had de architect de indeling van de gietijzeren zuilen herzien zodat de eerste zuil van links niet meer het achterliggend raam verdeelt. De ramen van de loggia op de foto van 1966 waren mogelijks nog origineel (afb. 59), in 1998 werden zij vervangen door de huidige constructie (afb. 60). De gietijzeren zuiltjes op arduinen sokkels behoren zeker nog tot de originele ontwerp uit 1928. Hoewel Ravestyn het ontwerp voor de zuilen en sokkels hertekende naar de vormgeving van de vroegere zuilen van de gaanderij, komen de bestaande sokkels overeen met het originele plan van Ravestyn. Mogelijks had hij de intentie om de zuilen van de gietijzeren gaanderij aan de noordelijke zijde van de speelplaats te recupereren bij de afbraak ervan.²⁷

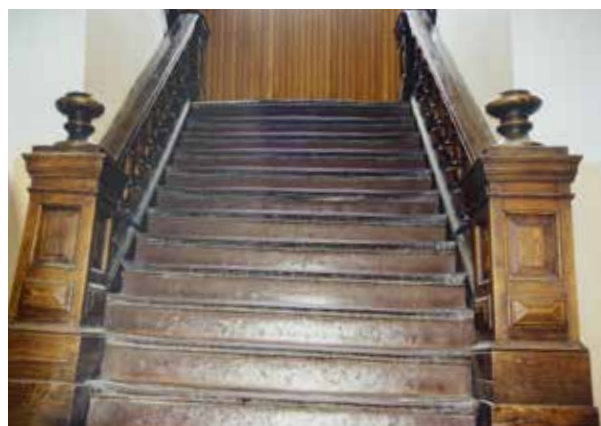
27 Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994> (geraadpleegd op 12-02-2019, laatste gewijzigd in 2017).

afb. 61: Plannen voor vergrotingswerken, tekening van achtergevel van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

afb. 62: Detail: doorsnede gaanderij van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

afb. 64: Foto, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 63: Foto, huidige toestand, februari 2019.

afb. 65: Foto, grote trap, april 1998 © OE Antwerpen.

afb. 66: Foto, huidige toestand, februari 2019.

De voorgevel werd herschilderd in 1984. Vervolgens werd het historisch pand in 1998 volledig gerenoveerd door de firma Bodima. De gevel werd toen echter gezandstraald, er zouden stenen zijn vervangen en herstellingen zijn uitgevoerd aan de blauwe hardsteen. Daarbij zijn vermoedelijk ook enkele dorpels van de onderste verdieping vervangen naar historisch model.²⁸

De firma Bodima renoveerde ook de grote trap in de trappenhal. De monumentale eikenhouten bordestrap naar ontwerp van P. J. Taeymans is nog grotendeels origineel. Ze voorzagen enkel nieuwe tredes met een overkragende neus (afb. 66) (afb. 63).

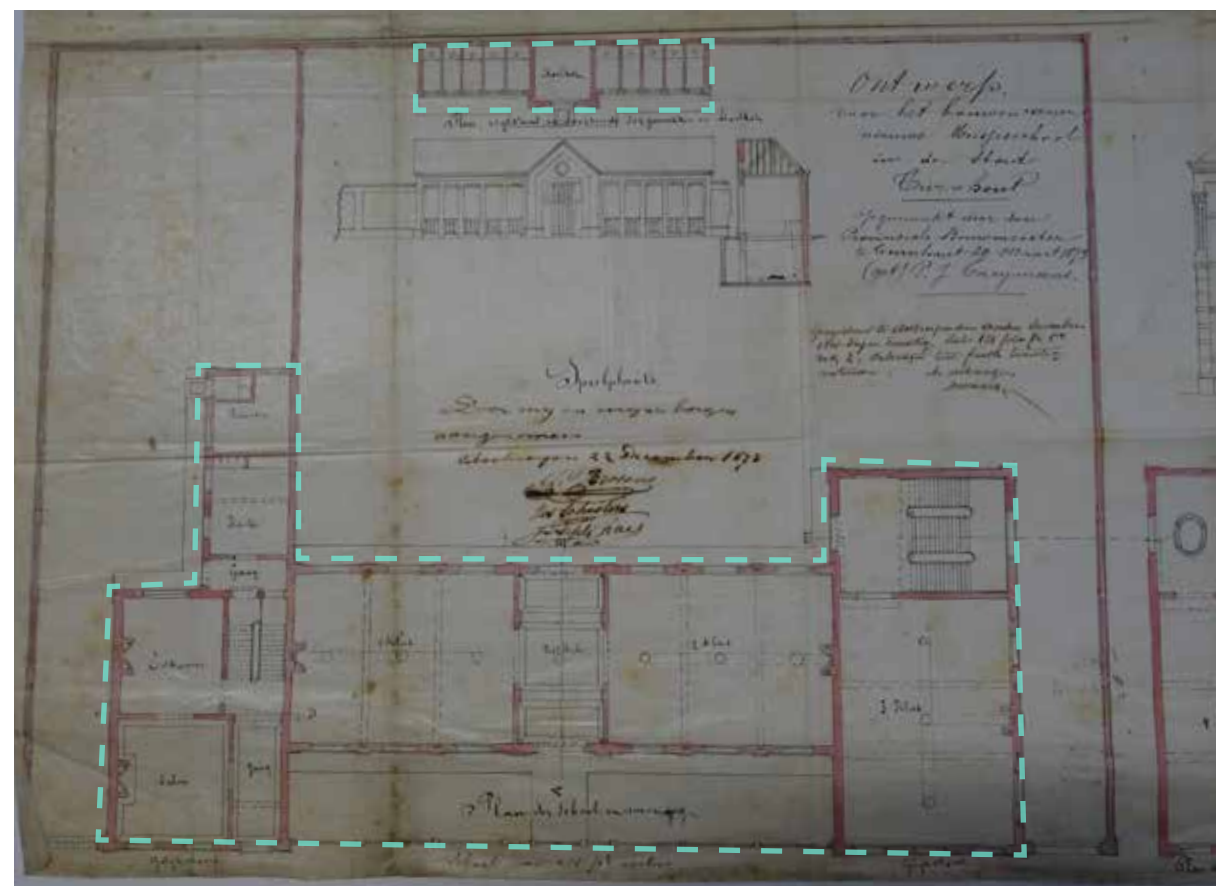
28 Integraal verkoopdossier, Turnhout - Gemeentestraat 3-5, "Erfgoednota Voormalige Meisjesschool:", plannen uit het archief van Facility Management zouden getuigen van de bovenstaande aanpassingen.

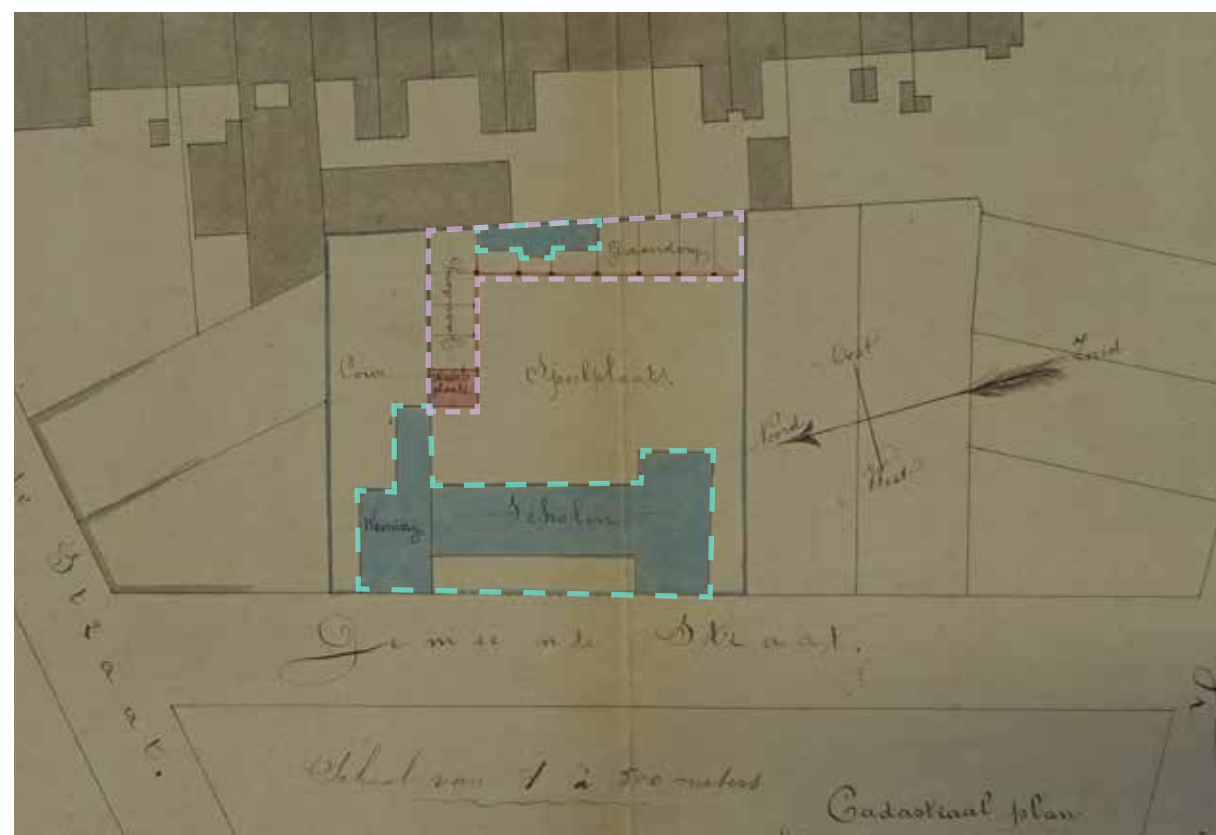
afb. 68: Foto, voorgevel, september 1995 © OE Antwerpen.

afb. 67: Foto, voorgevel, september 1995 © OE Antwerpen.

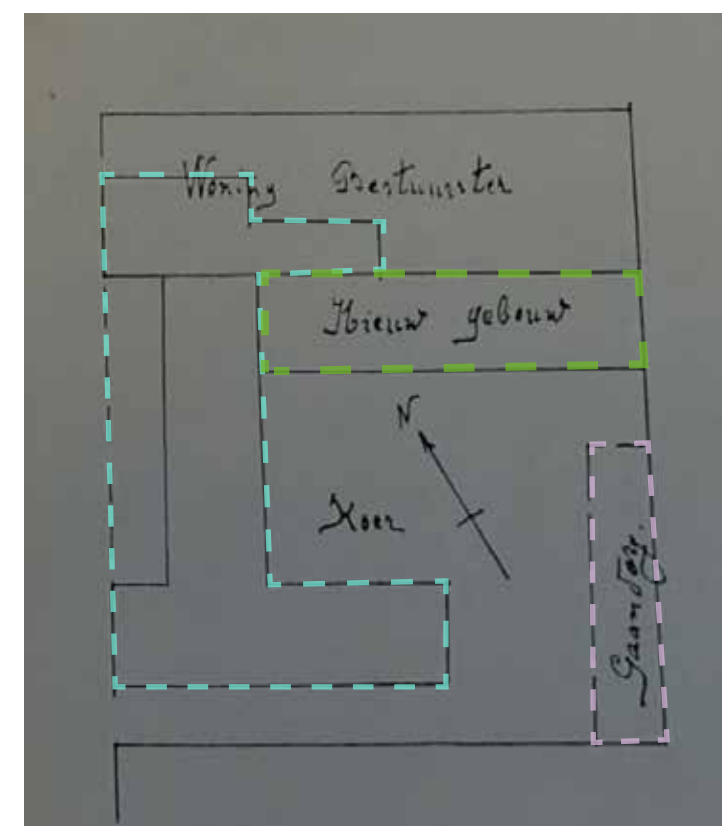

afb. 70: Grondplan voor het bouwen van een nieuwe meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

afb. 69: Kadasterplan voor het maken van gaanderij, 1875-1879 © Rijksarchief Beveren.

02.06 OVERZICHT EVOLUTIE HISTORISCHE PAND VAN DE MEISJESSCHOOL

Legende

- 1873-1876: Fase 1, o.l.v. P.J. Taeymans
- 1875-1879: Fase 2, toevoeging galerijen en waskot
- 1922-1923: Fase 3, uitbreiding o.l.v. Van Ravestyn

afb. 72: Ontwerp van verlenging voor de noordelijke vleugel door L. Van Ravestyn, 1928 © Rijksarchief Beveren.

afb. 71: Kadasterkaart van de voormalige meisjesschool, 2019 ©FOD Financiën.

02.07 PIETER JOZEF TAEYMANS

Pieter Jozef Taeymans (Petrus Josephus Taeymans, 1842 Oorderen - 1902 Turnhout) was één van de belangrijkste negentiende-eeuwse Antwerpse architecten.²⁹ Na zijn opleiding aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen liep hij stage op de bureau van Eugène Gife, toenmalig provinciaal bouwmeester in Antwerpen. In 1869 vestigde Taeymans zich in Turnhout en werd hij aangesteld als provinciaal architect voor het arrondissement Turnhout, in opvolging van architect Johan Van Gastel.³⁰

In 1870 huwde hij met Maria Louisa Renders. Samen kregen ze acht kinderen, allen geboren in Turnhout. Hun twee oudste zonen (Xavier °1871 en Jules °1872) hebben het beroep van architect verdergezet. Vooral Jules was zeer actief. Hij volgde in 1901 zijn vader ook op als provinciaal architect. Al snel werd Pieter Taeymans een leidende figuur in het Turnhoutse. Zeker op vlak van architectuur zou hij bepalend zijn voor de verdere ontwikkeling en het uitzicht van niet alleen Turnhout maar van de hele regio.³¹ In 1873 werd Taeymans directeur van de stedelijke tekenschool en leraar van de architectuurklas, wat hem de mogelijkheid gaf om de onderwijshervormingen van 1872 door te voeren. Onder zijn bestuur werden knappe vakmannen gevormd die veel verbetering en verfraaiing hebben gebracht in de bouwsector.³²

Lange tijd werden woonhuizen ontworpen door de aannemers zelf, meestal zonder tussenkomst van een architect. In de tweede helft van de negentiende eeuw kwam de ontsluiting van de Kempen op gang dankzij grote verwezenlijkingen zoals het kanaal (1846, 1874), de spoorweg (1867) en de verharding van doorgaande wegen. Bloeiende nijverheden vestigden zich en Turnhout verwierf een grens-overschrijdende uitstraling met alle demografische gevolgen vandien. Er ontstond een nieuwe klasse van welgestelden, handelaars en middenstanders: de burgerij. Deze nieuwe klasse stelde voor de bouw van hun statige herenhuizen bijna steeds een architect aan.

Van omstreeks 1870 tot aan de Tweede Wereldoorlog draagt de architectuur in het arrondissement Turnhout de stempel van de provinciale architecten Taeymans, vader (Pieter) en zoon (Jules). Hun invloed op de ontwikkeling van de architectuur in de Kempen is groter geweest dan die van hun voorgangers. Vader Taeymans werd gevraagd voor tal van restauraties, verbeterings- en vergrotingswerken. Hij tekende ook een massa nieuwe ontwerpen: tenminste acht gemeentehuizen, vierentwintig kerken en kapellen, twaalf pastorieën, vier kloosters, zeventien scholen, dertien onderwijzerswoningen, twee brandweerkazernes, een ziekenhuis en vijfenveertig burgerhuizen. Daarnaast tekende hij plannen voor kunstwerken als altaars, preekstoelen, wijwatervaten, herdenkingsmonumenten, ijzeren constructies en dorpspompen. Pieter Taeymans kwam tegemoet aan de wens van de negentiende-eeuwse burger die een sobere voorname eenvoud minderwaardig vond. Taeymans schakelde moeiteloos over van de ene neostijl naar de andere. In zijn beginjaren was hij een aanhanger van het neoclassicisme, vooral voor burgerlijke gebouwen. Later bouwde hij vooral in neorenaissance en eclecticisme. Voor zijn religieuze bouwwerken hanteerde Pieter voornamelijk de neoromaanse en de neogotische stijl. Pieter Taeymans was geen cliché-architect, hij herhaalde zich niet in zijn werk. In elk ontwerp zijn de omlijstingen van ramen en deuren, de kroonlijsten en de versierde sluitstenen boven ramen en deuren verschillend. De architect had bijzonder veel oog voor detail en variatie. Alhoewel zijn werkkring beperkt bleef tot het arrondissement Turnhout, zo'n 52 gemeenten, werden zijn verdiensten door de Staat erkend. In 1895 werd Pieter tot Ridder der Leopoldsorde verheven en in 1899 werd hij vereerd met de burgerlijke medaille van eerste rang. Van de provincie Antwerpen kreeg hij de titel van ere-bouwmeester.³³

²⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Taeymans, Pieter Jozef", <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/4706>, geraadpleegd op 22 februari 2019.

³⁰ S. Grieten (e.a.), *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud - ambt en praktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen (1834-1970)*, Brugge, 2006, p. 151

³¹ S. Grieten (e.a.), o.c., Brugge, 2006, p. 151

³² Heemkundekring Amalia Van Solms, http://www.amaliavansolms.org/joomla15/index.php?option=com_content&view=article&id=84:pieter-jozef-taeymans&catid=76:biografieen&Itemid=118, geraadpleegd op 22 februari 2019.

³³ Heemkundekring Amalia Van Solms, http://www.amaliavansolms.org/joomla15/index.php?option=com_content&view=article&id=84:pieter-jozef-taeymans&catid=76:biografieen&Itemid=118, geraadpleegd op 22 februari 2019..

afb. 74: Baarle-Hertog, Gemeentehuis (1877) ©Onroerend Erfgoed

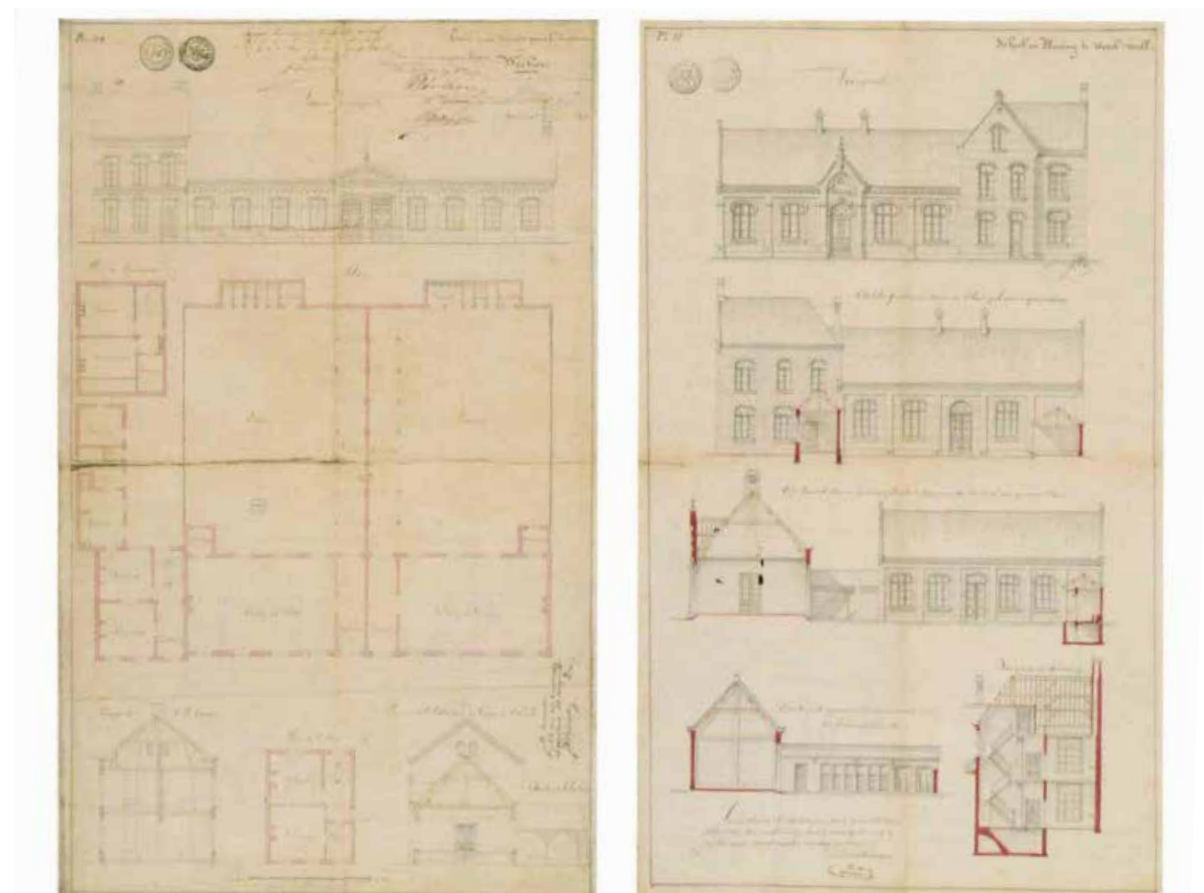
afb. 75: Beerse, Gemeentehuis (1884, gesloopt 1962) © Janssens, Het erfgoed van de architectenfamilie Taeymans, Deurne, 2004.

In zijn carrière ontwierp Taeymans een groot aantal scholen en verbeterde en verbouwde hij bovendien een twintigtal andere scholen. In dit vergelijkend deel wordt enkel gekeken naar de nieuwbouw van Taeymans. In zijn scholenbouw tekende dezelfde eenvoudige functionaliteit af, ook primeerde vaak de lage kostprijs en het zo rationeel mogelijk ruimtegebruik. Deze gebouwen worden gekenmerkt door een gelijkaardige baksteenarchitectuur. In zijn begin jaren was Taeymans vooral een aanhanger van het neoclassicisme. De vroegere scholen die werden teruggevonden (tot 1880) zijn meestal eenvoudig uitgewerkt in neoclassicistische stijl, zonder al te veel ornamenten of natuursteen. De gevels bevatten minimale klassieke referenties zoals eenvoudige pilasters of muurdammen, lijstwerk, uitgesproken kroonlijsten en af en toe een fronton. Niettemin behoort de meisjesschool van Turnhout tot één van zijn meest monumentale schoolgebouwen uit deze vroege periode. Na 1880 worden de gebouwen nog steeds sober uitgewerkt, maar in een meer neotraditionele vormtaal. De barok aandoende poortomlijsting die ook terug te vinden is in de gevel van de gemeentelijke jongensschool van Herentals (1881) is hiervan een typisch stijlkenmerk. In het oeuvre van Taeymans zijn een aantal elementen die vaak als rode draad terugkomen. Vaak voorkomende elementen zijn:

- Imitatie speklagen: vlak metselwerk wordt gesierd met imitatie speklagen, soms in similiwerk, in andere gevallen in gekleurde baksteen en/of gekleurde voegen. Meermaals worden gevels teruggevonden waarvan de raamomlijstingen, de plint en de horizontale banden voorzien zijn van rood voegwerk om deze te accentueren
- Grote vensteropeningen: waarvan vaak het bovenste gedeelte opengeklapt kon worden. Het schrijnwerk is meestal al vervangen. Twee scholen met versierd glas;
- Segmentboogopeningen;
- Levendig gebruik van baksteen;
- Vaak lijstgevel-schoudergevel-combinatie;
- Geaccentueerde deurrisaliet, vaak met verfraaide bekroning en naambord school in witte natuursteen;
- Plint in blauwe hardsteen met ingewerkte verluchttingsroosters;
- Geritmeerd door pilasters, bekroond met natuurstenen deksteen;
- Uitgewerkte houten kroonlijst met muizentand in siermetselwerk;
- Zadeldak met nok evenwijdig aan de straat;
- Architecturale en geornamenteerde schoorstenen;
- Zorgvuldig en met veel oog voor detail uitgewerkt schrijnwerk voor ramen en deuren.

Rond dezelfde periode als de meisjesschool te Turnhout ontwierp Taeymans ook een ander monumentale schoolgebouw, de gemeentelijke jongensschool in de Gelmelstraat te Hoogstraten (1876). Beide scholen zijn symmetrisch opgebouwd, met aan de ene zijde de gebruikelijke onderwijzerswoning. De andere zijde van de jongensschool te Hoogstraten bevat lokalen van het vrederecht. In Turnhout hernam hij ongeveer hetzelfde gevelschema als Hoogstraten, hoewel de meisjesschool in een uitgesproken neoclassicistische decoratie is uitgewerkt. Door de afwisseling van baksteen met bepleisterde en beschilderde banden en pilasters verkrijgt de school in Turnhout nog een meer representatief karakter. Ook de gemeenteschool met onderwijzerswoning te Weelde naar een vroeg ontwerp van Taeymans (1870) bevat dezelfde kenmerken (afb. 76).³⁴

Karakteristieke kenmerken van Taeymans typisch, bijna 'ambtelijke' neoklassieke vormtaal vinden we ook terug in zijn eersten ontwerpen voor gemeentehuizen (afb. 74). De voorgevel van het gemeentehuis in Beerse verkrijgt, evenals de meisjesschool te Turnhout, een monumentaler uitzicht door het decoratief gevelschema van pilasters en rondbogen bovenop de rondboogomlijsting (afb. 75).

afb. 76: P.J. Taeymans, ontwerp voor een gemeenteschool met onderwijswoning te Weelde, 1870 © S. Grieten (e.a.), Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud, p. 155.

afb. 77: P.J. Taeymans, ontwerp voor een gemeenteschool met onderwijswoning te Mol-Wezel © S. Grieten (e.a.), Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud, p. 155.

afb. 73: Details gekleurd voegwerk in andere gebouwen van Taeymans (v.l.n.r. Herentals, Westerlo, Ravels, Turnhout)

34 S. Grieten (e.a.), *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud - ambt en praktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen (1834-1970)*, Brugge, 2006, p. 155; Agentschap Onroerend Erfgoed, "Gemeentelijke jongensschool met onderwijzerswoning en vrederecht" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46442>, geraadpleegd op 26 februari 2019, laatste gewijzigd in 2017.

HOOFDSTUK 03
BESCHRIJVING EN INVENTARISATIE
VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

HOOFDSTUK 03 BESCHRIJVING EN INVENTARISATIE VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

De beschrijving van de erfgoedelementen verloopt van het exterieur tot het interieur, waarbij de bespreking wordt opgesplitst per lokaal. Er wordt steeds teruggekoppeld naar het beschrijvend bestek en voorwaarden, opgesteld door Taeymans in 1873.³⁵ De materialen, afmetingen, plaatsingswijze en dergelijk wordt hierin uitvoerig besproken. Aangezien de beschreven onderdelen zeer goed overeenkomen met de huidige situatie kunnen we besluiten dat het bestek ook daadwerkelijk werd uitgevoerd. Het geeft dus men andere woorden een zeer goed beeld van alles wat origineel is, maar ook in het verleden werd gesloopt of aangepast. Als conclusie van de bespreking wordt een synthese van de erfgoedelementen opgesteld.

03.01 EXTERIEUR

03.01.01 INLEIDING

Enkel de centrale klassenvleugel en de oorspronkelijke zijvleugels maken deel uit van de bescherming. Dit omvat ook de uitbreidingen onder Taeymans en Ravestyn. De latere uitbreiding aan de noordelijke en oostelijke vleugel behoren niet tot de bescherming. Het inventariserend luik belicht dan ook enkel de beschermde delen van het schoolcomplex.

03.01.02 VOORGEVEL

(1) Algemeen

De voormalige meisjesschool bestaat uit een centrale klassenvleugel met dubbelhuisopstand van zeven traveeën en twee (oorspronkelijk één) bouwlagen onder een zadeldak. Vooraan is de vleugel afgelijnd met twee ommuurde tuintjes langsheen het pad naar de hoofdingang. De vleugel wordt geflankeerd aan beide zijkanten door een aansluitend vooruitspringend hoekgebouw van drie traveeën en twee bouwlagen onder een schild- en afgewolfd zadeldak. De bedaking is belegd met mechanische pannen. De nok van de centrale vleugel loopt evenwijdig ten opzichte van de straat, hiertegenover staan de nokken van de zijvleugels loodrecht erop. Het noordelijk hoekgebouw was aangewend als woning van het vroegere schoolhoofd terwijl er zich in de zuidelijke vleugel nog twee klassen bevonden ten tijde van de meisjesschool.

(2) Configuratie

De voorgevel van de centrale vleugel is een neoclassicistische bakstenen lijstgevel die aan de straatzijde belijnd is met bepleisterde en witgeschilderde banden. Ze wordt geritmeerd door bepleisterde pilasters en omlijstingen. Op de begane grond zijn de vensters omkaderd in een segmentboogarcade met een ingekerfd bloemmotief op de slotsteen. De middelste, risalietvormende inkomtravee, is afgezet door pilasters met trigliefversiering. In de naamsteen bovenaan de inkomdeur stond vroeger 'Stads Meisjesschool' genoteerd, de letters ervan waren verguld. Momenteel is het opschrift verdwenen, de naamsteen werd bepleisterd in dezelfde kleur als de bepleisterde pilasters en omlijstingen. Aanvankelijk bestond de naamsteen uit blauwe hardsteen. De hoeken van de zijvleugels zijn afgewerkt met hoekpilasters met triglieven. Alle pilasters zijn bekroond met een moderne interpretatie van een kapiteel. De segmentboogvensters en -deuren hebben een bandomlijsting met afgeschuinde dagkanten en oortjes. Op de begane grond zijn de vensters onderaan de hardstenen dorpel versierd met een paneeltje in eenzelfde motief als de moderne kapitelen. De vensters op de verdieping hebben een borstwering bestaande uit een sierlijke ijzeren leuning.

Onderaan is de gevel voorzien van een hoge sokkel in blauwe hardsteen. Verder is er op een zeer sobere manier gebruik gemaakt van Savonnièresteen en blauwe hardsteen bij de vensterdorpels en een omgetrokken kordonlijst aan de bovenverdieping. De klassieke gevel wordt afgesloten met een brede fries en houten bepleisterde kroon- en tandlijst. De middelste travee is bekroond met een sober en wit beschilderd driezijdig fronton. De gevelconfiguratie is nog volledig oorspronkelijk naar het ontwerp van P. J. Taeymans en de latere verhoging met een tweede bouwlaag naar ontwerp van L. Van Ravestyn, uitgezonderd op het frontispice dat vervangen werd bij de verhoging.

35 Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen - 4018

afb. 79: Foto, huidige toestand voormalige Meisjesschool, 2019.

afb. 78: Detail vooraanzicht, plan voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

afb. 80: Detail vooraanzicht, plan voor het bouwen van een nieuwe meisjesschool door P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 81: Voetschraper aan woning onderwijzeres.

afb. 83: Verlichtingsrooster

afb. 82: Frijslag in de arduinen plint

(3) Plint

De gevel heeft een hoge plint uit blauwe hardsteen. De plint volgt de profileringen van de pilasters en is op deze plaatsen in het midden voorzien van een sierlijk verluchttingsrooster met bloemotief dat boven haar basis uitstulpt (afb. 83). In de arduinen plint zit rechts van de hoofdingang een groter en meer recent verluchttingsrooster. Dit is een storend element dat geen deel uitmaakte van het origineel plan en moet verwijderd worden. Aan de inkomdeur van de voormalige woning van de hoofdonderwijzer is in het onderste deel van de plint een uitsparing voorzien voor een voetschraper (afb. 81). De voetschraper, een eenvoudig model uit gietijzer, is aan beide zijden verdwenen. De voetschraper werd op de historische plannen links getekend van de deur, maar werd rechts geplaatst. In het bestek beschreef Taeymans onder grof ijzerwerk dat *'de voetkrabbers in een arduinen encadrement'* moesten geplaatst worden. Er werd echter niets gezegd over het model. De blauwe steen moet volgens het bestek van Taeymans afkomstig zijn uit de steengroeven van Feluy of Écaussinnes. . De arduinen plint werden aan haar zijanten en hoeken afgewerkt met frijnslag (afb. 82).

(4) Simililagen

Om de bakstenengevel op te leven werden speklagen geïmiteerd met een bepleistering. De simililagen bevinden zich enkel tussen het metselwerk op de begane grond en lopen door tot de voorzijde van de zijvleugels. In het bestek staat duidelijk beschreven dat de banden en de pilasters wit bepleisterd moeten worden. Enkel de simililagen van de bakstenen pilasters aan de poorten bestaan uit blauwe steen. Verder zullen de bepleisterde banden gelijk lopen met de muur, behalve de banden in de pilasters en de poorten waar de bepleistering met een schuine kant zullen uitspringen (afb. 84). Op sommige plaatsen zijn de simililagen beschadigd en is de mortel onder het pleisterwerk zichtbaar (afb. 86). De mortel die gebruikt werd voor het aanbrengen van dergelijke simililagen was vaak samengesteld met een toeslagstof uit steengruis, dit om qua kleur dicht aan te leunen bij de overige natuursteen in de gevel, maar ook om dezelfde glans te krijgen. In het bestek werd beschreven dat men voor de mortels van de lijsten en bepleistering *'4 delen Doorniske kalk toevoegde aan twee delen gewassen zand. Aan de linkerpoort zijn de speklagen voorzien van blauwe stenen diamantkoppen'* (afb. 85) .

afb. 84: Simililagen met schuine kant afgewerkt aan pilasters.

afb. 85: Simililagen uit blauwe steen aan de linker poort.

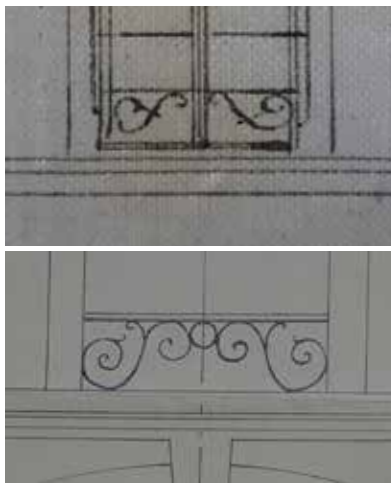
afb. 86: Schilferende Simililagen.

afb. 91: Detail metselwerk: knipvoegen.

afb. 87: Detail borstwering op verdiep hoekvleugel uit eerste bouwphase van Taeymans (1974).

afb. 88: Detail borstwering (bovenstaand) plan Taeymans (1973) en (onderstaand) plan Ravestyn (1928) © Rijksarchief Beveren.

afb. 89: Detail borstwering op verdiep centrale vleugel, boven inkomdeur, uit bouwphase Ravestyn (1928).

afb. 90: Detail borstwering op verdiep centrale vleugel, uit bouwphase Ravestyn (1928).

(5) Bakstenen en voegwerk voorgevel

De gevel werd opgemetseld met handgevormde bakstenen in kruisverband. Ze werden afgewerkt met knipvoegen in trasmortel. Op een aantal plaatsen zijn de bakstenen heropgevoegd geweest in een slordige cementmortel. Hoewel Taeymans zeer vaak twee kleuren voegen gebruikte, werd de voorgevel opgevoegd in één kleur. De horizontale ritmering werd bekomen door de imitatiespekragen. Voor de zijgevels werd er wel gekozen voor een rode trasmortel.

Volgens de beschrijving in het bestek zullen de voorgevels aan de straat met gesneden voegwerk afgewerkt worden. *'In de zijgevels zullen enkel de korte voegen afgeknipt worden, de overige muren zullen met verschillende kleurmortels afgewerkt worden dat door de bouwmeester wordt bepaald. Men zal enkel goede harden steen gebruiken, de welke afkomstig is uit Boom of Niel of omstreken.'*

(6) Giet- en ander ijzerwerk

De borstwering van de ramen op de verdieping bestaat uit een sierlijke gietijzeren balustrade die wit is overgeschilderd. De gietijzeren balustrade werden op de plannen vereenvoudigd weergegeven. De borstwering van de zijvleugels (bouwphase Taeymans) (afb. 87) werd verschillend vormgegeven dan de balustrades van de verdieping van de centrale vleugel (bouwphase Ravestyn) (afb. 89).

(7) Blauwe hardsteen

Een groot deel van de buitenafwerkingen werd voorzien in blauwe hardsteen, volgens het bestek afkomstig uit de beste groeven van Feluy of Écaussinnes. De versieringen in blauwe hardsteen bleven goed behouden. P. J. Taeymans beschrijft in zijn bestek dat de aannemer de volgende hardstenen zal leveren en plaatsen:

Aan de woning (1ste deel): *'Den trede den voordeur, den deurdorpel, de treden in den gang, de platen enkele deuren, dorpel onder den trap, plaat kelder deur, raamdorpels voorgevel beneden en paladioraam (achtergevel), raamdorpels statie voorgevel, de cordons hiertussen, de cordons pilasters, raamdorpels achtergevel statie en zijgevels, de plint voorgevel, deksteen der schouw, encadrement keldergatens, konkel van den trap, de sokkels der pilasters.'*

Aan de centrale vleugel (2de deel): *'Dorpel voordeur en achterdeur, raamdorpels voorgevel en achtergevel, de plint, de sokkels de pilasters, platen in de binnendeuren, de deksteen der schouwen, encadrement voetkrabbers, den gedenksteen met vergulde letters, de luchtgatens op de plint voorgevels, sokkels der kolonnetten der grillie, de plint hiertussen, de arretsteen, de loopers.'*

Aan de zuidelijke vleugel (3de deel): *'den deurdorpel, de raamdorpels voorgevel beneden en boven, raamdorpels van achtergevel en paladioraam, cardons statie voorgevel, raam bovendeur, platen der dubbel binnendeur, plint ramen, sokkel pilasters, den konkel trap, encadrement voetkrabber en schouw.'*

Het bestek van Ravestyn beschrijft dat de arduinsteen aan *'de voor- en zijkanten met de meeste zorg met de fijnen beitel in rechte en evenwijdige lijnen gekapt zijn. Men zal 35 beitelslagen geven per decimeter lengte met den fijnen beitel.'*

afb. 92: Inkomdeur centrale vleugel.

afb. 93: Inkomdeur woning.

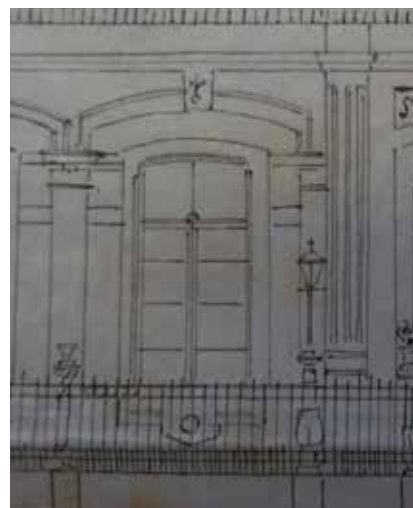
afb. 95: Venster, beneden verdiep

afb. 96: Venster, eerste verdiep

afb. 94: Voordeur school, plan L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

afb. 97: Raam school, plan P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

(8) Schrijnwerk

Deuren

De dubbele inkomdeur met korfbogig bovenlicht is niet volledig origineel. Aanvankelijk was de dubbele deur verdeeld in drie panelen, waarvan de bovenste was ingevuld met een gietijzeren tralie om de beglazing te beschermen. Oorspronkelijk was de middelste beglazing van deur geribd. Het korfbogige bovenlicht werd met glasroeden verdeeld in twee panelen, die volgens de plannen van Ravestyn versierd waren met sierlijk ijzer. De huidige glazen van het bovenlicht zijn niet meer origineel. De kalf is nog steeds versierd met de originele tandlijst. P. J. Taeymans voorzag tevens voor beide buitendeuren een *'versierden impost'*. Enkel bij de voordeur van de school is deze bewaard (afb. 99). De deurdorpels bestaan uit blauwe hardsteen, zoals in het bestek beschreven staat.

afb. 99: Impost inkomdeur

De inkomdeur aan de woning van de onderwijzeres is soortgelijk opgebouwd. De deur is verdeeld in twee panelen, een kalf met tandlijst en korfbogige bovenlichten die verdeeld zijn door glasroeden. De huidige glazen van het bovenlicht zijn niet meer origineel. Volgens het bestek moest de woningdeur bestaan uit *'stijlen en traners van 0.04 dik in eikenhout met een geembraneerd moulure van 0.07 dik panelen in rood grenen hout van 2 1/2 centimeter dik uit door geschulpte planken van eene bossing voorzien en met eenen tand in elkander geklikt en in de vergering gelaten'*. De kalf van deze deur moest met die van de ramen overeenkomen. In het bestek schrijft Taeymans over het deurbeslag: *'De buitendeur zal gehangen worden aan 3 paar sterke briquets met koperen schijven en voorzien zijn van een sterk dag en nacht slot met gegoten ijzeren kruiken van de zwaartste soort, twee paar sterke platte schuiven en met eene ijzere ketting. Dit ijzerwerk zal een waarde hebben van 14 franks.'* De sloten van de voordeuren werden alreeds vervangen. De scharnieren zijn mogelijks nog origineel.

Ramen

De ramen zijn ingewerkt in een raamopening met segmentboog in bepleisterd lijstwerk. De ramen bevatten nog origineel schrijnwerk. De historische plannen tonen gelijkaardige verdelingen in de ramen, met ijzeren glasroedes. Elke raampartij was ter hoogte van de bovenste speklaag van een kalf voorzien met centraal een versierde impost. Zowel het bovenlicht als het grote raamvlak werden in twee gelijke verticale delen verdeeld. Elk raamdeel was verder met fijne ijzeren glasroedes en glas ingedeeld. Een aantal ramen hebben hun oorspronkelijke beglazing behouden.

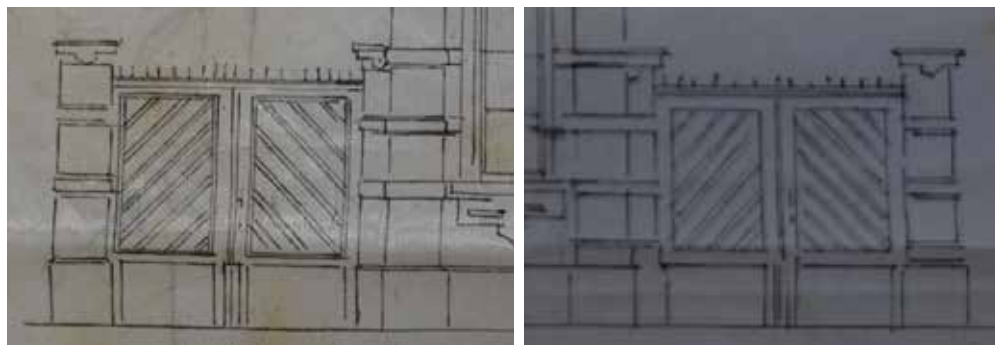
afb. 100: Impost woningdeur

afb. 98: Prentkaart vóór 1928 © Collectie stadsarchief Turnhout, bron: Erfgoed Noorderkempen.

afb. 102: Detail voorgevel met frontispice, plan P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 103: Detail poorten langs zijvleugels, plan P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 101: Prentkaart vóór 1928 © Collectie stadsarchief Turnhout, bron: Erfgoed Noorderkempen.

(9) Verdwenen elementen

Frontispice

Aanvankelijk was de inkomtravee van de school bekroond met een neoklassiek frontispice. Centraal op het frontispice sierde het wapenschild van Turnhout, een springend hert met een kroon. Het wapenschild werd geflankeerd door dubbele pilasters onder een driezijdige fronton. Bovenaan hing een vlaggenmast. Beschreven in het bestek bestonden de basementen, de plint en kapitelen van het frontispice, evenals het wapenstein tussen de pilasters, uit de beste witte steen van Savonnière. Het wapenschild was net zoals de letters van de meisjesschool verguld. Voor het wapenstein in de frontispice moest een mal in pleister op grote van de uitvoering vervaardigd worden door een *'kunstigen beeldhouwer'* die de bouwmeester zal aanwijzen en zowel door zijn goedkeuring zal onderwerpen. Daarna zal de beeldhouwer het goedgekeurde model uithouwen.

Ijzeren grillie voorgevel

Oorspronkelijk was de meisjesschool aan de straatkant afgesloten met hekwerk, beschreven in het bestek als een ijzeren grillie aan de voorgevel. Het hekwerk was aan de inkom voorzien van twee gaslantaarns steunend op een gegoten kolom met arduinen sokkel.

Het beschrijvend bestek van Taeymans vermeldt: *'de grillie zal bestaan uit dubbel poorte kolonnetten in gegoten ijzen volgens model grote lunnetten met gaslantaarns. De staven zullen 0.018 met vierkant zijn de kleine pieken (... (maten)). De grote staven zullen op 0.13 midden op midden geplaatst worden. De lancien zullen met geslagen pinnen voorzien zijn welke er in moeten gegoten worden. De ganse gril zal in geslagen ijzen zijn behalve de kolonnetten met lancien welke in gegoten ijzer mogen zijn.'* *'De sokkels en de kolonnetten der grillie'* werden in blauwe hardsteen vervaardigd.

Poorten zijvleugels

De huidige poorten bestaan uit ijzeren hekwerk maar oorspronkelijk bestonden zij uit hout. In het bestek geeft Taeymans een uitgebreide beschrijving voor de *'poorten nevens de gebouwen'*, bestaande uit *'rode grijnen planken van 0.13 breed en duim dik'*, de plint en sokkel zou uit eik gemaakt zijn en bekleed worden met lood.

Simililagen aan schoorsteen

Aanvankelijk was het metselwerk van de schoorsteen ook versierd met simililagen, de huidige schoorstenen hebben hun simililagen en arduinen dekplaat verloren.

afb. 104: Foto, huidige toestand voormalige Meisjesschool, 2019.

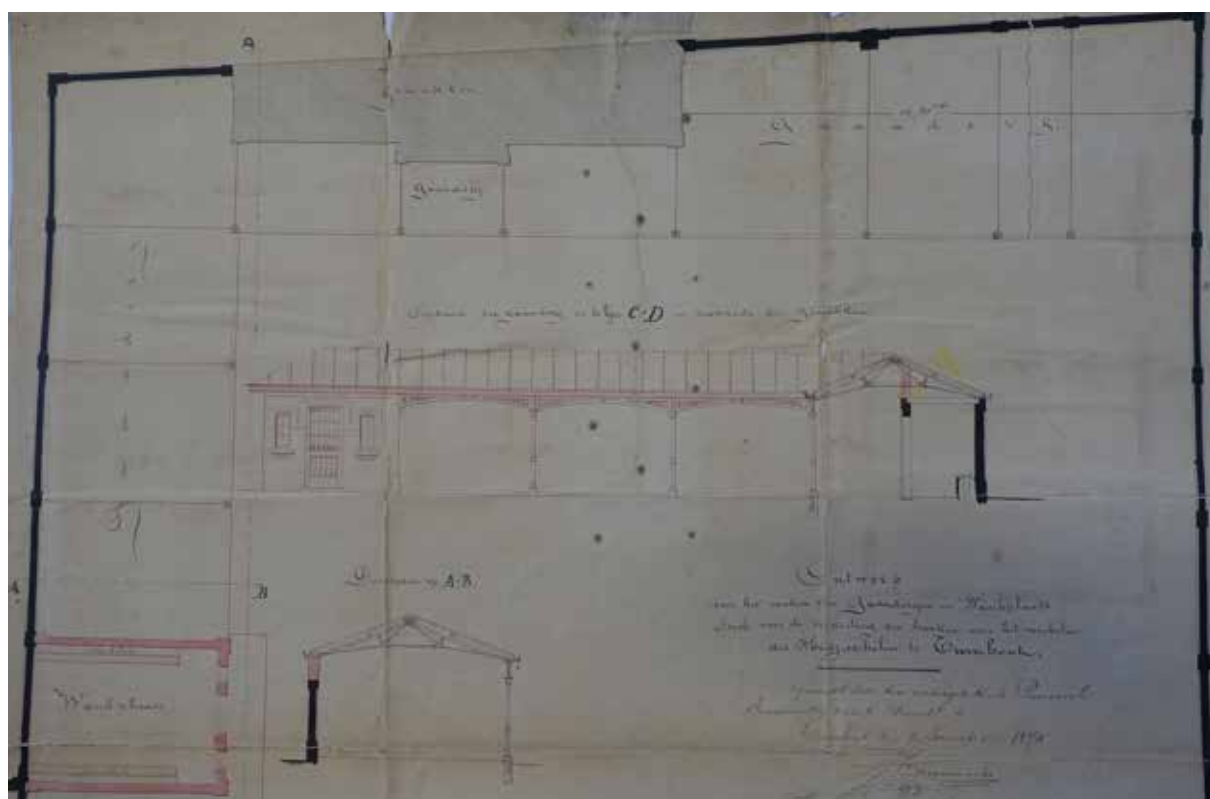
afb. 105: Muziekacademie Herentals, knooppunt van het spant

afb. 106: Muziekacademie Herentals, zicht richting de linkerzijvleugel.

afb. 107: Muziekacademie Herentals, bewaarde gaanderij.

afb. 108: Plan voor het maken van een gaanderij van de meisjesschool door P.J. Taeymans, 1875 © Rijksarchief Beveren.

Gietijzeren gaanderijen

Aanvankelijk had Taeymans gaanderijen voorzien aan de binnenkoer die het koolkot en gemakken overdekten. Deze constructie werd afgebroken bij de aanbouw van de nieuwe vleugels ten noorden en ten oosten op de schoolsite. Bij de voormalige jongensschool te Herentals (vandaag Muziekacademie in de Hikstraat), evenals naar een ontwerp van P. J. Taeymans, bleef haar gaanderij bewaard (afb. 107). Deze werd opgebouwd uit spanten met ijzeren trekkers en gietijzeren drukstaven, gestut door gietijzeren kolommen. Het element is erg typerend voor schoolgebouwen uit het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. De scholen die toen gebouwd werden hadden bijna steeds een gaanderij of deels overdekte speelplaats, constructies werden uit glas en ijzer opgebouwd. Bij de school in Herentals werd de beglazing vervangen door kunststof golfplaten, de glasroedes verdwenen hierdoor.

03.01.03 ZIJGEVEL RECHTERVLEUGEL

De zij- en achtergevels zijn veel soberder uitgewerkt dan de voorgevel. Ze zijn enkel versierd met spaarvelden, zaagtandlijsten, banden en omlijstingen die geaccentueerd worden doordat het voegwerk van het metselwerk met een toeslagstof in de massa rood werd gekleurd. Het schrijnwerk van de authentieke vensters, naar ontwerp van Taeymans, zijn versierd met een eenvoudigere impost dan die van de straatgevel.

afb. 117: impost, vensters zijgevels.

De bakstenen zijgevel aan de zuidelijk vleugel is opgebouwd als een lijstgevel, de wit beschilderde kroon- en tandlijst van de voorgevel loopt verder door op de zijvleugels. De gevelindeling is geaccentueerd door spaarnissen in het metselwerk. In tegenstelling tot de voorgevel is de fries niet bepleisterd maar bestaat hij uit een bakstenen band met rood gekleurd voegwerk met trasmortel. De onderkant van de band is versierd met een bakstenen zaagtandlijst. De zijgevel wordt geritmeerd door vier bakstenen pilasters en horizontale speklagen, tevens geaccentueerd met rood gekleurd voegwerk (afb. 112). In de spaarvelden liggen de vensteropeningen. De bakstenen segmentboogomlijsting van de ramen zijn tevens geaccentueerd door het rood gekleurd voegwerk. Onder de behouden arduinen vensterbanken werd het metselwerk geprofileerd. Ook het voegwerk bij dit element, de plint en rond de gietijzeren verluchttingsroosters werd rood gekleurd. Op de bakstenen imitatiespeklagen bevinden zich nog authentieke verluchttingsroosters aan de gelijkvloers en verdieping (afb. 111). Dit type van sober uitgewerkte zijgevels komt wel vaker voor in Taeymans zijn architectuur. Een voorbeeld van een gelijkaardig opbouw en details van zijgevels, ontworpen door Taeymans, vindt men o.a. in de Muziekacademie en de begijnhof pastorie van Herentals.

De zuidelijke zijgevel heeft een arduinen gevelsteen met inscriptie "DE GOUVERNEUR RIDDER PYCKE/ DE BURGEMEESTER JAN HOEFNAGELS/ DE BOUWMEESTER P.J. TAEYMANS/ MDCCCLXXIII" (afb. 110). De laatste travée is overwoekerd door wingerd. Op een aantal plaatsen in de zijgevel is het voegwerk slordig hersteld geweest door het op te vullen met cementmortel in plaats van de gekleurde trasmortel. De zijgevel is opgevoegd met knipvoegen maar enkel aan de korte zijde. Onderaan is de gemetste plint een halve steen breder dan de rest van de gevel. Het schrijnwerk is nog origineel.

Tijdens de uitbreiding tussen 1889 en 1890 werd aan de zuidvleugel twee klassen bijgebouwd. De gevels van de nieuwe klassen werden in de stijl van het eerste deel gebouwd. In tegenstelling tot de oudste zijde werd er toen gekozen voor kleinere vensteropeningen aan de zuidgevel. Mogelijks werd toen ook het kleinere raam onder het grote raam van de traphal toegevoegd. Hoewel de overige nieuwe ramen aan de zuidgevel eenzelfde formaat bevatten maar een andere indeling van glasroedes.

afb. 112: Zijgevel: verschil in voegwerk

afb. 110: Gevelsteen met inscriptie

afb. 109: Knipvoeg in korte zijde.

afb. 113: Detail van metselwerk onder de vensterbank.

afb. 111: Trasmortel en bewaard verluchttingsrooster.

afb. 115: Venster onder traphal.

afb. 116: Venster uitbreiding 1889-1890.

afb. 114: Zijgevel met uitbreiding 1889-1890

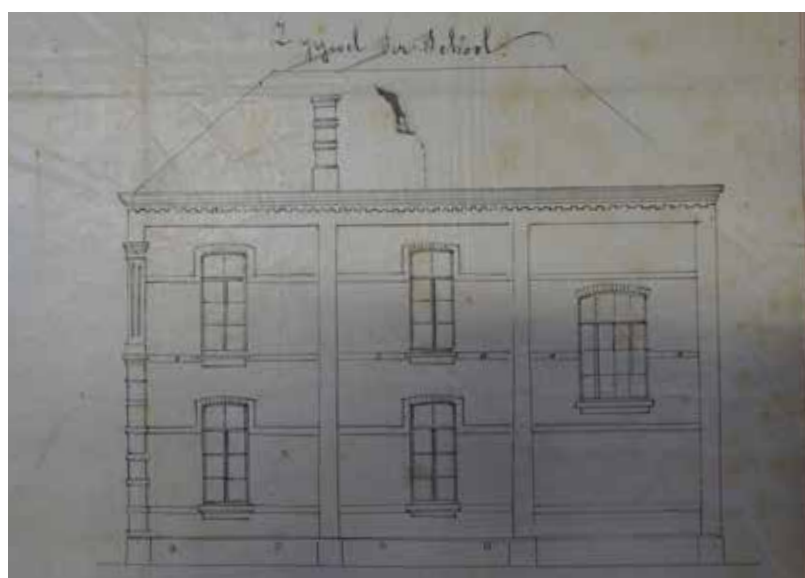
afb. 118: Afsluiting poort.

afb. 119: Zijgevel met spaarnissen

03.01.04 AFBAKENINGSMUUR AAN DE ZIJDE VAN DE RECHTERVLEUGEL

De bakstenen muur met spaarnissen is nog een restant van de originele omheiningsmuur, deze muur werd getekend op het grondplan van de bouwmeester P. J. Taeymans (afb. 121). Ook het voegwerk van de muur, enkel de spaarvelden niet, werden rood gekleurd. De bakstenen kolom met kapiteel in blauwe steen is tevens nog origineel. Het stenen kapiteel bevindt zich in zeer slechte staat, het bevat een grote scheur die dringend hersteld moet worden. In de bakstenen kolom is tevens de uitsparing in het metselwerk van de vroegere houten poort nog aanwezig (afb. 118).

afb. 120: Detail gevel zuidelijke zijvleugel, plan P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 121: Grondplan zuidelijke zijvleugel, P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 122: Achtergevel zuidvleugel.

afb. 125: Detail achtergevel zuidvleugel.

afb. 126: Detail achterzijde, P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 123: Binnenzijde zuidvleugel.

afb. 124: Oorspronkelijke deur naar binnenkoer, zuidvleugel.

03.01.05 ACHTERGEVEL EN ZIJGEVEL RECHTERVLEUGEL

De zuidoostelijke gevel van de rechtervleugel is volledig begroeid met wingerd, de vensteropeningen zijn dichtgemetseld en zijn grotendeels niet meer zichtbaar door het groen (afb. 122). De achtergevel bevat nog oorspronkelijke verluchttingsroosters uit de tweede bouwphase (1889-1890). De kroonlijst loopt niet door over de puntgevel. De gevel wordt ter hoogte van het dak afgewerkt met witgeschilderde, houten windveren. Het bevat een rond raam waarvan het schrijnwerk niet volledig zichtbaar is. De gevel is, onder het overwoekerde groen, versierd met dezelfde ingrediënten als de besproken zijgevel, namelijk met spaarvelden, zaagtandlijsten, gekleurd voegwerk en geprofileerd metselwerk onderaan de vensterdorpels. Het ontwerp van de achtergevel gaat terug naar de originele plannen van Taeymans (1873) (afb. 126). Ter hoogte van dichtgemetselde venster is het metselwerk wit geveerd. Dit dient verwijderd te worden aangezien dit storend is voor de authentieke gevel.

De noordelijke gevel aan de zijde van de binnenkoer is tevens gedeeltelijk begroeid met wingerd (afb. 123). De gevel telt vier travéeën en bevat nog zes vensters met oorspronkelijk schrijnwerk. Het metselwerk bevat dezelfde versiering als de zuidelijke zijgevel, namelijk de doorlopende kroonlijst, spaarvelden, zaagtandlijsten en accenten in rood gekleurd voegwerk. De zes vensters werden geplaatst in een spaarveld, geflankeerd door eenvoudige bakstenen pilasters. De gevel bevat nog zijn acht oorspronkelijke luchtroosters. De deuropening van de noordelijke gevel bevat ook nog haar oorspronkelijk schrijnwerk (afb. 124). In deze gevel zijn verschillende soorten baksteen zichtbaar in het metselwerk, komende uit de verschillende bouwfasen en latere herstellingen. De gevel is versierd met horizontale banden met rood gekleurd voegwerk, dat tevens platvol is afgestreken.

afb. 127: Detail deur.

afb. 128: Detail spaarvelden en tandlijsten.

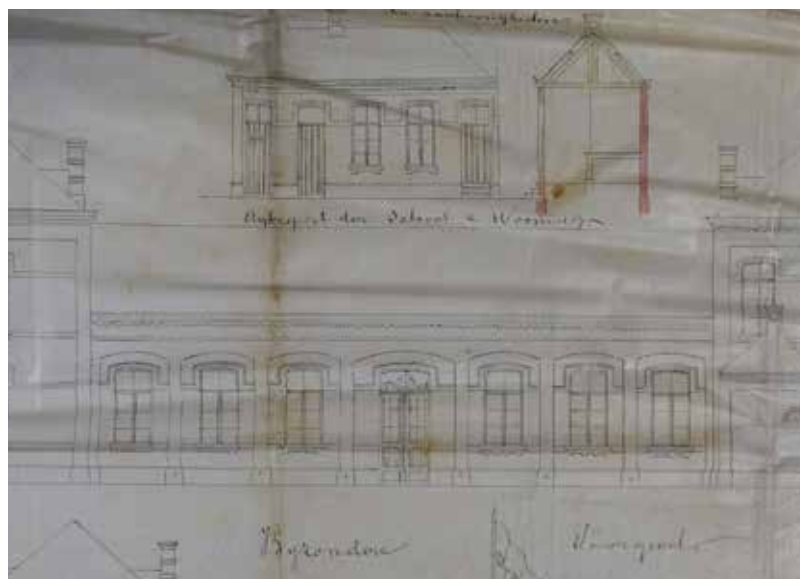
afb. 129: Achtergevel centrale vleugel.

afb. 130: Recente deur

afb. 131: Detail achtergevel centrale vleugel.

afb. 132: Detail achterzijde, P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 133: Detail ramen rechts van achtergevel centrale vleugel.

afb. 134: Achtergevel, plan voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

03.01.06 ACHTERGEVEL CENTRALE VLEUGEL

Aan deze gevel werd het meest herwerkt en aangepast. De achtergevel werd op beide plannen van Taeymans en later van Ravestyn getekend. Deze plannen geven een goed beeld van het oorspronkelijk uiterlijk van de gevel, die vandaag bewaard maar wel gehavend is. Oorspronkelijk had Taeymans een symmetrische gevel ontworpen met centraal een vleugeldeur die geflankeerd wordt door elk drie ramen. Toen de verdieping werd toegevoegd naar ontwerp van de stadsarchitect Ravestyn, werd er tevens een extra deur toegevoegd aan de rechterkant.

De achtergevel wordt voor een deel aan het zicht onttrokken door bijgebouwen van de noordelijke zijvleugels die ervoor staan. Helaas werden de vroegere ramen op het gelijkvloers aan de rechterzijde van de centrale vleugel door deze aanbouwen vervangen door nieuwe deuren of werden dichtgemetseld. Het schrijnwerk van de twee buitendeuren zijn tevens niet meer origineel. Doorheen de tijd werden er ook twee identieke deuren toegevoegd aan de klassen op het gelijkvloers. Deze deuren dateren uit de tweede helft van de twintigste eeuw en zijn beeldverstorend.

Het metselwerk van de achtergevel (en zijvleugels) werd niet met similiespeklagen versierd, maar er werden wel imitatiespeklagen gesuggereerd met gekleurd voegwerk. Dit gekleurd voegwerk kwam ook voor in de plint van de gevel, de bakstenen pilasters en de ontlastingsbogen boven ramen en deur. De ramen zijn ingewerkt in verdiepte muurvlakken met hiertussen eenvoudige pilasters. De pilasters tussen ieder gevelveld zijn onderaan voorzien van een verluchtingsopening, in de openingen zijn nog de oude ijzeren roosters aanwezig.

Aanvankelijk werd de gevel bovenaan afgewerkt met kroonlijst en klossen uit metselwerk, dit element werd verwijderd toen men de verdieping toevoegde. Bovenaan werd de gevel opnieuw afgelijnd met een kroonlijst. De ramen van de gaanderij werden tussen 1996-1998 vervangen door nieuwe ramen. De overige ramen bevatten nog hun oorspronkelijk schrijnwerk. De gaanderij steunt op vier gietijzeren kolommen met een arduinen basis. De bovenzijde van de gaanderij is afwerkt met fijne ijzeren balken waarvan de buitenbalk een bloemmotief draagt. De verdiepingvloer werd opgebouwd met metselwerk uit dezelfde rode steen in halfsteens verband (afb. 135). Het bestek van L. van Ravestyn beschrijft dat *'het metselwerk van de achtergevel platvol wordt gevoegd (gelijk met de bakstenen) en daarna met een voegijzer (weinig kreus) gestreken.'*

afb. 135: Gaanderij.

afb. 136: Detail kolom.

afb. 137: Zijgevel linkervleugel.

afb. 138: Detail poort aan noordvleugel.

afb. 139: Detail verluchtingsroosters.

afb. 140: Zijgevel afbakening schoolterrein.

afb. 141: Detail kolom aan linker poort.

03.01.07 ZIJGEVEL LINKERVLEUGEL (VOORMALIGE WONING)

Ook de zijgevel van de voormalige woning van de hoofdonderwijzeres is veel soberder uitgewerkt dan de voorgevel van de voormalige meisjesschool. Ze is enkel versierd met spaarvelden, zaagtandlijsten, banden en omlijstingen die geaccentueerd worden doordat het voegwerk van het metselwerk rood werd gekleurd. Het metselwerk is opgevoegd met een knipvoeg in de korte zijde. In de plint zitten nog twee originele verluchtingsroosters waarvan één zwaar beschadigd is. Het schrijnwerk van het raam is nog origineel.

De omlijsting van het venster was voorzien van rode trasmortel maar werd hersteld met een grijze cementmortel. Tevens waren de horizontale banden oorspronkelijk met rood voegwerk versierd. Ook hier zorgde het rode voegwerk voor een levendiger metselwerk. Door het gebrek van kleur verliest de gevel een deel van zijn waarde, het is belangrijk dat de omlijsting en horizontale banden opnieuw met rode trasmortel worden opgevoegd. Ook hier dient de witte verflaag onderaan de muur verwijderd te worden. Dit is een storend element van de zijgevel.

Aan de achtergevel van de voormalige woning werd de school uitgebreid met een nieuwe vleugel waardoor het ontwerp van Taeymans voor de achter- en zijgevel van het achterhuis werd vervangen.

afb. 144: Zijgevel achterhuis, woning onderwijzeres, Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 145: Achtergevel woning onderwijzeres, Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 142: Detail venster met authentiek schrijnwerk en bakstenenomlijsting waarbij de gekleurde rode trasmortel werd vervangen door cementmortel.

afb. 143: Detail knipvoeg in korte zijde.

afb. 146: Foto, huidige toestand voormalige Meisjesschool, 2019.

03.01.08 DAKEN

Het dak was aanvankelijk bedekt met blauwe gevuurlakte pannen en natuurleien (schaliën), vandaag werden ze door mechanische pannen vervangen.

Volgens het beschrijvend bestek van Taeymans is het dakwerk met pannen bij *'de daken van alle gebouwen zouden, uitzondering behalve het voordak van het 2de deel [= centrale vleugel], moeten gedekt worden met blauwe pannen op dubbel rode grenen latten gelegd en langs binnen goed aangestroken en afgewit worden. De vorsten zullen goed in mortel gelegd worden. De pannen en vorsten moeten voortkomen van Beerze 1ste kwaliteit en goed gevuurlakt zijn.'*

Daarentegen was enkel het voordak van de centrale vleugel bedekt met schaliën. In het beschrijvend bestek van Taeymans worden de leien nauwkeurig beschreven: *'het voordak 2de deel zal alleenlijk gedekt worden met beste schaliën van Fumay (Belle rose genaamd). Zij moeten ten minsten twee en halve millimeter dik zijn. De schaliën moeten gelegd worden op bebording van rood grenen hout, tweede soort van 0.025 dik en ten minste 0.25 breed welke stevig op de kepers moeten genageld worden. De schaliën zullen effen klinkend, met schuin getrokken en vierkant moeten gesneden zijn. Ieder schalie zal met twee nagels vast gemaakt zijn. Zij zullen goed aansluiten en recht lijnig geplaatst worden. Deze moeten met een Champiljoen [afschuining] van 8 centimeter gedekt worden. Tegen de muren van het 1ste en 3de deel waar de puntgevels van het 2de dak tegen steunen, op de dakvensters tegen de schouwen, puntgevels grote gemakken enz. moeten er laquetten en kragen gesteken worden, hebbende voldoende grootte. Het lood hiervan beschreven moet 20 kilograms den vierkante meter wegen van de beste soort en zonder de minste gebreken.'*

Deze natuurleien verdwenen mogelijks alreeds bij de bouw van het tweede verdieping aan de centrale vleugel. Onder leiding van Ravestyn werd er toenmalig gekozen om het dak te bedekken met *'eternite op schalieberd van afbraak voortkomende, schaliën 30/30, het te kort schalieberd zal door de aannemer bijgeleverd worden. Aan de kant langs de koer zal de eternite geplaatst worden op latten.'*

afb. 147: Doorsnede 3de deel (links), doorsnede woning onderwijzeres (rechts), naar ontwerp van P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 148: Doorsnede 2de deel, inkomhal met vestiaire, naar ontwerp van P.J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

03.02 INTERIEUR

Over het algemeen werd het interieur van het schoolgebouw minder gaaf bewaard, voornamelijk de noordelijke vleugel met de voormalige woning van de hoofdonderwijzeres werd sterk verbouwd. In de zuidelijke vleugel bleef het uitzicht van de klaslokalen, met originelen deuren, schouwen en luchtroosters in muren en plafonds, goed bewaard. In zijn geheel is de historische structuur van het gebouw goed afleesbaar en zijn er een groot aantal oorspronkelijke interieurelementen bewaard gebleven. Het interieur wordt per ruimte besproken. Enkel de ruimtes die deel uitmaken van de bescherming worden behandeld.

afb. 149: Grondplan, huidige toestand © ARAT.

afb. 150: Verdiep, plan van huidige situatie © ARAT.

03.02.01 INLEIDING SCHRIJNWERK

Het volledig schrijnwerk van de voormalige meisjesschool met woning van de hoofdonderwijzeres werd in de zomer van 2018 geïnventariseerd door ARAT architecten, dit document wordt in bijlage toegevoegd.³⁶ Zie "bijlage 08.02" op pagina 183.

In het bestek (1873) beschrijft P. J. Taeymans de verschillende onderdelen voor het schrijnwerk van der ramen en deuren: **'Alle de ramen** zoals groote, kleine paladio ramen, ramen in 't woonhuis puntgevels rondelen enz. moeten bestaan uit binnen en buiten kasstijlen van 0.045 dikte in grijnen hout. steenlijst en onderrijgel uit een stuk voorzien van een looden buisje, makelaren, pomplatten enz. in eik. Alle ramen zullen nog van klein houten in eik voorzien zijn. Negen dezer ramen zullen van boven open tuimelende waayers in ijzere haken hangen en met springlatjes sluiten. De kelderramen zullen in eiken hout gemaakt worden'.

Over het raambeslag: *'Alle de ramen zonder uitzondering, moeten aan sterkte fitsen hangen opzettelijk daarvoor gemaakt en met sterke pompen met toekassen sluiten. Dit ijzerwerk zal eene waarde hebben van 8 frank per raam. De binnen blaasjes moeten met de pompen en een ijzeren lat sluiten.'* (...) *'De ramen van't tweede en derde deel zullen sluiten zoals die der woning. Neger dezer ramen zullen met springslot sluiten voorzien van katerrollekens ijzerhaken, koorden enz.'*

'De enkele binnen deuren van alle de plaatsen der woning en klein gebouw zullen uit grenen hout van 0.045 bestaande uit een vergering van twee stijlen met tussen traners en panelen in abeel van 0.02 dik. De **dubbele binnen deur** woning en die van 't 3de deel zullen op dezelfde wijze gemaakt worden, behalve dat zij in twee zullen opendragen. Die van 3de deel zullen de bovenste panelen met een sterk versierd ijzerwerk en glas vervangen worden. De grote dubbele deuren in den gang van 't tweede deel zullen gemaakt worden zoals de voormelde, behalve doch zij in drij vakken zullen opendragen. De voor en achter dubbel luik deuren van 2de deel en 3de deel zullen gemaakt worden zoals de voordeur der woning behalve doch zij in twee vakken zullen open dragen en het bovenste paneel zal met sterk versierd ijzerwerk en glas vervangen worden.'

³⁶ ARAT architecten, "Inventarisatie buitenschrijnwerk, 601 Turnhout Academie", juni 2018.

Over het deurbeslag: 'De enkele binnen deuren zullen allen aan drie paar briquets fitsen half koper half ijzer gehangen worden en sluiten met een instekend dag en nachtslot voorzien van gegoten ijzeren krukken wit gepocelijnd.' (...) 'De dubbele binnen en buiten deuren zullen gehangen worden aan 4 paart sterke briquets fitsen en sluiten met sterke dag en nacht sloten, voorzien van ijzere gegoten krukken. De binnendeuren zullen nog van kant schuiven en buitendeuren van platte schuine voorzien zijn dit ijzerwerk zal een waarde hebben van 15 franken. (...) De voornoemde voorwerpen moeten door Kunstige slootmakers vervaardigd worden en men zal geen fabriekssloten aanvaarden. Van ieder voorwerp zal een model moeten getoond worden vooraleer men de overige mag vervaardigen.'

De deuren en vensters van de voormalige meisjesschool hebben naast hun authentieke schrijnwerk, nog diverse oorspronkelijke elementen. Bij de ramen blijven de originele espanjoetsluitingen, scharnieren, luikduimen en divers beslag bewaard. Dit zelfde geldt voor de binnendeuren. Van de oorspronkelijke gegoten en geporceleinde deurkrukken, vervaardigd door kunstige slotenmakers, werd enkel de gegoten kruk van de zolderdeur bewaard (afb. 217). Al deze besproken erfgoedelementen dienen met zekerheid behouden of gerecupereerd te worden. Hierboven bevatten een groot deel van de vensters en (binnen)deuren van het schoolcomplex nog hun originele beglazingen. Het versierde ijzerwerk van de deuren werd niet teruggevonden.

03.02.02 INKOMHAL (0.1)

De vormgeving van de vestibule is grotendeels bewaard gebleven, zoals ze in 1873 door Taeymans werd ontworpen. De ruimte werd in neoclassicistische stijl vormgegeven met bepleisterde kroonlijsten aan het plafond en versierde pilasters aan de muren. De plafondlijsten werden verwijderd, mogelijk toen de inkomhal opnieuw werd onderverdeeld in twee delen. Oorspronkelijk hadden deze lijsten een ontvouwingsbreedte van 0.60 centimeter, volgens het beschrijvend bestek van Taeymans.

De authentieke pilasters met basementen bleven goed bewaard. *De basementen der pilasters in de grote gang zullen in hout gemaakt worden, alsook de piëdestal met banden*, zoals het bestek van Taeymans vermeld. De basementen van de pilasters werden uit hout gesneden en alle bekleed met hetzelfde motief, bestaande uit een cirkel met een ingekerfde krulversiering. Een dik verpakket zorgt er vandaag voor dat de details van het houtsnijwerk aan de basementen wat worden afgezwakt. De pilasters zelf zijn bepleisterd, met uitzondering van de stootlijst die uit hout is. Aan de muurvlakken van de inkomhal werd op de borsthoogte een geprofileerde lijst aangebracht, waardoor het onderste deel het uitzicht van een lambrisering krijgt. Op de meeste plaatsen in de vestibule is de houten plint bewaard gebleven. Kleurhistorisch onderzoek is hier aangewezen bij de keuze van de afwerkingslaag. Oorspronkelijk was de gang bevloerd met 'Basèclesteenen uit de beste groeven, zij zullen met kleine voegen goed aansluiten en volgens de regels der kunsten geplaatst worden.'

Enkel de voordeur van de inkomhal bevat nog haar oorspronkelijk schrijnwerk. Het fijn ijzerwerk aan de schooldeur bleef ook bewaard, zoals beschreven in het bestek van Taeymans: 'De buitendeuren bevatten sterke briquets met koperen schijven'. Het sterke dag en nachtslot met gegoten ijzeren krukken en een ijzeren ketting werden reeds vervangen.

afb. 153: Recente verbouwing.

afb. 151: Pompespagolet slot.

afb. 154: Oud verluchttingsrooster

afb. 155: Verluchttingsrooster

afb. 156: Recent verluchttingsrooster

afb. 152: Vensteromlijsting en borstwering in lijstwerk.

03.02.03 KLAS (0.2)

De klas werd aangepast en onderverdeeld in twee lokalen. Deze verstoring van de ruimteconfiguratie gebeurde alreeds onder Ravestyn (1923). In de rechter kamer werd recent een verdieping aangebracht. Dit is storend voor de ruimtebeleving en de leesbaarheid van het gebouw (afb. 153). Desalniettemin bevatten de kamers nog een tal van originele elementen.

Het schrijnwerk van de vensters is nog origineel, geheel met oorspronkelijke binnenomkastingen. Enkel bij het tweede venster werd de binnenstijl vernieuwd waardoor het ook zijn espanjoletsluiting verloor. Het venster heeft wel zijn originele scharnieren. Bij het eerste raam bleef de authentieke raamsluiting behouden met een pompespagolet (afb. 151). Taeymans beschreef in zijn bestek dat de onderste venstes van de klassen met 'douf' glas zullen gestopt zijn en de overige ramen gestopt zullen worden met 'beste halfwit glas'. De ramen bevatten vandaag niet meer hun authentieke glazen, ze werden doorheen de jaren vernieuwd. De onderste ruiten zijn wel gestopt met ouder figuurglas. Op de borsthoogte van de binnenwanden is een geprofileerde lijst aangebracht, die aan de behouden muurvlakken nog bewaard is gebleven (afb. 152).

Op de originele plannen van Taeymans zou er een schouw voorzien zijn in deze klas, Ravestyn geeft op de plannen van de vergrotingswerken hier geen aanduiding van. Enkel bovenaan het plafond hangt een onderdeel voor een schouw waar mogelijks een kachel onderstond. Het schouwelement kan ook dienen als draagconstructie voor de schoorsteenmantel van de eerste verdieping, dit deden ze soms als de gelijkvloerse verdieping geen schoorsteenmantel had. De onderschoring is versierd met twee neoclassicistische consoles (afb. 157). Op de plannen van 1922 tekent Ravestyn wel een dergelijke hangende schouwelement in de doorsnede voor de nieuwe klas (1.3) (afb. 35). In het beschrijvend bestek van Ravestyn staat genoteerd dat de aannemer vier consoles uit blauwe hardsteen voor twee schouwen (afmetingen 48 x 18 cm) zal leveren en plaatsen. Doorheen de witte overschildering komt een frijnslag door, hoogstwaarschijnlijk verwijst het bestek naar de schouwelementen uit klas 0.2 en 0.3. Tussen de twee vensters van de klas 0.2 bleef nog een authentiek bloemvormig verluchttingsrooster bewaard, het werd wit overschilderd (afb. 154). Bovenaan in de muur zit nog een groter verluchttingsrooster (afb. 155).

Aanvankelijk waren de vloeren van de klassen op het gelijkvloers gelegd met 'rode zeventuimsche plaveien, voorts komende van Boom, goed op zijn plat geschuurd en met zandmortel gelegd en op gevoegd worden.' De huidige tegels werden recenter aangelegd.

afb. 157: Restanten van de schouw.

afb. 158: Neoclassicistische console, element van de schouw.

afb. 163: Zijde aan de straatkant

afb. 160: Buitendeur naar koer.

afb. 164: Zijde aan de binnenkoer.

afb. 162: Verluchtingsrooster.

afb. 161: Verluchtingsrooster.

afb. 159: Recente opening met bovenaan schouwelement.

03.02.04 KLAS (0.3)

Deze ruimte heeft haar oorspronkelijke oppervlakte behouden. De zes grote ramen zorgen voor veel licht. Ten koste van het hangende schouwelement werd de muur opengewerkt zodat klas 0.3 in verbinding staat met klas 0.4. Het restant van de schouw komt overeen met die van klas 0.2. De verluchtingsroosters in het plafond, de plafonnering en lijstwerk aan de wanden zijn verdwenen. Tevens is de vloer niet meer origineel. Onder de huidige linoleum is de vloer bedekt met dezelfde rode keramische tegels (ca. 1950) uit klas 0.2.

Het klaslokaal bevat wel nog haar zes originele bloemvormige verluchtingsroosters aan de wanden. Dezelfde verluchtingsroosters werden terug gevonden in de andere klassen. Ze werden wit overschilderd.

De vensters hebben hun oorspronkelijk schrijnwerk en binnenomkastingen behouden. De glazen van de ramen werden eertijds vernieuwd, met uitzondering van enkele glazen van de vensters aan de binnenkoer³⁷. De onderste ruiten aan de straatzijde zijn figuurglas. De meeste ramen hebben originele scharnieren en sommige ook de originele espanjoetsluiting (wel beschadigd). De buitendeur werd in een later stadium toegevoegd, dit is een storend element voor de authentieke gevel.

³⁷ ARAT architecten, "Inventarisatie buitenschrijnwerk, 601 Turnhout Academie", juni 2018.

afb. 168: Zicht naar zuidelijke muur met schouw.

afb. 166: Schouwmantel

afb. 169: Zicht naar straatkant (oostelijke muur)

afb. 167: Versierd verluchttingsrooster.

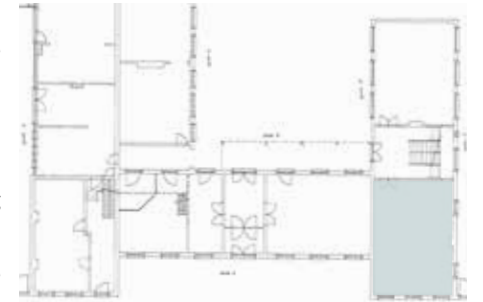
afb. 170: Pompespagnolet slot en mogelijk oorspronkelijk figuurglas uit 19de eeuw.

afb. 165: Recente opening (links en rechts), dubbele deur (midden)

03.02.05 KLAS (0.4)

Deze ruimte heeft haar oorspronkelijke grootte behouden waarin tevens de interieurafwerking goed bewaard is gebleven. Enkel twee ijzeren kolommen van latere datum verstoren het zicht. De vijf vensters hebben nog hun oorspronkelijke schrijnwerk en binnenomkastingen. Zelfs de meeste ramen hebben nog hun originele espanjoetsluiting. Een aantal vensters hebben nog hun authentiek glas behouden, voornamelijk de bovenste twee glazen van elk venster aan de straatkant. De recente roosters en houten panelen in de vensters aan de zijgevel moeten verwijderd en vervangen worden door nieuw glas. De vloer is niet oorspronkelijk, maar is bedekt met keramische tegels (ca. 1950)

Centraal in de ruimte staat een fraaie neoklassieke schouw, met haar bewaarde lijsten, nis en versierde architraaf. In het plafond zijn nog drie authentieke verluchttingsroosters met cirkelvormig handgetrokken stucwerk aanwezig die de kamer samen met de bewaarde verluchttingsroosters aan de wanden voorzagen van een goede luchtkwaliteit. Het klaslokaal bevat nog een authentieke dubbele deur met een aantal originele beglazingen. Oorspronkelijk waren de bovenste panelen van de binnendeuren in deze vleugel met versierd ijzerwerk en glas opgesmukt, zoals aangegeven op de plannen en in het bestek van P. J. Taeymans (afb. 174).

afb. 172: Zicht op verluchttingsroosters, afgewerkt met cirkelvormige handgetrokken stucwerk.

afb. 171: Detail, dubbele deur.

afb. 174: Detail doorsnede, P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 173: Detail oude beglazing, dubbele deur.

afb. 177: Zicht naar oostelijke muur met schouw.

afb. 180: Gietijzeren verluchttingsrooster.

afb. 178: Zicht naar binnenkoer.

afb. 176: Gietijzeren verluchttingsrooster.

afb. 179: Dubbele deur.

afb. 175: Beglazing binnendeur met ijzeren glasroedes.

afb. 181: Verluchttingsrooster met cirkelvormige handgetrokken stucwerk.

03.02.06 KLAS (0.5)

De zuidelijke klassenvleugel werd in 1889 verlengd met twee klassen. De klas werd in eenzelfde stijl gebouwd als de klassen onder leiding van P. J. Taeymans.

De vensters aan de zuidelijke zijde bevatten nog hun oorspronkelijk schrijnwerk en binnenomkastingen. Deze ramen hebben een eenzelfde korbogige vorm dan die van de centrale vleugel, maar ze zijn opgedeeld in twee rijen van drie glazen. De hoge vensters hebben grotendeels hun originele beglazingen en scharnieren behouden. Ook de grote vensters aan de binnenkoer bevatten op een aantal plaatsen hun authentieke beglazing. De grote vensters zijn opgedeeld in vier rijen van drie glazen. Het schrijnwerk en binnenomkastingen zijn nog origineel. De drie vensters worden afgesloten met hun originele (beschadigde) espanjoetsluiting, scharnieren en divers raambeslag. Het bovenlicht lijkt openklapbaar te zijn. De dubbele vleugeldeur is identiek aan die van klas 0.4. In het authentieke schrijnwerk van de deur zijn de onderste glazen in figuurglas uitgewerkt in ijzeren glasroeden. Links bevindt zich nog een recentere deurtje dat de klas verbindt de achterplaats van de grote trappenhall.

De penanten tussen de ramen zijn nog voorzien van zes originele bloemvormige ijzeren luchtroosters. Ook het plafond bevat nog vijf grote luchtroosters. De luchtroosters in de hoeken van het klaslokaal zijn in versierd gietijzer (afb. 176), terwijl de middelste, een eenvoudiger exemplaar, afgewerkt is met cirkelvormige handgetrokken stucwerk (afb. 181) zoals in de klas 0.4. Onderaan zit aan de kant van de binnenkoer een opengebroken opening van een voormalig luchtrooster. Deze opening, gemaakt voor een recenter verluchttingsrooster, dient te worden gedicht en hersteld.

De schouw aan de westelijke muur komt qua vorm overeen met die uit klas 0.4, enkel werd de nis eertijds opgevuld. De schouw mist tevens twee luchtroosters en lijstwerk rond de mantel.

De authentieke vloer bestaat uit een dambord patroon en is in tweekleurige cementtegels overhoeks gelegd. Ook voor de klaslokalen van de jongensschool te Herentals (1881), liet P. J. Taeymans de vloer beleggen met 'cimentsteen van 9 millimeter dikte'. Een groot aantal donkere cementtegels zijn beschadigd aan het oppervlakte, de gekleurde toplaag is afgesleten. De vloertegels dienen dusdanig behouden of gerecupereerd te worden. De plint is niet meer origineel.

afb. 182: Originele espanjoetsluiting.

afb. 183: raambeslag voor zonwering.

afb. 184: Scharnier.

afb. 187: Eikenhouten Bordestrap naar ontwerp van Taeymans (1873)

afb. 190: Bordestrap

afb. 189: Recente storende opdeling.

afb. 185: Detail kapiteel trappenhal

afb. 191: Trappenhal

afb. 188: Originele deur naar binnenkoer.

afb. 186: Deur naar binnenkoer.

03.02.07 TRAPPENHAL: GELIJKVLOERS (0.8)

Via de monumentale eikenhouten trap bereikte men eertijds de klassen op verdieping. Tayemans beschreef in zijn bestek dat de trap 42 treden zal hebben en de gehele trap uit eik zal gemaakt worden. De bordestrap bevat vooraan twee pilasters met diamantkoppen in eikenhouten panelen. De trapleuning wordt ondersteund door eikenhouten balusters. 'Den konkel' van de trap is vervaardigd uit blauwe hardsteen, zoals in het bestek beschreven staat. De trap is nog volledig origineel met uitzondering de stootboorden en tredes, die voorzien werden van een nieuwe overkragende neus.

De vloer in de traphal werd opgewerkt met Basècles stenen. De natuurstenen vloer is grotendeels oorspronkelijk, maar is op een aantal plaatsen zwaar beschadigd met breuken en afschilfering. Desalniettemin moeten de niet beschadigde natuurstenen behouden of gerecupereerd worden. In de centrale traphal zijn de muren afgewerkt met (mogelijks nog originele) keramische plint.

De bepleistering met lijstwerk aan het plafond en aan de pilasters in de centrale trapzaal is bewaard gebleven. De pilasters zijn bekleed met consoles en kapitelen, die volgens het bestek door 'eenen kunstige beeldhouwer zal doen vervaardigen, waarvan de models aan de goedkeuring moeten onderworpen worden'. Echter een dik verfpakket zorgt er vandaag voor dat de details van het stucwerk, vooral aan de kapitelen, wat worden afgezwakt.

De dubbele vleugeldeur die opent naar de koer bevat nog haar oorspronkelijke houten schrijnwerk met binnenomkasting. Het figuurglas in de deur is authentiek. Ze bevat niet meer haar origineel deurklink maar wel nog haar authentieke scharnieren en schuifhendels boven en onderaan.

Bij de uitbreiding van de zuidelijke klassenvleugel werd de ruimte achter de trap afgesloten, van waaruit men tevens de twee klassen kon bereiken. Dit is een heel storende verbouwing t.o.v. de taeymans-trap. Het grote venster in deze gang bevat nog haar origineel beslag en schrijnwerk (afb. 194). De roosters in de ramen, die een storend element zijn, dienen verwijderd en vervangen te worden door nieuw glas. Aan de hand van het metselwerk, is het zichtbaar dat het kleinere raam links van latere datum is, het venster bevat geen erfgoedwaarde en is eerder een storend element in de gevel. In functie van de toekomstige invulling van het gebouw en aangezien het geen oorspronkelijk schrijnwerk betreft, zou dit raam beter gesupprimeerd worden.

afb. 192: Schuifhendel onderaan deur.

afb. 193: Schuifhendel bovenaan deur.

afb. 194: Raambeslag, achter traphal.

03.02.08 TRAPPENHAL: VERDIEPING (1.8)

De eikenhouten bordestrap splitst op het tussenverdieping in twee smallere steektrappen die doorlopen naar de verdieping. De trapeuning met balusters loopt evenals door tot boven en verbindt de twee trappen, met op de hoeken een eikenhouten pilaster. De volledige leuning, inclusief de deksteen, sokkel en hoekpilasters, zijn uit eikenhout vervaardigd. Ook hier werden de stootborden en tredes van de trap bekleed en zitten nog onder de recente neus.

De bepleistering met lijstwerk aan het plafond en aan de pilasters in de trapzaal zijn tevens bewaard gebleven. Enkel het ovale lijstwerk in het plafond, besproken in het bestek en aangeduid op het plan van P. J. Taeymans (1873), is niet behouden. De twee pilasters zijn hetzelfde geornamenteerd als die in de trappenhal beneden, namelijk met kunstige consoles en kapitelen. De basementen van de pilasters op de verdieping zijn daarentegen beter bewaard gebleven, waardoor ze nog meer detaillering bevatten. Deze basementen zijn identiek aan die uit de grote vestibule aan de inkomhal van de school.

Het grote 'paladio' venster van de traphal heeft nog haar oorspronkelijk schrijnwerk en haar authentieke beglazingen, met uitzondering van het middelste glas van de onderste rij.

De vloer is niet meer origineel maar is gelegd met linoleum. De oorspronkelijke of oudere vloer blijft mogelijks hieronder nog bewaard. De plint bleef wel behouden, in het bestek beschreef J. P. Taeymans 'de plinten in alle de plaatsen de gebouwen zullen in gouden grenen gemaakt worden van 0.015 dik 0.15 hoog, behalve in de groot vestibules waar deze 0.025 dik en 0.15 hoog zullen zijn.' Ook de trappenhal op de verdieping bevat nog zijn houten plint, die ook rond de basementen loopt. De wit overschilderde houten lambriserings is van latere datum.

03.02.09 KLAS (1.1)

Het klaslokaal in het verlengde van de zuidelijke vleugel uit 1889 bevat dezelfde configuratie als de onderliggende klas (0.5).

De kleine vensters aan de zuidelijke zijde zijn goed bewaard gebleven. Het originele schrijnwerk bevat oorspronkelijke scharnieren en veel authentiek glas. Enkel het derde kleine venster bestaat volledig uit vernieuwd figuurglas. De drie hoge vensters bevatten sporadisch nog hun authentieke glas. Het schrijnwerk is oorspronkelijk en de drie vensters zijn te openen met hun originele espanjoetsluiting en scharnieren. De dubbele vleugel deur is identiek aan de andere. In het authentieke schrijnwerk van de deur zijn de onderste glazen in figuurglas uitgewerkt.

De vorm en plaatsing van de verluchttingsroosters komt overeen met de opstelling van de onderliggende klas (0.5). De schouw van deze klas is beter bewaard gebleven, de nis wordt geflankeerd door twee extra bloemvormige ijzeren luchtroosters en wordt bekroond door een sierlijke architraaf met sluitsteen. Het ontwerp van de schouw is identiek aan dat van klas 0.4. De lijst onder de nis van de schouw gaat over in de geprofileerde lijst van de klaswanden. Het lijstwerk van deze klas is goed bewaard, ook de binnenomkastingen van de vensters en de geprofileerde lijst op borsthoogte hiertussen. De houten plint onderaan is bewaard. De vloer bestaat uit oude grenen planken, die mogelijks oorspronkelijk zijn. Ze werden later met linoleum/vinyl bekleed.

afb. 195: Detail originele stootlijst.

afb. 196: Detail verluchttingsrooster met cirkelvormige handgetrokken stucwerk.

afb. 197: Originele espanjoetsluiting.

afb. 198: Houten grenen planken vloer onder linoleum / vinyl.

afb. 199: Gietijzeren verluchttingsrooster.

03.02.10 KLAS (1.2)

Deze klas behoort tot het originele plan naar P. J. Taeymans' ontwerp uit 1873. De interieurafwerking van de klas is goed bewaard. Aan de originele situatie werd enkel recentelijk de rechterwand opengebroken, waardoor men de naast liggende klas kan bereiken.

Vijf grote ramen zorgen voor veel licht in de klas. Het schrijnwerk is oorspronkelijk. De ramen in de zuidelijke wand bevatten nog grotendeels hun oude beglazingen, terwijl die aan de straat vernieuwd zijn. Het middelste venster heeft nog zijn espanjoetsluiting. De binnenomkastingen en scharnieren zijn grotendeels bewaard. De borstwering aan de straat bestaat uit originele sierlijke ijzeren elementen, aan de zuidelijk zijwand is de borstwering gereduceerd tot een sobere ijzeren baar.

De dubbele vleugel deur is identiek aan de andere. In het authentieke schrijnwerk van de deur zijn de onderste glazen in figuurglas uitgewerkt. De deurkruk is een moderne exemplaar, maar de scharnieren zijn nog origineel.

De diverse fraaie verluchttingsroosters van het klaslokaal bleven bewaard. In totaal is de klas voorzien van drie verschillende modellen van verluchttingsroosters: zes bloemvormige ijzeren roosters aan de zuidelijke wand, vier grotere bloemvormige ijzeren roosters met grendel in de hoeken van het plafond (*afb. 200*) en drie sierlijke ijzeren roosters centraal in het plafond (*afb. 201*). De verluchttingsroosters van het plafond zijn afgewerkt in cirkelvormige handgetrokken stucwerk. Voor meer informatie over het luchtstelsel, zie onder "03.03 Synthese Erfgoedelementen" op pagina 119. Het model van de schouw is identiek aan de andere drie. Het geheel bevindt zich in goede staat, bovenaan werd wel een opening van de voormalige aansluiting van de gasradiator uit 1964 aangebracht (*afb. 44 op pagina 36*).

De vloerafwerking is niet origineel, maar hieronder bleven de authentieke grenen planken bewaard. De houten plint is tevens nog aanwezig, deze werd gedeeltelijk wit of bruin overschilderd. De blauwe hardstenen *entreporte* (dorpel) onder de vleugel deur bleef goed bewaard.

afb. 200: Verluchttingsrooster.

afb. 201: Verluchttingsrooster.

03.02.11 KLAS (1.3)

De volgende ruimtes (1.3-1.5) in de centrale vleugel werden onder leiding van de stadsarchitect Léon van Ravestyn toegevoegd tussen 1921-1923.

Aanvankelijk was dit klaslokaal enkel te bereiken via de toegevoegde galerij aan de zijde van de binnenkoer. Recent werd er een verbinding gemaakt met de zuidelijk gelegen klas. Deze opening is een storend element en dient opnieuw afgedicht te worden.

Het schrijnwerk van de ramen en dubbele deur is origineel. De blauwe hardstenen dorpel '*entreporte*' bleef tevens bewaard. Het model van de ramen aan de straatkant komt overeen met de vorige klas (1.2). In het bestek van Ravestyn werd ook benadrukt dat '*het schrijnwerk moet uitgevoerd worden volgens aanduiding der plans en gelijkvormig aan het schrijnwerk der bestaande klassen.*' Het linkse raam aan de straatkant bevat nog zijn originele espanjoetsluiting en scharnieren. Enkel bij het middelste venster is de binnenomkasting niet meer volledig. De ramen aan de galerij hebben een opdeling van drie rijen van twee glazen, waarvan de onderste glazen uit origineel figuurglas zijn. Ravestyn schreef in het bestek dat '*de onderste ruiten geribbeld glas, de bovenste wit glas*' zouden bevatten. Deze kleinere vensters zijn goed bewaard, ze bevatten alle nog hun authentiek schrijnwerk, binnenomkastingen, originele espanjoetsluiting, scharnieren en grotendeels nog bewaarde beglazing. De ruiten van de dubbele vleugeldeur zijn tevens grotendeels origineel, waarbij de onderste rij uit authentiek figuurglas bestaat.

De vloerafwerking is niet origineel, maar hieronder bleef de oude plankenvloer bewaard. De plinten hoogstwaarschijnlijk wel, in bestek werd beschreven dat '*tegen alle muren plinten te plaatsen van 13 cm hoog en 1.5 cm dik.*' Onder bijzondere bepaling stond in het bestek beschreven dat '*de hoeken der muren der klassen zullen in een vierde ronde gemetselde hoeken uitgevoerd worden van ongeveer 20 cm straal, de bezetting deze hoeken zal geschieden in plaaster, alsook de plafonds tegen de muren en balken. De aannemer zal voor die plafonneering houten duimse grenen uitvulling leveren op een afstand van ongeveer 40 cm midden om midden*'. In het bestek van Ravestyn worden er kosten aangerekend voor kroonlijsten. Het plafond van deze nieuwe klassen heeft op dit moment geen kroonlijsten meer. De hoeken van de ruimtes zijn wel afgerond en bepleisterd.

De schouwen in deze klassen bevatten geen geornamenteerde mantel. Aanvankelijke zouden er twee consoles voor één schouw in blauwe hardsteen voorzien zijn, zoals beschreven in het bestek van L. van Ravestyn. Deze arduinstenen moesten uit de beste groeven komen van Soignies, Lugny of Boaussines. Hiervan zijn geen sporen teruggevonden in het klaslokaal. Hoogstwaarschijnlijk verwijst het bestek naar de twee hangende schouwelementen in de klassen op het gelijkvloers. Het klaslokaal bevat overigens vier zeer eenvoudige verluchttingsroosters in de bovenhoeken van de kamer.

03.02.12 KLAS (1.4)

Deze ruimte was aanvankelijk enkel bereikbaar via de galerij of gedekte doorgang.

Het schrijnwerk van de dubbele vleugel deur en ramen is origineel. Het binnenschrijnwerk en de beglazing van het grote raam dienen hersteld te worden. De originele onderdelen bevonden zich tijdens het plaatsbezoek nog in de kamer. Het glas van beide ramen aan de straatkant werd alle vernieuwd. De beglazing van de vleugel deur en het venster aan de binnenkoer is nog authentiek en moet behouden blijven. Het deurbeslag daarentegen werd reeds vernieuwd. Het raam aan de binnenkoer bevat wel nog haar originele espanoetsluiting en scharnieren.

De hoeken van de kamer werden telkens afgerond. De vloerafwerking is niet origineel, de houten grenen planken hieronder zijn wel nog bewaard. De blauwe hardstenen entreportes onder beide deuropeningen zijn behouden. De schouw werd afgedicht maar het bevat onderaan in de bovenplint een overschilderde ijzeren sluiting voor de schoorsteenvegen. De tegels aan de zijwand hebben geen erfgoedwaarde. De ruimte werd geventileerd met dezelfde eenvoudige ijzeren roosters.

afb. 203: Deur naar klas.

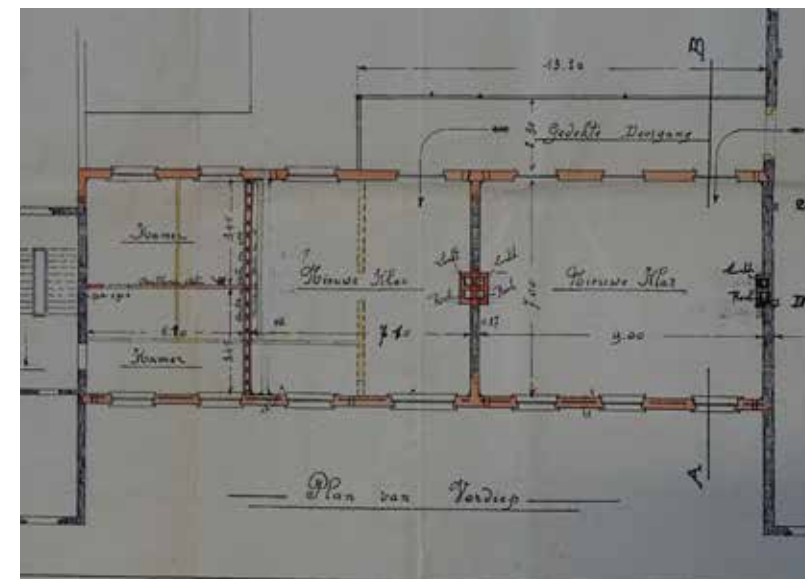
afb. 202: Deur naar woning

03.02.13 KLAS (1.5)

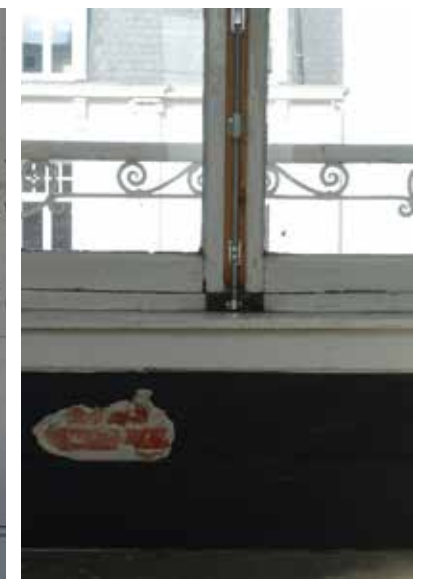
Deze ruimte zou volgens het originele plan van L. Van Ravestyn niet toebehoren tot de school, maar enkel toegankelijk geweest zijn via de woning van de hoofdonderwijzeres. In de huidige toestand bevindt er zich in de zuidelijke wand een deuropening, waartoe men vanuit de klassen deze ruimte kon betreden. Dit is een eenvoudige opengeklampte deur, bestaande uit zes massieve planken. De deurstijl van de doorgang kreeg dezelfde stijl als de dubbele vleugeldeur. Het schrijnwerk van de tweede deur, die toegang geeft tot het woonhuis bleef tevens behouden. De entreportes van beide deuren, bestaande uit originele eiken houten planken, bleven bewaard. De hoeken van de kamer werden ook afgerond, tevens in de plint. De schouw is dicht gepleisterd, hierop zijn breuklijnen zichtbaar. Mogelijk verwijzen deze naar de toenmalig afgebroken wand die de kamer in twee deelde, aangeduid op de plannen van L. Van Ravestyn. (afb. 203)

De vensters aan de binnenkoer bevatten hun oorspronkelijk schrijnwerk. De beglazing is grotendeels authentiek, de vensters bevatten onderaan ook hun originele figuurglas. Beide vensters worden nog afgesloten met hun authentieke espanjoetsluiting en scharnieren. De twee vensters aan de straatzijde bevatten gedeeltelijk nog hun origineel schrijnwerk, de binnenstijl en espanjoetsluiting aan het rechter venster werden vernieuwd. Het linker venster is wel nog volledig authentiek van schrijnwerk tot beslag. Het glas van beide ramen werd in het verleden reeds vernieuwd. Volgens het bestek van L. van Ravestyn werden de ramen aan de straatkant voorzien van 'ijzeren gegoten schermen' (7 stuks) en aan de achterzijde aanvankelijk van 'ijzeren schermen bestaande uit een ronde bar van 3 cm dik'. De sierlijke borstwering aan de voorzijde is bewaard gebleven, de ramen aan de achterzijde bevatten geen borstwering.

afb. 204: Plan voor vergrotingswerken van de meisjesschool door L. Van Ravestyn, 1922 © Rijksarchief Beveren.

afb. 205: Vernieuwde binnenstijl en sluiting.

03.02.14 INKOMHAL WOONHUIS

De inkomhal van de woning wordt gedomineerd door de authentieke U-vormige bordestrap. De bordestrap bestaat uit twee rechte steektrappen die onderbroken wordt door een bordes op de tussenverdieping. Op de eerste trede, uit blauwe hardsteen, steunt de versierde trappaal. De trapleuning bestaat uit een gedraaide leuningwang met balusters. De leining werd overschilderd. In het bestek beschrijft Taeymans de trap van de woning als volgt: *'Eenen trap van vier en veertig treden van de woning bestaand uit binnen wang van 0.05 lengten en buiten wangen van 0.035 dik treden van 0.035 dik. Konkels van 0.01 dik alles in beuken hout behalve de wangen welke in eik of den moeten zijn. De greep zal op linde gepolijst op de bank gedraaide balusters, dragen en aan eene kolom in ander eik gedraaide gevestigd worden.'* De huidige trap bleef in goede conditie bewaard, hij bevat tevens nog de oorspronkelijke binnen- en buitenbomen. Enkele balusters uit de trapleuning werden reeds vervangen. De tredes zijn bekleed met vinyl en kunststof neuzen. Het achterhout van de trap is bepleisterd. De bordestrap loopt door tot de zolder.

Het schrijnwerk van de voordeur is authentiek, het deurbeslag werd vervangen. Enkel de scharnieren van de inkomdeur werden behouden. Het glas van het bovenlicht van de voordeur werd tevens vernieuwd. Het schrijnwerk van de twee binnendeuren van de inkomhal bleef ook intact, het deurbeslag werd vervangen.

De huidige vloer bestaat uit een kleurrijk patroon van industriële vervaardigde cementtegels uit ca. 1930-1950. Aanvankelijk zou de gang belegd worden met Basèclestenen, zoals besproken in het bestek van Taeymans. Desondanks bevat de huidige vloer een zekere erfgoedwaarde en dienen de tegels bewaard of gerecupereerd te worden. De deuren bevatten nog hun blauwe hardstenen entreporte. De overschilderde plint in grenen hout is tevens bewaard.

Het lijstwerk in de inkomhal bleef goed bewaard, dit bevat onder andere de kroonlijsten, pilasters en consoles. De pilasters worden bekroond door twee kunstig vervaardigde consoles in een neoclassicistische stijl. Deze consoles in gipsen werden vervaardigd door *eene kunstige beeldhouwer*, zoals het bestek van Taeymans aanbeval.

afb. 208: Inkomhal woonhuis .

afb. 206: Console.

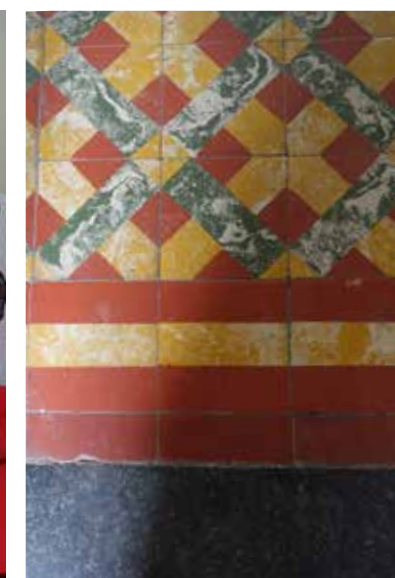
afb. 207: Console.

afb. 209: Voordeur woning.

afb. 210: Binnendeur.

afb. 211: Tegels inkomhal.

03.02.15 RUITES GELIJKVLOERS WOONHUIS

De gelijkvloerse verdieping bevatte aanvankelijk twee ruimtes onderverdeeld in een salon en eetkamer. Tijdens een latere verbouwing werd het deurgat tussen salon en eetkamer vergroot. De overspanning werd mogelijk gemaakt door een nieuwe poutrel. De penanten van de muur laten de oorspronkelijke indeling zien.

Het voormalige salon van het woonhuis bevat nog haar originele lijstwerk in pleister aan het plafond, volgens het bestek van Taymans zou deze 0.80 ontvouwing hebben. Ook de omlijstingen van de deuren en de plinten bleven bewaard. De neut aan de rechterkant van de tweede deur is echter beschadigd. De twee vensters vooraan bezitten tevens nog hun origineel schrijnwerk en scharnieren. Hun espanjoetsluiting werd vervangen. Het grote 'paladio' raam in de keuken werd dichtgemaakt voor de aanbouw van extra klassen.

Het lijstwerk en de plint volgen de omtrek van de twee schouwen uit de voormalige salon en eetkamer. De kamer bevat nog twee dichtgemaakte mantels die verwijzen naar de vroegere schouwen. In het bestek beschreef Taeymans: *'De schouwen der woning zullen allen bekleed worden met schoot planchetten plinten enz. in witte grijs van 0.025 meter dik. De schouw in de voor en eetkamer zullen bovendien nog van twee consoles met pilasters voorzien zijn.'* Helaas waren deze pilasters met consoles, zoals beschreven in het bestek, aan de schouw niet bewaard.

De huidige vloerafwerking is niet origineel, maar hieronder bleef de oude plankenvloer bewaard. Aanvankelijk zouden volgens het beschrijvend bestek *'het salon, de eetkamer, al de bovenplaatsen, zolders bevloerd worden met witte grenen planken van 0.025 dik en 0.25 breed van de tweede soort. Al de vloeren moeten zuiver afgeschaafd worden en met zolderveren gelegd worden en ieder plank zal met drie nagels op de roostering genageld worden wanneer zij goed droog zullen zijn.'*

afb. 212: Grondplan woning, P. J. Taeymans, 1873 © Rijksarchief Beveren.

afb. 213: Huidige bevoering met onderliggende houten planken.

03.02.16 TRAPHAL VERDIEPING WOONHUIS

De drie deuren en hun omlijstingen in de traphal op de verdieping bestaan alle nog uit hun originele schrijnwerk. Het deurbeslag werd vervangen maar de scharnieren zijn nog origineel. Het kleine venster aan de trap bestaat tevens nog uit haar oorspronkelijk schrijnwerk. Alle ruiten, buiten één, zijn tevens nog authentiek. Het raam bevat nog diverse oorspronkelijke elementen, o.a. zijn beslag, en verkeert nog in vrij goede staat.

De traphal werd verkleind maar zijn dragende balk met sierlijke consoles zijn gelukkig bewaard gebleven. Ze hebben hetzelfde model als de consoles uit de inkomhal van de woning. Ook op de verdieping is de trap nog in goede staat. De oude plinten zijn behouden.

afb. 214: Plan Taeymans, 1873 © Rijksarchief.

03.02.17 RUIMTES VERDIEPING WOONHUIS

De verdieping van de woning was aanvankelijk verdeeld in vier kamers, waar de slaapkamer en het kabinet deel van uitmaakten. De verdieping werd sterk verbouwd. Vandaag bevat het nog maar één kamer in plaats van vier, de overige muren werden gesloopt. Deze transformatie gebeurde vermoedelijk toen de woning werd herbestemd tot klaslokalen. De traphal werd toen verkleind ten voordele van het oppervlakte voor het nieuwe klaslokaal.

Van de interieurafwerking bleef enkel het schrijnwerk van de deuren, vensters en plint bewaard. De deuren en vensters bevatten nog hun origineel schrijnwerk met binnenomkastingen en lijsten. De kamer bevat nog twee schoorsteenkanalen die verwijzen naar de vroegere schouwen. Ook de eikenhouten planken van 'entreportes' aan de opening van de meeste binnendeuren blijven behouden. In het bestek werd beschreven dat *'in al de binnendeuren der woning en derde deel boven zal de aannemer eiken entreportes plaatsen hebbende hunne voldoende lengte van 0.05 dikte, en zullen langs beide kanten schuins geschaafd zijn.'* De authentieke glazen en de espanjoetsluiting van de ramen werden wel reeds vervangen.

afb. 218: Originele deurkruk.

afb. 219: Deurbeslag.

afb. 220: Valse wanden zolder.

afb. 217: Originele deurkruk.

afb. 216: Kapgebint.

afb. 215: Detail spant: gebruik van bouten.

03.02.18 ZOLDER WOONHUIS

De bordestrap met balusterleuning loopt door tot aan de zolderdeur. Het schrijnwerk van de deur is nog authentiek, dit is tevens de enige deur waar het deurbeslag met sierlijke gietijzeren deurkrukken bewaard is gebleven.

Het eenvoudige kapgebinte komt nog overeen met de getekende sneden van P. J. Taeymans (afb. 227 op pagina 112). Het beschrijvend bestek uit 1873 vermeldt dat de dakstructuur uitgevoerd moest worden in 'rode Riga grijn', vandaag wordt deze houtsoort benoemd als rood Noors grenenhout. Het muurwerk van de zolders werd niet bepleisterd, wel werden ze '*gekaleid en met den borstel afgewasschen*'. Later werden er wanden toegevoegd zodat de dakconstructie niet meer zichtbaar is, enkel door de muurgaten kan men de dakconstructie observeren. In de jaren 1980 is de volledige dakbedekking vervangen, daarbij werden spanten hermaakt naar historische model.³⁸ Het onderdak werd vernieuwd met menuiserieplaten, mogelijks van Eternite. Aanvankelijk werden de zolders bevloerd met witte grenen planken, deze houten vloer is nog zichtbaar achter de valse wanden.

De onderdelen van de spanten werden met bouten aan elkaar bevestigd. Deze methode werd pas vanaf de negentiende eeuw gebruikt, hiervoor gebruikte men enkel houten pennen. Op enkele plaatsen zijn de spanten nog met houten pennen aan elkaar bevestigd (afb. 221). De gordingen rusten op de spanten en werden met een ijzeren trekker verankerd aan het spant.

38 Integraal verkoopdossier, Turnhout - Gemeentestraat 3-5, "Erfgoednota Voormalige Meisjesschool".

afb. 221: Gebruik van houten pennen bij bevestigen van de spanten.

afb. 222: Detail spant: gebruik van bouten.

afb. 223: Kagebint, linkse deel centrale vleugel.

afb. 226: Kagebint, linkse deel centrale vleugel © HEEM en B architecten.

afb. 224: Kagebint, rechtse deel centrale vleugel © HEEM en B architecten.

afb. 225: Kagebint, zuidelijke zijvleugel © HEEM en B architecten.

afb. 227: Snedes, Taeymans (1873) © Rijksarchief Beveren.

03.02.19 ZOLDER SCHOOL

De originele negentiende-eeuwse dakconstructie werd tussen 1921-23 afgebroken onder L. Van Ravestyn om een extra verdieping aan de centrale vleugel toe te voegen. Het huidige zadeldak wordt gedragen door eenvoudige spanten met gordingen en kepers. De oorspronkelijke bebording is behouden en rust op de kepers.

Het beschrijvend bestek van L. Van Ravestyn vermeldt dat '*Het greinen hout zal rooden grein zijn, van eerste hoedanigheid en zonder de minste gebreken. De ijzeren boulons voor de scheeren zullen ieder een kilo wegen.*' Voor de nieuwe dakconstructie werden volgende onderdelen in grenen hout voorzien: '*Vier scheeren te plaatsen, staanders, gebintstijlen en dubbel blokkeels, dubbele trekkers en gebintplaten, juffers, gordingen en naald, de muurplaten, de spannen (twee tusschen iedere reeks juffers), de klossen ondergordingen, de kerpers.*'

afb. 228: Klas 0.1, uitbreiding noordvleugel (1928)

afb. 231: Verluchttingsrooster.

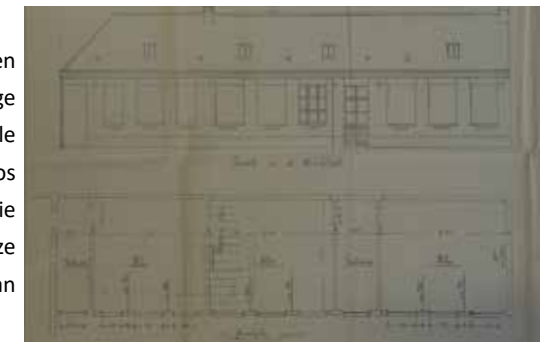
afb. 229: Klas 0.2, uitbreiding noordvleugel (1928)

afb. 230: Dichtgemetselde muur in de vestiaire, uitbreiding noordvleugel (1928).

03.02.20 NIEUWE KLASSENVLEUGEL O.L.V. VAN RAVESTYN (1928)

Deze vleugel dateert uit 1928 toen de school werd uitgebreid met een noordelijke vleugel. De school werd opgetekend door de toenmalige stadsarchitect, Léon Van Ravestyn, die hiervóór alreeds de centrale vleugel had verhoogd met één bouwlaag. De stadsbouwmeester koos voor een sobere baksteenarchitectuur met grote 'paladio' ramen die harmoniseren met de bestaande aanbouw van de school. Aan deze nieuwe noordvleugel werd echter veel verbouwd. Het schrijnwerk van de ramen en de twee deuren werd reeds vernieuwd vóór 1998.

afb. 233: Plan, Ravestyn (1928) © Rijksarchief Beveren.

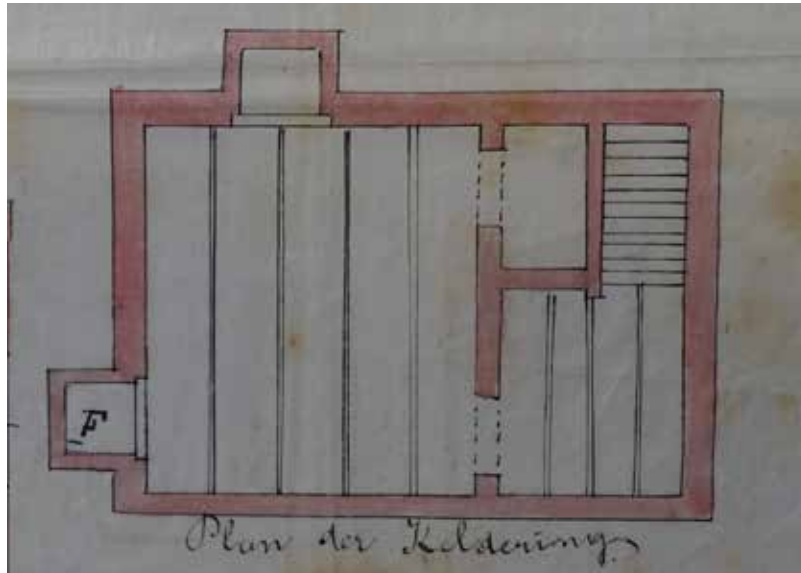
Betreffende de binnenafwerking, werden in 1983 nieuwe plafonds aangepast. Van Ravestyn koos er voor om de hoeken van de muren met een ronding uit te voeren, zoals bij de verdieping van de centrale vleugel. Het beschrijvend bestek vermeldde *'de hoeken der muren der klassen zullen in een vierde ronde gemetselde hoeken uitgevoerd worden van ongeveer 20 cm straal, de bezetting deze hoeken zal geschieden in plaaster, alsook de plafonds tegen de muren en balken'*. De klassen zijn voorzien van schouwen, de mantels hebben geen erfgoedwaarde. Verder bevatten de klassen ook een verluchtingstelsel met verluchttingsroosters aan de wanden en in de vloeren. De originele bevloering van klassen in deze vleugel bleef wel goed bewaard, ze werden destijds voorzien met twee kleurige keramische of cementtegels, gelegd in dambordpatroon. Deze tegels dienen te behouden of gerecupereerd te worden.

In de tweede vestiaire bevond zich een tweede de deur die de scholieren leidde naar het derde klaslokaal. Hoogstwaarschijnlijk werd deze deur dichtgemetseld toen men de noordvleugel uitbreidde met een achterbouw en een oostvleugel. Tot op de voormalige grens van het klaslokaal in de oostvleugel is de vloer nog voorzien van haar authentieke bevloering met twee kleurige keramische of cementtegels. Deze tegels dienen tevens te behouden of gerecupereerd te worden.

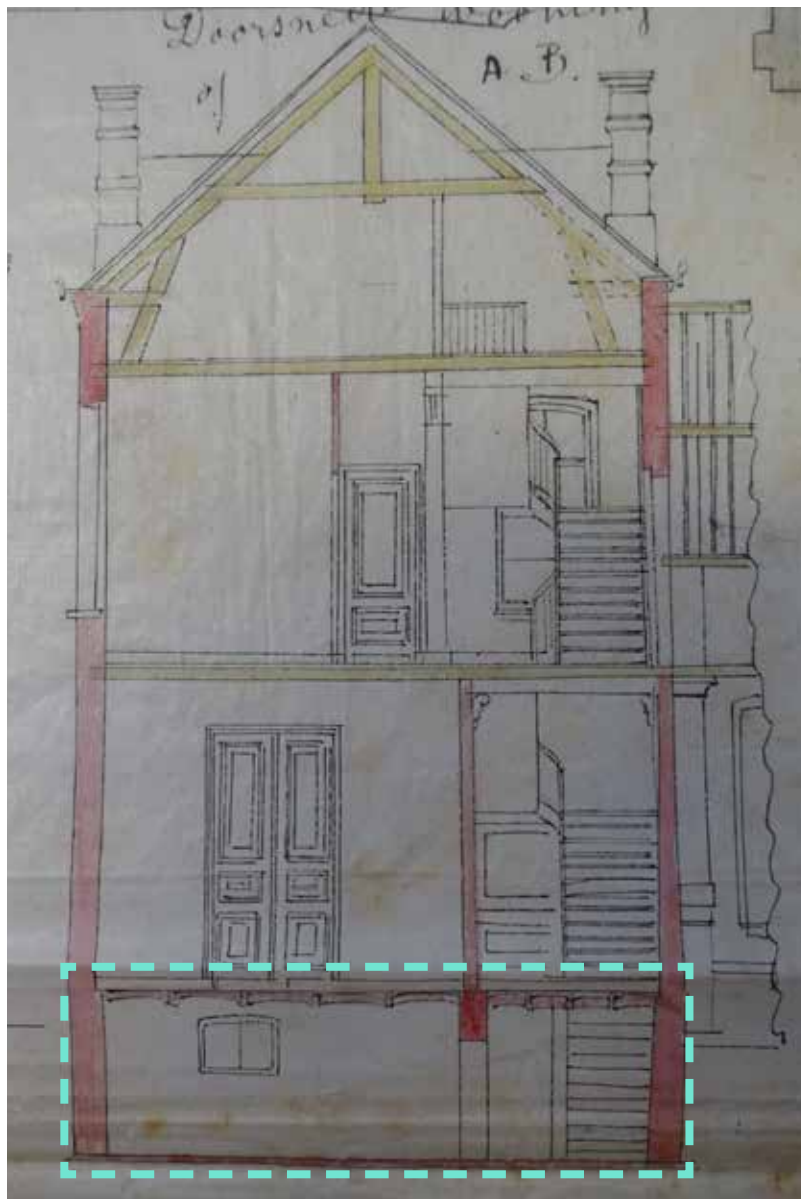

afb. 232: Klas 0.3, uitbreiding noordvleugel (1928) en uitbreiding oostvleugel.

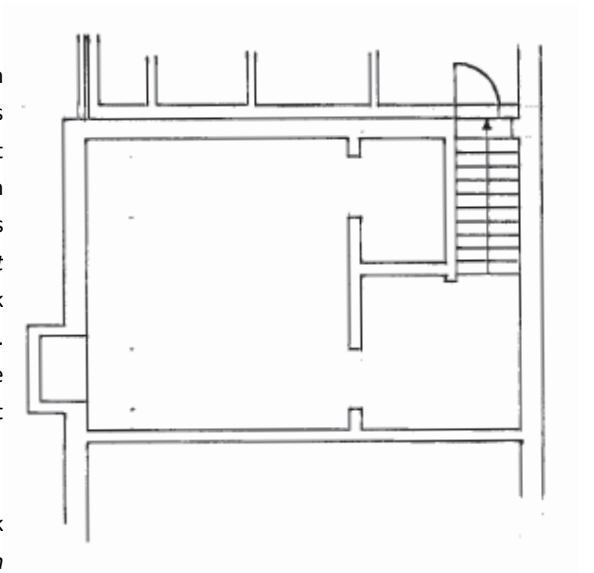
afb. 235: Grondplan, Taeymans (1873) © Rijksarchief Beveren.

afb. 234: Snede, Taeymans (1873) © Rijksarchief Beveren.

03.02.21 KELDER WOONHUIS

Enkel het woonhuis heeft een kelder onder de ruimtes van de voormalige salon, eetkamer en inkomhal. De ruimte is onderverdeeld in drie kamers. Aanvankelijk was de kelder belicht met twee kelderramen, het schrijnwerk zou uitgevoerd zijn in eikenhout.³⁹ Volgens het beschrijvend bestek van Taeymans moesten de 'kelderramen allen aan sterke fitsen hangen en met platte schuiven sluiten'. Hoogstwaarschijnlijk werd het oostelijk venster dichtgemetseld toen de oostelijk vleugel werd verlengd. De kelder is bereikbaar via een trap, die gelegen is onder de fraaie trap van het woonhuis. De plannen van Taeymans duidde aan dat de kelder was overwelfd met troggewelven.⁴⁰

afb. 236: Huidige toestand kelder © ARAT.

In het bestek uit 1873 beschrijft P. J. Taeymans het metselwerk van de kelder als volgt: *'De buitenmuren van de kelder zullen aan gelegd worden met een empattement van vier lagen hoog waarvan de twee eerste van drie stenen en de andere van twee stenen en half, dragende een massief van twee stenen dik en eenen meter negentig centimeter hoog. De binnenmuren, trap en cadrementen der keldergatens zullen aangelegd worden met een empattement van vier lagen hoog met twee versnijdingen de eene van twee stenen dik en de andere van anderhalve steen dik dragende een massief van eenen steen dik en eenen meter negentig centimeter hoog voor den kelder.'* (...) *'De keldervloer zal slechts uit twee lagen bestaan waarvan eenen in zavel en een in plavei in cement, de muren dezelve zullen met een laag cement van eenen halven centimeter dik bepleisterd worden. (...) De steen welke men daarvoor gebruikte zal met de besten klampsteen van Boom of Niel zijn.'* *'De kelders en zolders zullen alle gekaleid en met de borstel af gewassen worden.'*

39 Beschrijvend Bestek van P.J. Taeymans (1873), Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen - dozen met nrs. 7081-7100, 7101-7120.

40 De kelder werd niet bezocht tijdens het plaatsbezoek.

03.03 SYNTHESE ERFGOEDELEMENTEN

03.03.01 EXTERIEUR

(1) EE 1 De bijzonder goed bewaarde gevelconfiguratie

De gevels met details en raam- of deuropeningen blijven vandaag zeer goed bewaard, waardoor het ontwerp van Taeymans in neoclassicistische geïnspireerde stijl nog heel duidelijk is. Enkel het frontispice werd tussen 1922-1923 vervangen bij de verhoging van de middelvleugel door architect van L. Van Ravestyn. Deze verbouwing werd uitgevoerd in de stijl van het bestaande gebouw waardoor de latere aanpassing het originele karakter niet wezenlijk verstoort. Zelfs het schrijnwerk van deuren en de ramen is nog volledig origineel.

(2) EE 2 Het sierende metselwerk met bepleisterde en witgeschilderde banden en pilasters

De rijkdom van het gebouw is vooral afkomstig van de manier waarop de architect de details in het metselwerk en bepleisterde elementen heeft vormgegeven. De aanwezigheid van pilasters, kapitelen, sierlijke sluitstenen met ingekerfd bloemmotief, fries met cirkelvormige motieven, segmentboogarcades, details onder vensterbanken, plint en bloemvormige verluchtingsroosters in blauwe hardsteen en nog andere elementen, geven de gevels een levendig uiterlijk. Ze zijn erg beeldbepalend en tevens kenmerkend voor Taeymans' hand, een belangrijk erfgoedelement.

(3) EE 3 Het typerende voegwerk

De gekleurde voegen zijn kenmerkend voor de architectuur van Taeymans. Ze komen niet enkel voor in de het schoolgebouw in de Gemeentestraat, maar ook in andere (school)gebouwen ontworpen door de architect. Ze zijn beeldbepalend voor een gevel en verlevendigen het metselwerk. Niet alleen de kleur van het voegwerk is hiervoor belangrijk, maar ook de manier waarop de voegen werden aangebracht. Zo is het bijvoorbeeld typisch dat alleen de voorgevel in knipvoegen is uitgevoerd, terwijl de zij- en achtergevels, die minder representatief waren, ofwel enkel de korte zijde in knipvoeg of gewoon platvol en afgestreken werden opgevoegd.

Ook de samenstelling van de voegmortel is van belang. De platvol afgestreken voegen werden meestal onder Taeymans uitgevoerd in trasmortel. De knipvoegen daarentegen hebben een iets hardere samenstelling, wellicht een bastaardmortel, een soort trasmortel waarbij een klein deel cement werd toegevoegd. De herstellingen uit de tweede helft van de twintigste eeuw zijn meestal zeer storend qua uitzicht, omdat ze vaak slordig in cementmortel werden uitgevoerd. Bovendien is deze mortelsoort harder dan de originele bakstenen, waardoor de steen op termijn water- en vorstschade kan oplopen.

Bij het opmaken van het restauratiedossier voor de gevels kan een materiaaltechnisch onderzoek een goed zicht geven op de samenstelling van de originele voegen, alsook bepalen welke toeslagstof men moet gebruiken voor het rood kleuren van het voegwerk.

(4) EE 4 Gietijzerwerk

De borstwering van de ramen op de verdieping zijn versierd met een gietijzeren balustrade. Zowel de zijvleugels aan de voorgevel als de centrale vleugel op de verdieping bevatten deze sierlijke balustrades. Aan de zuidelijke zijgevel werd een vereenvoudigde borstwering bewaard, bestaande uit een simpele ijzeren baar, die ook te behouden is.

(5) EE 5 De gaanderij aan de achtergevel

De gaanderij aan de binnenkoer wordt gedragen door vier sierlijke gietijzeren pilasters op een hoge arduinsokkel. Tevens de plafonnering van de gaanderij bestaat uit ijzeren balken, de balk vooraan is versierd met een bloemvormig motief. Ook de bakstenen vloer is waardevol.

(6) EE 6 De kleine erfgoedelementen zoals voetschrapers en ijzeren verluchttingsroosters

Kleine erfgoedelementen zoals voetschrapers, ijzeren verluchttingsroosters, enzovoort dragen bij aan het historische karakter van het gebouw. Dergelijke elementen mogen ondanks hun beperkte grootte niet over het hoofd gezien worden.

(7) EE 7 De arduinen gedenksteen

Gedenksteen met vermelding van de gouverneur ridder Pycke, de burgemeester Jan Hoefnagels en de provinciale bouwmeester P.J. Taeymans, MDCCCLXXVIII en de naamsteen met de verdwenen letters van de Stads Meisjesschool. Volgens het beschrijvend bestek van Taeymans waren de letters van beide gedenkplaten *'met het beste goud verguld'*.

(8) EE 8 De kroonlijsten

Men vindt twee verschillende soorten kroonlijsten terug aan het gebouw van de meisjesschool. Deze van de voorgevel en zijgevels werd volledig in hout gebouwd, met geprofileerde houten klossen. De kroonlijst aan de achtergevel werd reeds vervangen door een eenvoudige lijst, mogelijks tijdens de bouwwerken van Ravestyn (1922-1923). De houten onderdelen zijn wit geschilderd, dit is ook zichtbaar op historische foto's.

(9) EE 9 Het waardevolle schrijnwerk

Het oorspronkelijk en waardevol schrijnwerk van de ramen en deuren is goed bewaard gebleven. Het merendeel van de besproken ramen heeft zijn authentieke beglazingen behouden. Bij de dubbele vleugel deur aan de inkom van de school werd het korbogige bovenlicht met glasroeden verdeeld in twee panelen. De deur bevat ook nog haar kalf met versierde tandlijst dat ondersteund wordt door een versierde impost. Aan de voordeur van het woonhuis bleef ook haar kalf met tandlijst bewaard. Ook bij de ramen aan de voorgevel is deze versierde impost nog aanwezig, deze ligt tevens onder het kalf dat twee korbogige bovenlichten ondersteunt. De enkel ramen van de zijgevels hebben een eenvoudige impost. De glasroedes van de vensters van Taeymans en Ravestyn zijn verschillend uitgewerkt in vorm, dit dient behouden te blijven. Het historisch pand bevat ook typisch schrijnwerk in functie van de school, het bovenlicht kan worden opgeklapt om de lokalen te verluchten.

(10) EE 10 De leien bedaking

Het dak was aanvankelijk met blauwe gevuurlakte pannen bedekt, met uitzondering het voordak van de centrale vleugel dat in natuurleien was bedekt. Ze werden vervangen door mechanische pannen. Indien deze huidige pannen verslijten, moeten ze in de toekomst opnieuw door natuurleien en gevuurlakte pannen vervangen worden, volgens het oorspronkelijk legpatroon.

(11) EE 11 Kapgebint

De typische negentiende-eeuwse dakconstructie naar ontwerp van P. J. Taeymans bleef behouden in de noordelijke en zuidelijke zijvleugels. Namelijk het kapgebint wordt gekenmerkt door zijn bouwwijze en oorspronkelijk materiaalgebruik met spanten, gordingen en kepers. Het kapgebint in de centrale vleugel naar ontwerp van Ravestyn bleef tevens goed bewaard. Mogelijks nog authentieke bebordingen langs de straatkant, die rust op de kepers.

03.03.02 INTERIEUR

(1) EE 11 De goed bewaarde configuratie van de ruimtes

Ondanks de latere verbouwingen en aanpassingen van het interieur, bleef de oorspronkelijk ruimteconfiguratie goed bewaard. Hierdoor is het gebouw nog steeds een goede referentie voor schoolgebouwen gebouwd aan het einde van de negentiende eeuw en beantwoordt het aan de toenmalige richtlijnen van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De planindeling van het schoolgebouw was functioneel opgesteld met ruime en lichte klaslokalen, de inrichting was sober en tijdloos.

(2) EE 12 Het waardevolle binnen schrijnwerk

Het schrijnwerk ter afwerking van de binnenzijde van de vensters en binnendeuren is tevens goed bewaard gebleven en dient behouden te worden. De binnenomkasingen en binnenstijlen van de ramen bleven goed bewaard. Een groot deel van de vensters bevat een oorspronkelijk espanjoetsluiting en scharnieren. De krukken van de binnendeuren werden daarentegen wel vervangen, met uitzondering de deurkruk van de zolderdeur die wel bewaard bleef.

(3) EE 13 De bewaarde interieurelementen: consoles, pilasters,..

Het merendeel van de interieurafwerkingen werd in het verleden al vernieuwd. Toch blijven er een aantal oorspronkelijke details bewaard, denken we aan het stucwerk in het plafond van de salon van de woning en het pleisterwerk van de plafonds van de klassen, verschillende bewaarde kunstige consoles in de hal van het woonhuis en de grote traphal van de school, de hierboven besproken schouwen, houten grenen vloerplanken, keramische tegels, enzovoort. Ze geven een goed beeld van het oorspronkelijke schoolinterieur en bieden de mogelijkheid de materialen van andere lokalen een meer passend karakter te geven bij een toekomstige restauratie.

(4) EE 14 luchtstelsel met verluchttingsroosters

Verluchting was een essentieel onderdeel van een schoolgebouw na de eerste en tweede Schoolwet, er werd ook door Taeymans bijzondere aandacht aan geschonken. De gietijzeren verluchttingsroosters dragen bij aan het historische karakter van het gebouw en werden op een zeer ornamentele wijze uitwerkt, o.a. met cirkelvormige handgetrokken stucwerk. De originele schouwen en roosters in muren en plafonds van het centrale verluchttings- en verwarmingsstelsel bleven er integraal bewaard. De provinciale bouwmeester beschrijft in het bestek uit 1873 dat voor het luchtstelsel: *'Den aannemer zal 12 grote ijzeren gegoten rozetten leveren en plaatsen in de plafonds der school lokalen van 15 franken waarde per stuk volgens het te geven model. Deze rozetten zullen op de zolders in houten buizen ontlasten en welke na de luchtpijpen in de schouwen zullen geleiden worden. Deze buizen zullen 0.20 opening hebben en voor ieder rozet gesepareerd zijn. Deze zullen uit grijze duimsche planken gemaakt zijn. De buizen van de derde klas zullen in zink moeten zijn van 0.05 diameter en tussen de roostering geladen worden. Jordens zal hij veertig klein rozetten leveren en plaatsen met en zonder beweegbare platen van de (?) langs buiten in de lokalen te brengen. Gans het luchtstelsel zal volgens aanwijzing van de bouwmeester moeten geplaatst worden.'* Ook de architect Ravestyn bespreekt voor de aanbouw van de verdieping, onder fijn ijzerwerk het volgende: *'de aannemer een som van 2.500 frank in zijne aanbesteding voor het leveren van fijn ijzerwerk en luchtstelstels, welke systeem of model door stadsbouwmeester zal aangeduid worden.'*

(5) EE 15 Schouwen

Een warme luchtkachel behoorde vanaf 1874 ook tot de vaste uitrusting van een klaslokaal. Deze luchtkachel werd in de negentiende eeuw meestal in het middel of achteraan in het klaslokaal geplaatst. P. J. Taeymans voorzag in de klassen van de toenmalige meisjesschool monumentale mantels in een neoclassicistische geïnspireerde stijl. Deze schouwen bleven bewaard en dienen te behouden worden. De luchtkachels bleven niet bewaard, zij werden reeds vervangen door gasradiatoren midden twintigste eeuw.

In het beschrijvend bestek spreekt architect Ravestyn over de schouwen van de verdieping het volgende uit: *'De schouwpijpen zullen verdeeld worden volgens aanwijzing van plan iedere klas voorziet aannemer x in de schouw eene luchtpijp, de opening van iedere pijp zal minstens 0.18 m x 0.27 m hebben (...)* Er wordt een luchtpijp en vier lichtgaten voorzien per klas.' Op zijn plannen duidde de stadsarchitect aan welke luchtpijp lucht aanvoerde of rook afvoerde.

afb. 237: klasfoto van meisjesschool © Seniorennnet.

afb. 238: klasfoto van Jongensschool te Impe, met centraal de kachel © Google images.

(6) EE 17 De grote trap van school en woonhuis

De zeer waardevolle monumentale bordestrap met uitgewerkte balusterleuning in de centrale trapzaal van de school bleef goed bewaard. De statige trap bestaat bijna volledig uit zijn originele eikenhouten delen en is dusdanig een representatief voorbeeld van een negentiende eeuwse trap. Het ontwerp van de trap is tevens karakteristiek aan P. J. Taeymans' oeuvre.

Ook de goed bewaarde trap in de inkomhal van het woonhuis is typerend voor P. J. Taeymans stijl. Voor de voormalige handelsrechtbank te Turnhout ontwierp Taeymans eenzelfde type van bordestrap met versierde trappaal en balusterleuningen. De trap in het woonhuis van de onderwijzeres werd afgewerkt met een blauwe hardsteen *konkel* onderaan. De trap loopt helemaal door tot de zolder op de tweede verdieping.

afb. 239: Trap, voormalige handelsrechtbank, Turnhout, naar ontwerp van Pieter Jozef Taeymans, onder toenmalige provinciaal architect Johan van Gastel (1867-68).

afb. 240: Trap woonhuis.

HOOFDSTUK 04

BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

Volgens het beschermingsbesluit werd het gebouw beschermd wegens zijn historische waarde en meer bepaald de architectuurhistorische waarde.⁴¹

04.01 HISTORISCHE WAARDE

Het gebouw reflecteert de Schoolwet van 23 september 1842, de eerste organieke wet op het lager onderwijs en de financiering voorzien bij wet van 14 augustus 1873. Hierdoor geeft het vandaag nog steeds een goed beeld van een typisch laat-negentiende-eeuws schoolgebouw. Het is een fysieke vertegenwoordiging van de kwaliteitsvooruitgang van de onderwijsgebouwen, waarbij men meer aandacht schonk aan goede verlichting, verluchting en hygiëne. Dit is vandaag nog zichtbaar in de ruimte klaslokalen met grote ramen, verluchtungskanalen en -roosters, hoge en lichte plafonds.

04.02 ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

Beschermingsbesluit: 'De voormalige gemeentelijke meisjesschool van 1873-1876, gebouwd in een neoclassicistische geïnspireerde stijl, is de eerste overheidsopdracht van provinciaal bouwmeester P.J. Taeymans in Turnhout. In de bestuurlijke, architecturale en stedenbouwkundige geschiedenis van Turnhout is het een interessant tijdsdocument met duidelijke bouwkundige kwaliteiten: evenwichtige opbouw, monumentaal stijlvol gevel front, functionele planindeling, ruime goed verlichte lokalen, sobere inrichting; latere aanpassingen hebben het originele karakter niet wezenlijk verstoord.'

Fraai uitgewerkt en vrij gaaf bewaard schoolgebouw, naar ontwerp van provinciale bouwmeester P.J. Taeymans. De oorspronkelijke indeling van de centrale en zuidelijke klassenvleugels met woning van de hoofdonderwijzeres in de noordvleugel bleef goed bewaard. De straatgevel is monumentaal opgevat door de afwisseling van baksteen en bepleisterde en beschilderde banden en pilasters, friezen en kapitelen. De voormalige meisjesschool werd ontworpen in een uitgesproken neoclassicistische stijl, kenmerkend voor de bouwperiode en het toenmalige oeuvre van de architect. De verhoging van de centrale vleugel door architect L. Van Ravestyn tussen 1922-1923 verstoort het uitzicht van de straatgevel niet doordat de aanbouw werd uitgevoerd in de stijl van het bestaande gebouw.

Evenals bleef het uitzicht van de vroegere klaslokalen grotendeels bewaard met eenvoudige bepleisterde en beschilderde muren en plafonds, nauwelijks voorzien van lijstwerk, en een aantal speelse neoklassieke kapitelen en consoles tegen sobere pilasters fleuren de lokalen op. Bijna het volledige negentiende-eeuwse schrijnwerk van de ramen en deuren bleef behouden. Ook bevat het schoolcomplex nog haar authentieke schouwen en verluchtungsroosters in de muren en het plafonds waarvan de centrale verluchtungs- en verwarmingssysteem integraal bewaard bleven. De interne circulatie van het woonhuis en klassenvleugels verloopt nog steeds via de twee monumentale bordestrappen.

De Gemeentestraat werd destijds speciaal aangelegd voor de inplanting voor de nieuwe kosteloze gemeentelijke meisjesschool en werd er tevens naar vernoemd. De prestigieuze uitstraling van het gebouw moet toonaangevend geweest zijn voor de verdere aanleg en evolutie van de omliggende bebouwing. Het monumentaal ontwerp kan gesitueerd worden in een periode dat Turnhout zich wou plaatsen als opkomende provinciestad, met o.a. de bloei van nabij gelegen papierfabriek Glénis-son-Van Genechten. Talrijke herenhuizen werden in deze periode gebouwd. Er manifesteert zich een duidelijk verschil tussen de gebouwde dorpsscholen en het prestigieuze project met monumentale uitstraling van P.J. Taeymans voor de meisjesschool te Turnhout.⁴²

⁴¹ Beschermingsbesluit nummer 3464 (06-07-1999) geraadpleegd via <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/4823>.
⁴² Archief Onroerend Erfgoed Antwerpen, beschermingsdossier Meisjesschool Turnhout (3464).

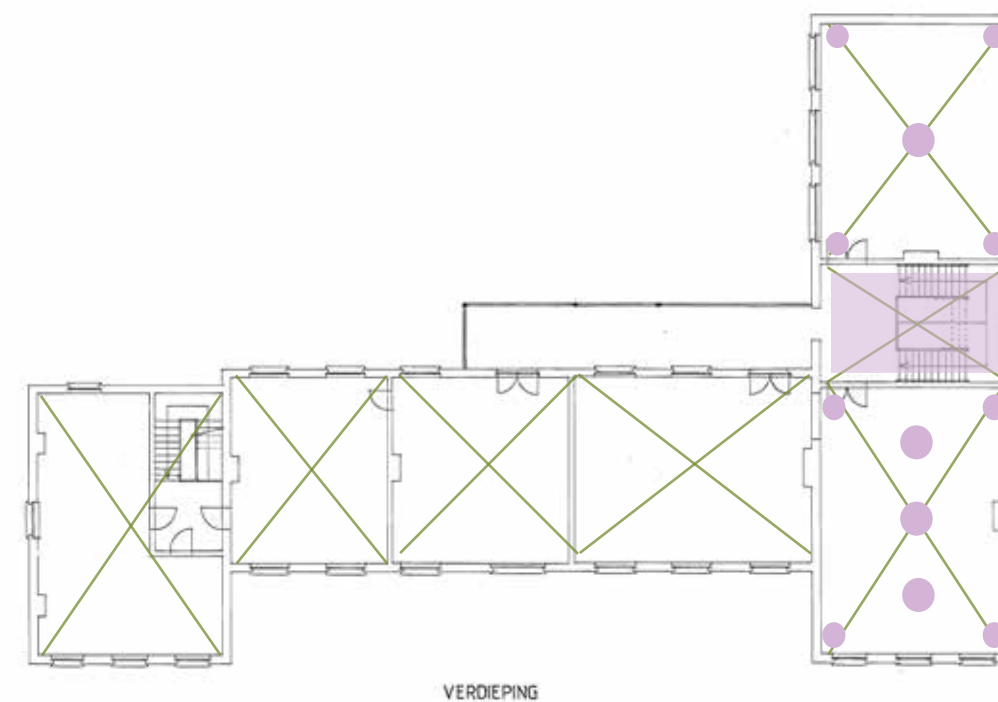

afb. 241: Aanduiding van de erfgoedwaarden op het grondplan en verdieping © ARAT.

afb. 242: Aanduiding van de erfgoedwaarden op het grondplan en verdieping © ARAT.

AANDUIDING ERFGOEDELEMENTEN INTERIEURAFWERKING: VLOEREN & PLAFOND

- hoge erfgoedwaarde: (oorspronkelijke) vloeren
- positieve erfgoedwaarde: behouden grenenhouten planken / keramische of cementtegels (onder linoleum / vinyl)
- geen erfgoedwaarde: tegels uit jaren '30 - '50 (onder linoleum / vinyl)
- hoge erfgoedwaarde: stucwerk / verluchttingsroosters in plafond

HOOFDSTUK 05

VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

E

afb. 243: Ontwerp Co-housing © HEEM en B-architecten.

HOOFDSTUK 05 VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

Om de intrinsieke waarden van het monument voor de toekomst te bewaren en te herwaarderen, worden in dit hoofdstuk concrete beheersdoelstellingen geformuleerd. Deze doelstellingen worden opgesteld in functie van de eerder onderzochte erfgoedelementen, -kenmerken en -waarden. De doelstellingen vormen een neutraal referentiekader dat door alle partijen die bij het beheer van het schoolgebouw betrokken zijn, als leidraad kan worden gebruikt. Uit de doelstellingen worden een aantal maatregelen herleid, die in hoofdstuk 6 zullen resulteren in een lijst der werken.

05.01 VISIE OP BEHEER

Het voormalige schoolgebouw wordt herbestemd tot residenties met co-housing en co-working met gemeenschappelijke tuin en privé terrassen. Projectontwikkelaar HEEM en B-architecten zullen het schoolcomplex ombouwen tot een cohousingproject met 15-tal wooneenheden en gemeenschappelijk ruimtes. In hun toekomstvisie beloven zij bijzondere aandacht te schenken voor de architectuur, de ecologie en de erfgoedwaarde van het gebouw. Een herbestemming moet een meerwaarde betekenen voor de historische site van de voormalige Meisjesschool en haar omgeving en respect vertonen voor het monument, zijn voormalige functie en zijn erfgoedwaarde.

Het nieuwe programma moet tegelijk passen binnen de ruimtelijkheid en historische configuratie van het gebouw en moet recht doen aan de specifieke cultuurhistorische betekenis van de voormalige school. Erfgoedelementen en kenmerken van de voormalige school, zoals o.a. de hoge en grote lokalen, het integraal bewaarde luchtstelsel met schouwen en versierde roosters in plafond en de wanden en het origineel negentiende-eeuwse schrijnwerk, dienen gekoesterd en behouden te worden. Men moet aandacht schenken aan de bijzondere kenmerken van het monument, zoals de versierde kapitelen, consoles tot het knipvoegwerk en gekleurde trasmortel. Zij versterken de identiteit van het bewaarde monument. De oude bouwmaterialen en historische bouwtechnieken, zoals o.a. dakconstructie en behouden schrijnwerk en authentieke beglazingen, zijn zeldzaam en kunnen niet meer worden teruggebracht als zij eenmaal verloren zijn gegaan. Het is daarom belangrijk om te streven naar het maximaal behoud van de ruimteconfiguratie en trappen.

Als men toch beslist omwille van de functionaliteit van de herbestemming om nieuwe elementen toe te voegen, moet dit volgens het principe van reversibiliteit gebeuren. Dit houdt in dat toevoegingen ongedaan kunnen worden gemaakt. Zo blijven oud en nieuw van elkaar onderscheiden, zowel materiaal als visueel. Tegelijk is het belangrijk dat de toegevoegde elementen en de erfgoedelementen ook een eenheid van concept vertonen en elkaar versterken in functie en vormgeving. Deze nieuwe elementen mogen geen inbraak zijn op de ruimtewerking van het beschermd erfgoed, alsook moeten ze de erfgoedwaarde respecteren en duurzaam zijn. Het is echter niet de bedoeling de voormalige school met erfgoedwaarden te bevriezen, maar een dynamische benadering voor ogen te houden. Tegelijk moeten de erfgoedwaarde afgewogen worden tegen over de meer functionele noden, zoals toegankelijkheid, veiligheid, energiezuinigheid en sociaal-economische belangen. Dit kan gerealiseerd worden door aan het bestaande erfgoed nieuwe betekenislagen toe te voegen, zonder dat de reeds bestaande erfgoedwaarden hierdoor in het gedrang komen.

De nieuwe functie moet duurzaam zijn en het noodzakelijk onderhoud en de instandhouding van het erfgoed in de hand werken. Belangrijk voor het beheer van een monument is een regelmatig gebruik en systematisch nazicht. De nieuwe bestemming zal zorgen voor een optimale bezetting van het gebouw, zoals aangehaald in functie van de erfgoedelementen. De bezettingsgraad moet gedragen kunnen worden door het erfgoed, de invulling met nieuwe functie zal zorgen voor een regelmatig gebruik en nazicht.

05.02 BEHEERSDOELSTELLINGEN

DOELSTELLING 1 Behoud en herstel van de erfgoedelementen en -waarden

Deze algemene doelstelling gaat uit van het behoud van de erfgoedelementen en -waarden, die in hoofdstuk 3 en 4 werden aangehaald. Het gebouw bevat vandaag nog zeer veel oorspronkelijke elementen, helaas bevinden sommige delen zich in minder goede staat of werden ze deels verminkt. Het herstellen en koesteren van deze elementen moet dan ook de hoofddoelstelling zijn binnen de beheersvisie. De ruimtelijke en oorspronkelijke ruimteconfiguratie geven het gebouw een polyvalent karakter. De kwaliteiten van het gebouw moeten terug naar boven gehaald worden: grote ruimtes met veel daglicht, een ingesloten speelplaats en het historisch karakter geven het gebouw veel gebruiksmogelijkheden.

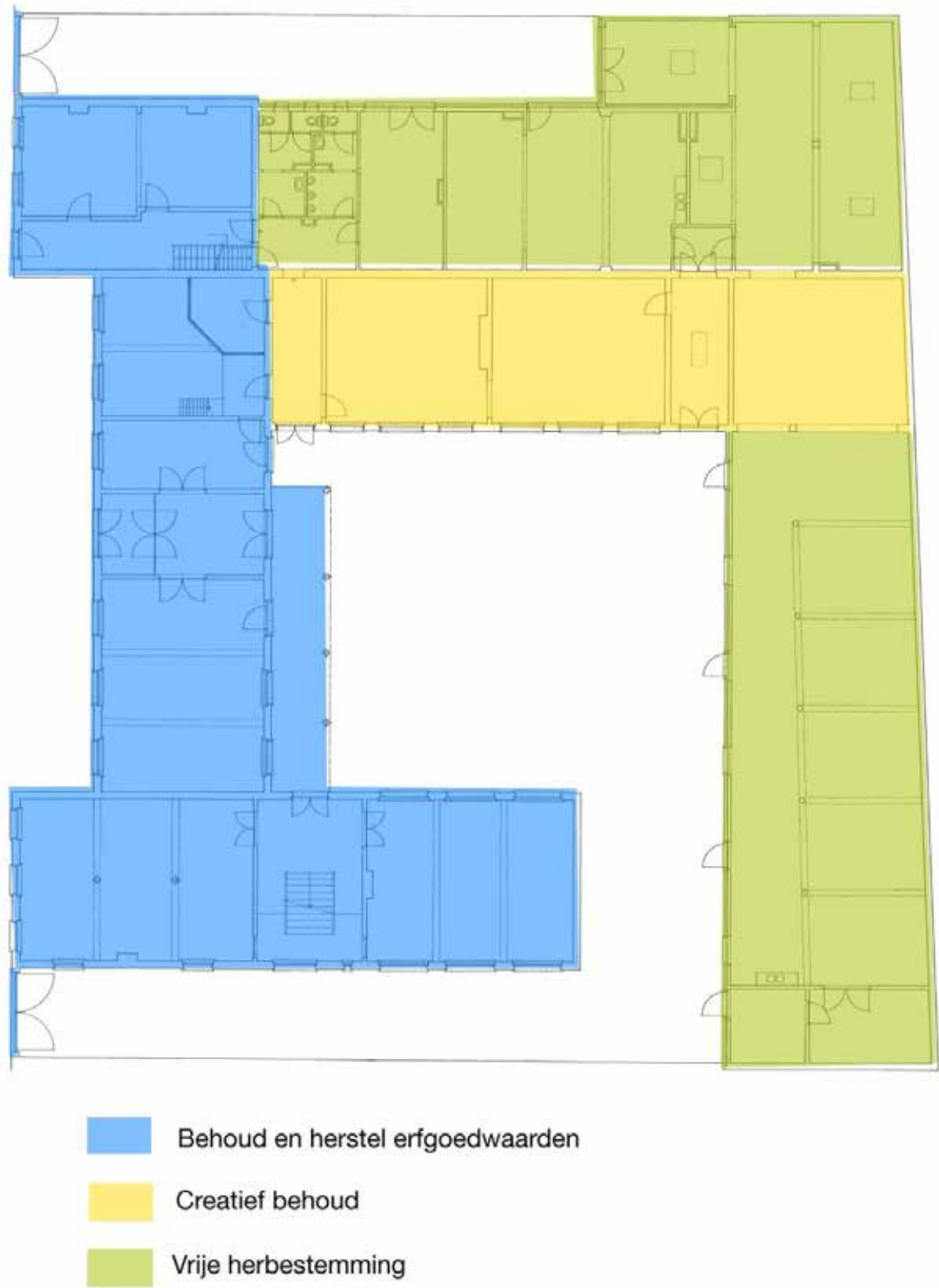
a. Behoud van het neoclassicistische ontwerp van P. J. Taeymans

Het oorspronkelijke ontwerp van Taeymans bleef zowel qua planindeling, materialen, geveldetails en gevelconfiguraties bijzonder goed bewaard. Als men de bewaarde ruimtes verder opdeelt, moet men rekening houden met het omkeerbaarheidsprincipe. Alle ingrepen moeten de bewaarde erfgoedelementen respecteren en volgens het bovenstaande omkeerbaarheidsprincipe worden opgemaakt. Men moet zoeken naar een invulling die gepast is en op maat van het gebouw en haar erfgoedelementen.

Een aantal elementen van het gebouw zijn erg kenmerkend voor het architecturale oeuvre van Taeymans, denken we hierbij aan het gebruik van gekleurd voegwerk, bepaalde details in het gevelmetselwerk enzovoort. Het is belangrijk dat deze elementen gerestaureerd/ geconserveerd/ behouden worden zoals ze oorspronkelijk bedoeld waren. Het oorspronkelijke beschrijvend bestek van de school bleef bewaard. Het is dan ook gewenst dit in te kijken om materiaalbeschrijvingen en bijvoorbeeld mortelsamenstellingen terug te vinden.

De verhoging van de centrale vleugel, gebouwd onder de stadsarchitect L. Van Ravestyn, inclusief de loggia, behoren niet tot de originele plannen van de voormalige Meisjesschool maar werden wel in de bestaande stijl ontworpen. Deze delen zijn wel behoudenswaardig als deel van het historisch complex, ze vormen geen storend element. Enkel voor de bekleding van de patio kan gezocht worden voor een betere oplossing, de patio maakt immers geen deel uit van de bescherming. Ook de aangebouwde noordelijke klassenvleugel maakt geen deel uit van de bescherming en bezit geen erfgoedwaarde meer, aangezien het schrijnwerk van de ramen en deuren vervangen werden. In het interieur zijn enkel de originele keramische tegels noemenswaardig.

Ditzelfde principe kan gehanteerd worden voor de speelplaats. Het kan niet de bedoeling zijn dat de open ruimte in de toekomst bebouwd wordt. Aan het voormalig woonhuis van de hoofdonderwijzeres werd de planindeling van de voorste kamers bewaard, het achterhuis werd destijds omgebouwd tot sanitair en bevat dusdanig geen erfgoedwaarden meer. In dit gedeelte is er meer ruimte voor aanpassingen, binnen de schaal van het complex, aangezien ze niet werd opgenomen in de bescherming. Verdere elementen die aangepast kunnen worden zijn de recente noordelijk aangebouwde klassenvleugel en de vleugel ten oosten van de binnenkoer die het voormalige sanitair en kookkot verving. Deze klassenvleugels zijn niet betrokken in het beschermingsbesluit (groene inkleuring, plan). Hier is ruimte voor eventuele nieuwe invulling.

afb. 244: Plan met waarde-indeling © Erfgoednota Voormalige Meisjesschool, Integraal verkoopdossier Turnhout, Gemeentestraat 5.

b. Behoud van materialen en technieken

Het basisprincipe dat zoveel mogelijk van het oorspronkelijke materiaal behouden moet blijven, is hier zeker van toepassing. De voorkeur gaat dus eerder uit naar punctuele vervangingen en conservatie dan naar vernieuwing. Als bepaalde materialen in zodanig slechte staat verkeren dat ze onherstelbaar zijn, kan wel een nieuw materiaal worden angewend. Belangrijk is dan dat dit zo dicht mogelijk aanleunt bij het oorspronkelijke materiaal. Bijvoorbeeld stucwerk op rinkellatten kan dan best op traditionele wijze vervangen worden. De ambachtelijkheid van een aantal materialen en technieken vraagt om tijdens restauraties terug ambachtelijke technieken en materialen te gebruiken naar historisch voorbeeld.

Soms zal bijkomend materiaaltechnisch onderzoek nodig zijn om de historische materialen te herstellen. Denken we bijvoorbeeld aan de imitatiespeklagen aan de voorgevel. Dergelijke lagen werden om materiaalkost van natuursteen uit te sparen uitgevoerd in pleisterwerk. Soms werd dit met simiilagen gedaan, waarin bepaalde toeslagstoffen zaten om de bepleistering meer op echte natuursteen te doen gelijken. Het herstel van deze speklagen kan dan ook best voorafgegaan worden door een materiaaltechnisch onderzoek, om ervoor te zorgen dat ze worden uitgevoerd zoals bedoeld werd door Taeymans. Dit geldt tevens voor de verschillende soorten van mortels die werden toegepast in de gevels. In de zijgevels werd er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van rode trasmortel.

c. Herwaarderen, restauratie en opnieuw beglazen van de gaanderij

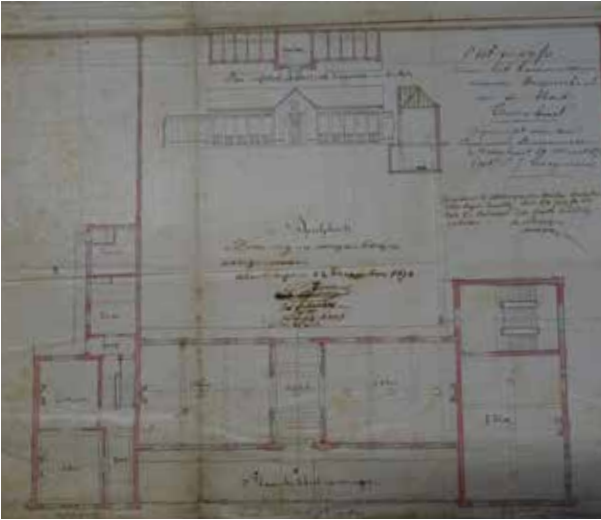
De zeer typerende gaanderij aan de binnenkoer van school blijft redelijk goed bewaard en verdient een herwaardering. De loggia werd eertijds onder leiding van Ravestyn toegevoegd, het valt niet onder het beschermingsbesluit maar dient als erfgoed element bewaard te blijven. De sierlijke gietijzeren zuilen op hoge arduinen sokkel en ijzeren balkenconstructie onder de raampartijen van de loggia bevinden zich nog in zeer goede staat. Echter voor de raampartijen op de verdieping aan de gaanderij zou men een meer esthetische oplossing mogen voorstellen. Een voorbeeld is een nieuw transparantere beglazing van de loggia zodat men geen dubbel glas hoeft te plaatsen over de bewaarde originele beglazingen in het schrijnwerk van de deuren en ramen aan de achterliggende muurgevel. Op deze manier kan het oorspronkelijk artefact behouden blijven. De beglazing en schrijnwerk van de loggia kan in een materiaal naar historisch voorbeeld dat beter aansluit of juist mooi contrasteert met de historische gevel.

DOELSTELLING 2 Versterken van de erfgoedelementen en -waarden

a. Herstel van de historische ruimteconfiguratie

Op een aantal plaatsen werd de historische ruimteconfiguratie verstoord. Denken we bijvoorbeeld aan het klaslokaal links van de centrale inkomhal, dat werd onderverdeeld in verschillende lokalen. Bij de indeling werd er geen rekening gehouden met de positie van het authentiek schouwelement bovenaan de wand. Deze opdeling is zeer storend. Later toegevoegde muren en splitlevels in de linkersas, worden bij voorkeur verwijderd. Op die manier kan niet alleen de ruimtelijkheid hersteld worden, maar ook de symmetrisch ingeplante planverdeling van de lokalen. Ook werden twee authentieke ramen op de gelijkvloers verwijderd aan de zijde van de binnenkoer voor de latere aanbouw van de vleugel. In de centrale trapzaal van het schoolgebouw werd recentelijk een binnenwand met deuren geplaatst langs de fraaie eikenhoutentrap. Dit is een zeer storend element dat dient te worden verwijderd.

De recente openingen die gemaakt werden tussen de verschillende klaslokalen, waarbij de muren werden opengebroken, doorbreken ook het ruimtegevoel van de voormalige klassen. Er werd toen geen rekening gehouden met de authentieke schouwelementen die bovenaan de wand hingen. Het is dan aangeraden deze recente openingen opnieuw te dichten naar historische planverdeling. Indien men voor het nieuwe programma toch een grotere ruimte nodig heeft kan men deze klassen op een meer subtiële manier verbinden met elkaar.

afb. 245: Oorspronkelijke ruimteconfiguratie © Rijksarchief.

afb. 246: Huidige ruimteconfiguratie (rood: verstoring)

afb. 250: Storende ventilatie onderdelen.

afb. 247: Storende (en schadelijke) cementvoegen.

afb. 251: Storende wit overschilderde muurdelen.

- b. Vervangen van materialen die niet bij het historische karakter van het gebouw passen;
Verwijderen van latere toevoegingen die storend werken en geen erfgoedwaarde hebben

Een aantal elementen werd in de voorbije decennia vervangen, die vandaag storend werken op het historische karakter van het gebouw. De voorkeur wordt in bepaalde gevallen gegeven aan het verwijderen en vervangen van deze materialen. Denken we hierbij bijvoorbeeld aan de signalisatieborden van Academie voor schone kunsten in de fries en aan de muurvlakken van de straatgevel. Ook zeer storend zijn de later toegevoegde ventilatie onderdelen aan de buitengevel (afb. 249), de wit geschilderde muurvlakken en dichtgemetselde vensters aan de zijgevel, kunststof regenwaterpijpen, de besproken ramen van de gaanderij aan de binnenkoer en de vernieuwde deuren aan de achtergevel (afb. 248). Een aantal storende elementen in het interieur zijn de recenter gelegde linoleum vloeren in de klassen en het woonhuis, de felle beschildering van de klaslokalen en de ventilatoren in de openingen van de vensters.

Sommige van deze moderne materialen hebben niet alleen een storend invloed op het uitzicht van het gebouw, maar zorgen tevens voor slechte bouwphysische omstandigheden. Denken we hierbij aan cementvoegen uit 'herstellingen', ze zorgen niet enkel voor een slordig uitzicht van het metselwerk, maar veroorzaken een slechte vochtuishouding van de muren. Op termijn kunnen ze aanleiding geven tot het stukvriezen of verpoederen van de bakstenen.

DOELSTELLING 3 Herstel van oorspronkelijke gevelopeningen

- a. Heropenen van dichtgemetselde gevelopeningen, terug afdichten van recente deuren of ramen

Voor al aan de achtergevel van het schoolgebouw werd slordig omgegaan met de oorspronkelijke gevelconfiguratie. Men plaatste voor het rechtse deel van de symmetrische gevel een bijbouw, waardoor men in het verleden twee ramen aan deze kant dichtmetselde. Hierdoor is de oorspronkelijk symmetrie van de achtergevel verdwenen. Deze achterbouw is niet beschermd en zou beter afgebroken worden aangezien deze het zicht op gevelconfiguratie verstoort. In de toekomst zou men de twee verloren vensters in ere kunnen herstellen.

Aan de hand van het metselwerk is het zichtbaar dat het kleinere raam aan de zijgevel van de noordelijke vleugel van latere datum is, het venster heeft geen erfgoedwaarde en is eerder een storend element in de gevel. In functie van de toekomstige invulling van het gebouw en aangezien het geen oorspronkelijk schrijnwerk betreft, zou dit raam beter gesupprimeerd worden.

afb. 248: Achtergevel, bestaande toestand © HEEM.

afb. 249: Achtergevel, toestand 1923, L. Van Ravestyn © Rijksarchief Beveren.

afb. 252: Storende klein venster aan de noordvleugel.

afb. 253: Aanbouw aan achtergevel.

b. Restauratie/reconstructie van het schrijnwerk

Er blijft nog een groot deel van het oorspronkelijke schrijnwerk bewaard. Het overgrote deel van de vensters en (binnen) deuren van de centrale en zijvleugels zijn in redelijke staat behouden. Voor een gedetailleerde studie van het schrijnwerk, kan men in bijlage de inventarisatie van ARAT vinden.⁴³ In deze studie wordt in detail de inventarisatie van de vensters en deuren en de vereiste restauratie voor het schrijnwerk en de beglazingen besproken.

De belangrijkste parameter voor de restauratie van de beglazingen hierbij is de functie die de ruimte in de toekomst zullen hebben:

- > Indien de ruimte in de toekomst onderdeel zal uitmaken van een leefruimte in een woning, wordt geadviseerd om enkel de beglazing te vervangen door dubbele isolerende beglazing, dewelke aan de buitenzijde voorzien wordt van één laag antiek glas.
- > Indien de ruimte in de toekomst onderdeel zal uitmaken van een circulatieruimte van een woning of een gemeenschappelijke ruimte, en er is nog authentiek cilinderglas aanwezig, wordt geadviseerd om de bestaande beglazing integraal te behouden.
- > Indien het schrijnwerk zich tussen twee binnenruimtes bevindt (of kan bevinden mits lichte aanpassing van het ontwerp) wordt geadviseerd om de bestaande beglazing integraal te behouden, aangezien er geen warmteverliezen tussen de binnenruimtes optreden.
- > Indien het glas in het verleden reeds vervangen werd (door floatglas of figuurglas), wordt ook aan de hand van deze parameter bepaald of de beglazing vervangen zal worden door enkel glas of door een dubbele isolerende beglazing met aan de buitenzijde één laag antiek glas.

Indien het bestaande schrijnwerk niet meer origineel is zijn er ook twee mogelijkheden: ofwel nieuw schrijnwerk naar bestaand model of nieuw schrijnwerk naar hedendaags model. Belangrijkste parameters hierbij zijn de gegevens die bekend zijn van het originele schrijnwerk:

- > Indien het een origineel schrijnwerk betreft, dat in zeer slechte staat verkeert omwille van houtaantasting (houtrot), waarbij restaureren geen optie meer is, wordt geopteerd om nieuw schrijnwerk te voorzien naar bestaand model.
- > Indien het schrijnwerk in het verleden reeds vervangen werd door schrijnwerk van minderwaardige kwaliteit en afwerkingsdetails en indien met zekerheid vastgesteld kan worden welk soort typeschrijnwerk hier oorspronkelijk aanwezig was, wordt geopteerd om nieuw schrijnwerk te voorzien naar bestaand model.
- > Indien het schrijnwerk in het verleden reeds vervangen werd door schrijnwerk van minderwaardige kwaliteit en afwerkingsdetails en indien er te weinig gegevens zijn over het soort typeschrijnwerk dat hier oorspronkelijk aanwezig was, wordt geopteerd om nieuw schrijnwerk te voorzien naar hedendaags model.

In de studie van ARAT wordt er vervolgens dieper ingegaan en beschreven welke ingrepen per categorie voorgesteld worden bij de restauratie van het schrijnwerk en beglazingen en welke opties overwogen kunnen worden bij het voorzien van hedendaags schrijnwerk naar bestaand of hedendaags model:

> BEHOUDEN EN RESTAUREREN, INCL. BEGLAZING

Het schrijnwerk en beglazing van de twee ramen en twee deuren ter hoogte van de verdieping aan de gaanderij in de achtergevel bleven goed bewaard. Om deze te behouden is er een optie om de beglazingen van de gaanderij zonder erfgoedwaarde om te bouwen tot een semi-buitenruimte of wintertuin, welke volledig kan geopend worden tijdens warme dagen of volledig gesloten wordt tijdens de winter en dan als extra binnenruimte kan gebruikt worden. Hiervan zijn in recente hedendaagse architectuur tal van voorbeelden voorhanden. In dat geval kunnen de ramen en deuren maximaal behouden blijven in oorspronkelijke toestand. Ze fungeren dan als 'voorbeeldtypemodel' en zijn dan eerder een relict van de oorspronkelijke vormgeving van het buitenschrijnwerk. Er kan ook geopteerd worden om een voorzetbeglazing in de ramen te voorzien.

afb. 254: Huidige toestand © ARAT.

> BEHOUDEN EN RESTAUREREN, BEGLAZING VERVANGEN

Dit geldt voor het overgrote deel voor de ramen en deuren met erfgoedwaarde. Zie de inventarisatie van ARAT (juni, 2018) voor een gedetailleerde beschrijving.

43 ARAT architecten, "Inventarisatie buitenschrijnwerk, 601 Turnhout Academie", juni 2018.

afb. 255: Oud geribbeld glas (klas 0.4)

afb. 256: Figuurglas (onderaan) en oud cilinderglas (midden ruiten) (Klas 1.3)

afb. 257: Binnendeur (klas 0.4): figuurglas (links) en gehamerd glas (rechts)

afb. 258: Binnendeur: figuurglas (onderaan) en oud cilinderglas (midden ruiten) (Klas 1.3)

> RECUPEREREN VAN ANTIEK GLAS

Een groot aantal vensters en deuren van het historisch pand hebben hun authentiek beglazing behouden. Er zijn verschillende soorten antiek glas waarneembaar in de vensters en (binnen)deuren, o.a. cilinderglas, figuurglas, uitzonderlijk gehamerd glas en één venster met geribbeld glas. Mogelijks dateert het geribbeld glas uit de periode van Ravestyn. In het beschrijvend bestek uit 1923 staat geschreven dat '*de onderste ruiten geribbeld glas, de bovenste wit glas*' zouden bevatten'. In tegenstelling tot Ravestyn, beschreef Taeymans destijds dat de onderste ruiten van de klassen met '*douf*' glas zullen gestopt worden. Het '*douf*' glas verwijst mogelijks naar het behouden gehamerd of oud figuurglas. De overige ramen zullen gestopt worden met '*beste halfwit glas van .002 dikte*'. Aanvankelijk zou enkel de voordeur met geribbeld glas worden gestopt, volgens het bestek van Taeymans. Bij een groot deel van de authentieke vensters en (binnen)deuren werd het figuurglas behouden.

Bijvoorbeeld voor de ruiten van de venster- en deuropeningen aan de gaanderij op de verdieping bleef het figuur- en cilinderglas grotendeels behouden. In functie van de toekomstige invulling van het gebouw, waarbij de deur en vensters zich mogelijk tussen twee binnenruimtes zal blijven bevinden, wordt het integraal behoud van de oorspronkelijke beglazing geadviseerd. Indien nodig zal de recentere beglazing vervangen worden door gerecupereerd cilinderglas van het schrijnwerk waar dubbele isolerende beglazing komt.

Er wordt nagegaan hoeveel origineel antiek glas er tekort komt omwille van schade van voor of tijdens het uitnemen van de beglazing. De tekorten worden aangevuld met glas van het schrijnwerk waarvan de originele beglazing vervangen zal worden door dubbele isolerende beglazing.

afb. 259: Toestand 1923, plan Ravestyn
© Rijksarchief Beveren.

afb. 260: Huidige toestand.

afb. 261: Huidige toestand, deur links.

afb. 262: Huidige toestand, deur rechts.

afb. 263: Achtergevel, toestand 1923, L. Van Ravestyn © Rijksarchief Beveren.

> NIEUW SCHRIJNWERK NAAR BESTAAND MODEL

Dit is van toepassing wanneer blijkt dat het schrijnwerk in zeer slechte staat is, maar toch een hoge erfgoedwaarde heeft. In dat geval wordt geopteerd om het schrijnwerk naar bestaand model te vernieuwen. Ook wanneer het schrijnwerk reeds werd vervangen door een recenter model, maar wanneer alle gegevens van het oorspronkelijke model nog voorhanden zijn, kan men de aangewezen deuren en vensters herstellen naar de plannen van P. J. Taeymans. Het bestaande of vroegere schrijnwerk wordt in dat geval identiek gereproduceerd, op een traditionele manier en met identieke materialen van de profielen, verbindingen en het hang- en sluitwerk. Dikwijls kan het bestaande hang- en sluitwerk wel nog herbruikt worden.

Bijvoorbeeld de deur aan de achtergevel ter hoogte van de hoofdingang werd in het verleden reeds vervangen (afb. 260). Aan de hand van de originele plannen van Taeymans en later Ravestyn kan met zekerheid vastgesteld worden dat hier een deur met gelijkaardige profilering als de andere oorspronkelijke deuren aanwezig was. Op basis van het bestaande schrijnwerk kan hier een reconstructie van de deur overwogen worden. Belangrijk is dat de kalf van de deur op een gelijke hoogte zal worden geplaatst als de naastgelegen ramen.

>NIEUW SCHRIJNWERK NAAR HEDENDAAGS MODEL

De ramen aan de achtergevel die aanleunen aan het voormalige woonhuis werden recentelijk dichtgemetseld toen men een aanbouw plaatsten aan deze gevel. Deze aanbouw bezit geen erfgoedwaarde en is een storend element dat beter wordt afgebroken. Als men in de toekomst opnieuw de symmetrische gevelconfiguratie naar ontwerp van Taeymans aan de achtergevel wenst te herstellen, dienen de volgende opties voor het schrijnwerk overwogen worden.

Om dit deel van de achtergevel te herstellen is het onontbeerlijk de gevelopeningen terug open te maken en in te vullen met twee ramen, zoals dit aanvankelijk ook het geval was. De gevel werd reeds aangepast waarbij het linker venster vervangen werd door een deur, dit geldt ook voor de deur aan de ander kant (afb. 261). Aangezien de aanpassingen reeds in het verleden gebeurden en het oorspronkelijke schrijnwerk reeds volledig verdwenen is, kan hier geopteerd worden om deze deuropeningen te bewaren in functie van de nieuwe toestand van het gebouw. Het schrijnwerk is echter van geringe kwaliteit en is eerder storend voor het gevelbeeld. De raamopeningen werden naar beneden doorgetrokken om deuropeningen te creëren. Het schrijnwerk zou in dat geval best vervangen worden door hedendaags schrijnwerk met een sobere vormgeving, in materiaal dat past bij het historische karakter van het gebouw. Dus zeker geen pvc of dergelijke. Bovendien kan men als men onderverdeling in de ramen nodig acht dit best wel doen volgens de ritmering van het gebouw of het oorspronkelijke schrijnwerk.

DOELSTELLING 4 Voorzien van regelmatig en aangepast onderhoud

Na de restauratie van het gebouw moet ervoor gezorgd worden dat de goede bouwkundige staat behouden blijft. Hiervoor is een algemeen onderhoudsplan onontbeerlijk. Naast het onderhoud is ook regelmatige controle en snelle ingreep bij vastgestelde gebreken noodzakelijk. Voor de controle kan men zich beroepen op Monumentenwacht provincie Antwerpen.

HOOFDSTUK 06

OPSOMMING VAN DE WERKZAAMHEDEN

Omdat de voormalige meisjesschool volledig werd gerenoveerd door de firma Bodima in 1998, verkeert ze vandaag in een redelijke goede staat, met uitzondering van het schrijnwerk. Naast de dringende restauratie van het schrijnwerk zijn er enkele kleine gebreken die werden opgemerkt, die uiteraard snel hersteld moeten worden. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de te verwachten werkzaamheden in functie van de doelstellingen beschreven in hoofdstuk 5. Voor een gedetailleerde beschrijving voor de restauratie van het schrijnwerk wordt verwezen naar de uitgebreide studie van ARAT. Indien werken hoogdringend zijn wordt dit expliciet vermeld.

06.01 ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN

(1) Materiaaltechnisch vooronderzoek

Degelijk vooronderzoek is nodig voor het bepalen van de restauratiemortels voor het herstellen van het voegwerk en de similibanden. Vóór het heropvoegen van bepaalde geveldelen moet men de oorspronkelijke voegsamenstelling, kleur en textuur bepalen. Taeymans gebruikte bijvoorbeeld rood voegwerk, daarom moet bepaald worden welke vulstoffen werden gebruikt voor het verkrijgen van deze kleur, zodat het nieuwe rode voegwerk goed aanleunt bij het oorspronkelijke bewaarde rode voegwerk.

(2) Analyse en monitoring

- a. Detectie van opstijgend grondvocht
- b. Vochtmetingen op noodzakelijke plaatsen
- c. Analyse van de zoutuitbloeiingen
- d. Detectie van schimmel- en zwamaantastingen
- e. Analyse van aantastingen door houtborende insecten
- f. Analyse en opvolging van scheurvorming

(3) Stratigrafisch onderzoek en sonderingen

- a. Sonderingen naar vroegere afwerkingslagen op weloverwogen plaatsen
- b. Stratigrafisch onderzoek naar kleur en type oorspronkelijke verflagen

Op een aantal plaatsen werden nieuwe vloeren aangebracht. Sonderingen in deze materialen kunnen aantonen of er hieronder nog historische afwerkingslagen aanwezig zijn. Denken we aan de bevloering in het woonhuis of de klassen, op een aantal plaatsen zijn de houten planken onder de huidige bevloering zichtbaar. De vloer dient onderzocht te worden of dat het mogelijk is dat de oorspronkelijk houten vloeren bewaard bleven.

Stratigrafisch onderzoek kan aangewend worden om de oorspronkelijke kleurstelling en verftypes van erfgoedelementen in kaart te brengen. Denken we hierbij aan het oorspronkelijke schrijnwerk, het historische stucwerk en de similibanden in pleister aan de voorgevel. In het bestek wordt wel vermeld dat 'De muren van al de gebouwen 1ste, 2de, 3de en 4de del zowel de bovenplaatsen als beneden, als ook de banden en pilasters in de voorgevel zullen bespleisterd worden in drie gronden waarvan de laatste in het wit zal zijn.' Betreffende de plafonnering ging Taeymans wel in detaillering in het bestek, namelijk 'de laatste grond in het wit zal zijn en met kalk van Namur zal verricht worden.' Het ijzerwerk van de ramen en deuren zouden tweemaal gevernist worden en vervolgens tweemaal in 'witten seruis' geverfd worden. Voor de juiste samenstelling van de kleuren kan er stratigrafisch onderzoek verricht worden, zodat de afwerkingslagen na restauratie een correcte kleurstelling hebben. Raadpleging van het bestek uit 1873 is hiervoor aangeraden.

afb. 264: Foto's van enkele (zettings)scheuren aan de voorgevel, plafond van de gaanderij, blauwe hardsteen aan de kolommen van de poorten, die gemonitord moeten worden, situatie februari 2019.

De juiste kleurstelling van schrijnwerk, kroonlijstenen, interieuronderdelen, enzovoort kan een grote meerwaarde betekenen voor architectonische uitstaling van een historisch pand. Het terugbrengen van de vroegere kleuren draagt bij aan de erfgoedwaarde van het geheel. Kleurhistorisch onderzoek hoeft niet als vanzelfsprekend te leiden tot een reconstructie van de aangetroffen kleuren uit een eerdere periode. Het is ook mogelijk te kiezen voor een nieuwe kleur of afwerkingslaag, maar deze afwerking is dan wel een bewuste keuze. Na het bepalen van de juiste kleur blijven de historische afwerkingslagen bij voorkeur bewaard, zowel de verflagen van de eerste afwerking als de lagen van latere perioden. (met uitzondering van synthetisch verflagen die nefast zijn voor de conservatie van bepaalde bouwonderdelen) Daardoor blijft de historische gelaagdheid van het gebouw bewaard, niet alleen als bron van informatie, maar ook in uiterlijk. Daar waar te dikke verfpakketten het uiterlijk sterk storen, is het te verantwoorden dit pakket deels te verwijderen. Denken we bijvoorbeeld aan sterk overschilderd stuc- of lijstwerk, waardoor de detaillering van de elementen verdween.

(4) Restauratiestudie

Om een kwaliteitsvolle restauratie te bekomen is het belangrijk dat er een restauratiestudie en -dossier wordt opgemaakt. ingrepen worden best zo veel mogelijk samen uitgevoerd, om geen versnipperd beeld te krijgen. Dit moet in overeenstemming zijn met de herbestemmingsstudie, maar mag hiervoor niet worden aangepast. Om restauratiewerkzaamheden voor te bereiden kan men best het beschrijvende bestek uit 1873 raadplegen. Hierin staan materialen, mengverhoudingen, methodiek, enzovoort in uitgelegd. Vaak kan het bestek een waardevolle aanvulling beteken.

afb. 265: Foto's van beschadigingen en verstoringen aan het metselwerk aan zuidelijke zijgevel.

afb. 268: Slordig voegwerk, met enkel knipvoeg aan korte zijde.

afb. 267: Storende (en schadelijke) cementvoegen, schade door het zandstralen, voorgevel.

afb. 269: Storende cementvoegen in gekleurd voegwerk.

afb. 266: Verschil tussen het ongekleurde en het rood gekleurde voegwerk, erg beeldbepalend voor de gevel.

afb. 270: Storende graffiti resten op het metselwerk aan de achterzijde.

06.02 RESTAURATIEWERKZAAMHEDEN

De dringende restauratiewerken worden aangeduid met een rood uitroepteken: ⚠️

06.02.01 EXTERIEUR

(1) Metselwerk

- a. Herstel gevelconfiguraties
 - i. herstellen van dichtgemetste gevelopeningen of vervangen van schrijnwerk naar oorspronkelijke vorm
 - ii. terug dichtmetsen van later toegevoegde (en storende) gevelopening
- b. Herstel van opgaand muurwerk
 - i. verwijderen van cementvoegen en cementeringen
 - ii. herstellen van lacunes en sterke beschadigingen in het metselwerk met baksteen naar oorspronkelijk model
 - iii. herstel en inbinden van scheuren
 - iv. herstel van losgekomen bakstenen, deze bevinden zich vooral op plaatsen waar lekken in de goten zijn/waren
 - v. verwijderen van witte verflagen (achtergevel en zijgevel)
 - vi. verwijderen van mortelzomen
 - vii. herstel of vernieuwen van de loden slabben en aanstrijken met kalkrijke mortel
 - viii. verwijderen van wingerd, indien gewenst vervangen met een minder invasieve plant, zoals klimhortensia of Toscaanse jasmijn
- c. Zachte reiniging van het metselwerk (ontmossen, verwijderen roetaanslag, roestsporen,...), geen zandstralen
- d. Toepassen van steenverharder (indien nodig na vooronderzoek)

De voorgevel werd in het jaar '98 gezandstraald, waardoor het gladde oppervlak van de bakstenen vandaag ruw is, wat nefast is voor de steen. Om de baksteen te beschermen moet onderzocht worden of de gevel verhard moet worden.

- e. Herstel van voegwerk ⚠️
 - i. Herstel knipvoegen (voorgevel) en knipvoegen korte zijde (zijgevels), platvol afgestroken (achtergevels)
 - ii. Verwijderen van slordige cementmortel: cementvoegen moeten voorzichtig verwijderd worden, dit mag zeker niet gebeuren met een slijpschijf om schade aan de bakstenen te voorkomen
 - iii. Herstel voegen in trasmortel (platvol afgestroken)
 - iv. Herstel voegen met bastarmortel voor knipvoegen (een soort trasmortel waarbij een klein deel cement werd toegevoegd voor hardere samenstelling)
 - v. Herstel gekleurde voegen a.d.h.v. materiaaltechnisch onderzoek voor samenstelling originele voegen en te bepalen welke toeslagstof men moet gebruiken voor het rood kleuren van het voegwerk.

De voorkeur gaat uit naar het plaatselijk herstellen van het voegwerk, op een aantal plaatsen verkeert het namelijk nog in goede staat. Een algehele vervanging is dus niet nodig, waardoor originele voegen ook na de restauratie bewaard blijven. Op een aantal plaatsen zijn de voegen bijna volledig verdwenen, waardoor een snel herstel zich opdringt om vervolgschade aan de gevel en het interieur te vermijden.

- f. Injectie tegen opstijgend grondvocht (indien nodig na vochtmetingen)

afb. 272: Bepleisterd kapiteel, voorgevel.

afb. 271: Lege gedenkplaat, voorgevel

afb. 278: De letters van de gedenksteen kunnen terug van bladgoud voorzien worden, zoals vroeger het geval was.

afb. 274: Scheur in arduinen deksteen poort.

afb. 273: Afgedicht luchtrooster in arduinen plint, voorgevel.

afb. 275: Bepleisterde sluitsteen, voorgevel

afb. 276: Toestand van de rechter pilaster van de rechtse poort op 21 februari 2019.

afb. 279: Toestand van de rechter pilaster van de rechtse poort op 3 juni 2019.

afb. 277: Cementherstellingen in plint van poort-kolom.

(2) Natuurstenen onderdelen

De natuurstenen elementen werden uitgevoerd in twee verschillende steensoorten. Blauwe hardsteen werd aangewend voor elementen die sterk blootstonden aan circulatiebelasting of opspattend water, of elementen die nogal gevoelig zijn aan beschadigingen. Denken we hierbij aan de plint van de voorgevel en raam- en deurdorpels. De elementen uit witte steen waren afkomstig uit Savonnière. De steen werd aangewend voor de ornamenten aan de voorgevel en vooral gebruikt voor de elementen van de verdwenen frontispice. Deze ornamenten zitten vandaag onder een bepleisterde verflaag, onderzoek moet uitwijzen of de oorspronkelijke Franse kalksteen nog behouden is. Savonniëresteen is een kalksteen die goed bewerkt kan worden en zich daarom bijzonder goed leent voor het vervaardigen van versierde stenen en beeldhouwwerk. De steen werd in België en Nederland massaal aangevoerd vanaf 1860. Savonnières en Euville zijn verreweg de meest gebruikte Franse stenen in België. De steen wordt niet meer gebruikt bij nieuwbouwprojecten en wordt enkel nog aangewend als restauratiesteen. Savonnières is een gesteente met een eerder losse korrelstructuur met relatief lage druksterkte en grote waterinfiltratiecapaciteit, daarom wordt de steen best niet gebruikt voor belopen oppervlakken of vrijstaand sculptuurwerk. De steen is echter niet vorstgevoelig.⁴⁴

De Savonniëresteen beschermen tegen waterinfiltratie of graffiti kan wel nuttig worden geacht. Behandeling van gezonde steen met een waterwerend product blijkt veel efficiënter te zijn wanneer dat gecombineerd wordt met een consolidatie met ethylsilicaat vooraf. Het ethylsilicaat verkleint enigszins de poriën, waardoor de duurzaamheid van het waterwerende middel sterk verhoogt. Ook door patineren verhardt het oppervlak, zodat bij correcte plaatsing geen specifieke behandeling nodig is. De steen krijgt namelijk snel een bleek roomkleurig tot asgrijs patina.⁴⁵

a. Gedenksteen

De gedenksteen aan de zijgevel verkeert nog in goede staat, de letters zijn nog redelijk duidelijk maar de wingerd moet verwijderd worden voor de zichtbaarheid. Na voorzichtig reinigen kan men de letters terug van bladgoud voorzien. Zoals het beschrijvend bestek uit 1873 aanhaalde waren deze letters oorspronkelijk ook al verguld, de ingreep verbetert de leesbaarheid. Hiertegenover zijn de letters in het vlak boven de inkomdeur van de gemeentelijke meisjesschool volledig verdwenen. Men zou opnieuw de letters 'Stads Meisjesschool' moeten herinvullen en met bladgoud voorzien.

b. Elementen uit natuursteen

- i. De scheuren opvoegen en/of verlijmen, eventueel wapenen om deze te stabiliseren
- ii. Herstellingen uitvoeren in minerale mortel, grote stukken kunnen herstel worden door een nieuw stuk steen te plaatsen
- iii. Vastleggen en aansmeren van de stenen met kalkrijke mortel
- iv. Contact vermijden met harde cementmortels
- v. Herstel van de voegen tussen de stenen in kalkrijke mortel
- vi. Herinvullen van de letters 'Stads Meisjesschool' met bladgoud. Vergulden van de letters op de gedenkplaat aan de zijgevel.

- c. Volledige reconstructie van de rechtse pilaster aan de rechterpoort met blauwe hardstenen plint in frijns slag, blauwe hardstenen topbekroning, metselwerk met knipvoegen en simillilaag waarvan de bepleistering met een schuine kant uitspringt. Zie beschrijvend bestek van P. J. Taeymans voor uitvoering. (afb. 279)

⁴⁴ M. Duser (e.a.), *Natuursteen in Vlaanderen, versteend verleden*, Mechelen, 2009, p. 471-480.

⁴⁵ M. Duser (e.a.), *o.c.*, 2009, pp. 471-480.

afb. 281: Cordonlijst, voorgevel.

afb. 280: Kolom aan de gaanderij, achtergevel.

afb. 282: Raamdorpel, voorgevel.

d. Plint

- i. Verwijderen van cement 'herstellingen' en dichtgesmeerde verluchtingsopeningen.
- ii. Het voegwerk van de plint is sterk uitgespoeld en een aantal stenen zijn gebarsten. Beide schadevormen geven aanleiding tot waterindringing, dat op zijn beurt zeker door vorst voor veel schade kan zorgen. Scheuren moeten hersteld worden en de voegen heropgevoegd met kalkrijke mortel. Een lichte reiniging is mogelijk, maar het patina van de steen mag niet verdwijnen, met andere woorden: men mag nog zien dat het over oude steen gaat, niet elke kleine beschadiging moet worden hersteld.

e. Dorpels

Een aantal dorpels zijn op een aantal plaatsen gescheurd of in stukken uit elkaar gevallen door zettingsscheuren. Lacunes kunnen hersteld worden met restauratiemortels. Scheuren in dorpels moeten hersteld worden, omdat ze nu waterindringing in onderliggend muurwerk veroorzaken.

In het gebouw zijn nog een aantal oorspronkelijke kleine elementen uit blauwe hardsteen bewaard. Denken we bijvoorbeeld de cordonlijst aan de voorgevel, de basementen van de zuilen van de gaanderij, enzovoort. Dergelijke elementen moeten mee hersteld worden.

(3) Herstel van de similibanden

De similibanden werden uitgewerkt in pleisterwerk in hiervoor voorziene banden in dieper liggend metselwerk. De textuur en kleur van het pleisterwerk moesten zo dicht mogelijk aanleunen bij de Savonniëresteen, aangezien de banden het doel hadden als echte natuursteen over te komen. Vaak werd gemalen natuursteen als toeslagstof aan de mortel toegevoegd, waardoor de elementen, zoals bijvoorbeeld mica, ervoor zorgden dat de glans van de steen hetzelfde was als de echte natuursteen gebruikt in de gevel. Bijkomend materiaaltechnisch onderzoek is nodig om te samenstelling van de mortel te bepalen en ervoor te zorgen dat deze aansluit bij de Savonniëresteen in de voorgevel.

afb. 283: Beschadiging aan de simililagen.

afb. 284: Beschadiging aan de simililagen.

afb. 285: Beschadiging aan de simililagen in blauwe hardsteen aan poort-kolom.

afb. 286: Detail beschadiging aan de simililagen in blauwe hardsteen aan poort-kolom.

afb. 287: Restanten van vroegere versierde voetschraper.

afb. 288: Gedicht luchtrooster.

afb. 290: Verluuchtingsrooster zijgevel, met storend isolatiemateriaal.

afb. 289: Verluuchtingsrooster met roest.

afb. 294: Beschadigd verluuchtingsrooster, zijgevel woonhuis.

afb. 292: Recent toegevoegd verluuchtingsrooster met storende cement opvulling.

afb. 291: Verdwenen verluuchtingsrooster.

afb. 293: Verluuchtingsrooster in fries aan voorgevel.

(4) Metalen onderdelen

a. Voetschraper

Voetschrapers waren een veelvoorkomend element aan negentiende- en vroeg twintigste-eeuwse gevels. Helaas zijn ze vaak verdwenen, zoals ook bij het schoolgebouw het geval is. Vandaag blijven enkel één gat in de hardstenen plint als zichtbaar relict bewaard, de vorm van de opening en de restanten van de voetschraper geven aan dat het ging over een giet- of smeedijzeren inbouwmodel met een geornamenteerde rand. Om de bouwsporen terug meer betekenis te geven wordt voorgesteld ze terug met een ijzeren voetschraper in te vullen naar historisch model.

afb. 296: Vergelijkbare gietijzeren voetschraper.

b. Verluuchtingsroosters

Verluchting was een essentieel onderdeel van een schoolgebouw na de eerste en tweede Schoolwet, er werd ook door Taeymans bijzondere aandacht aan geschonken. Bewaarde exemplaren moeten ontroest en herschilderd worden. Ze worden herbevestigd in de gevel en aangesmeerd met trasmortel in dezelfde kleur en samenstelling als het voegwerk. De moderne verluuchtingsroosters in de pilaster moeten worden verwijderd en opnieuw worden bepleisterd en beschilderd in dezelfde kleur als het pilaster (afb. 288). De beschadigde verluuchtingsroosters moeten worden vervangen door een model naar bestaand model (afb. 295). Indien mogelijk zou men de luchtroosters opnieuw in werking kunnen stellen.

afb. 295: Verluuchtingsrooster, zijgevel woonhuis.

De recente toegevoegde verluuchtingsroosters geplaatst voor de vroegere gasketels, onderaan in de arduinen plint, dienen verwijderd te worden. Hun schade dient hersteld te worden (afb. 292)(afb. 291). Ze hebben geen functie meer en zijn een storend element. Deze verluuchttingsopeningen maakten aanvankelijk geen deel uit van het originele ontwerpplan.

afb. 299: Voorbeeld van een dakkapel, geplaatst boven de kroonlijst. Diest, Schaffensestraat, herenhuis, achtergevel.

afb. 297: Een huidig dakvlakvenster aan de achtergevel.

afb. 298: Voorbeelden van enkele hedendaagse dakvlakvensters naar oorspronkelijk model, die passen bij het historische karakter van het gebouw maar wel met betere isolatiewaarden dan de oude ijzeren dakvlakvensters

(5) Dakbedekking & structuur

Het dak is vandaag bedekt met mechanische pannen, deze doen geen afbreuk aan de erfgoedwaarde van het gebouw. De pannen bevinden zich in goede staat. Als de dakpannen verslijten zijn, kiest men best voor bedaking naar oorspronkelijke model. P.J. Taeymans beschreef in het bestek het dak gedekt moest worden in blauwe gevuurlakte pannen.

- a. Vervangen van de mechanische pannen in de toekomst als deze verslijten zijn door gevuurlakte blauwe pannen, uitgevoerd volgens bestek Taeymans 1873.
- b. Herstel aansluitingen met muren, nokken en goten, aansmeren met kalkrijke mortel
- c. Mogelijkheid tot isoleren dak (enkel volgens sarkin-principe)

De bedaking moet zijn oorspronkelijke bewaarde helling en hoogte en overeenkomstige schaal behouden. Tevens moeten de constructiedelen die goed bewaard zijn maximaal behouden blijven. De uitsparingen in het dak zijn bespreekbaar in de achterzijde, in de voorzijde zijn deze niet verdedigbaar. Bij plaatsen van dakvlakvensters gaat een voorkeur uit naar een type dat aansluit bij de dakramen uit de oorspronkelijke bouwperiode (afb. 297)(afb. 298). Het dakvlak aan de zijvleugels liggen in het zichtveld waardoor dakramen een storend gegeven zouden zijn. Het aantal dakramen aan de voorste zijde moet tot zijn minimum beperkt blijven, er moet rekening gehouden worden met de maximale lichtinval langs de achterzijde.

Een eventuele nieuwe uitbouw aan de achterzijde van het dak moet de vorm van het zadeldak zichtbaar laten. Bestaande regenafvoeren moeten gerespecteerd worden. De sectie mag eventueel aangepast worden aan hedendaagse normen. Er moet echter vermeden worden te veel nieuwe regenafvoeren toe te voegen op de gevel, indien noodzakelijk kan er geopteerd worden voor regenafvoeren aan de binnenzijde. De oorspronkelijke negentiende-eeuwse kroonlijst dient te worden behouden. Indien gewenst kan men eventuele volumes uit het dak laat komen, er kan geopteerd worden om deze te plaatsen boven de kroonlijst (afb. 299), zodat de kroonlijst niet onderbroken wordt. Een eenmalige onderbreking van de kroonlijst is eventueel toelaatbaar.

- d. Verwijderen van vervuilingen en afval op de zoldervloeren ⚠
- e. Behandeling van het hout tegen houtborende insecten en zwamaantasting (preventief en curatief) ⚠
- f. Herstel/sanering van aangetaste onderdelen en vervangen door nieuw behandeld hout ⚠
- g. Opnieuw verankeren van muurplaten
- h. Opnieuw verankeren van losgekomen nokankers
- i. Restauratie van de bebording
- j. Ontroesten en controleren van ijzeren beslag bij de spanten, zoals bouten en draadstaven, trekkers en veren van ankers. Indien nodig vervangen. Herbevestigen van veren indien nodig.
- k. Herstel van de bestaande schoorstenen (zaling vernieuwen en minder scherp uitwerken, heropvoegen en/of deels hermetsen)
- l. Indien men schoorstenen nodig heeft in de straatvleugel, moet men deze plaatsen op de plaats en naar het uitzicht zoals oorspronkelijk (dus ook afgewerkt met knipvoegen en simililagen)

afb. 300: Regenpijp aan gaanderij.

afb. 301: Kroonlijst met regenpijp, zuidelijke zijvleugel.

afb. 302: Regenpijp, voorgevel

afb. 303: Kroonlijst met regenpijp, zuidelijke zijvleugel.

afb. 304: Losgekomen kroonlijst met regenpijp, achtergevel.

afb. 305: Begroeide kroonlijst met regenpijp, achtergevel, woonhuis.

(6) De kroonlijsten, goten en regenwaterafvoeren

De uitgewerkte kroonlijsten werden volledig in hout gebouwd, met geprofileerde houten klossen of tandlijst. De kroonlijst bevindt zich in een redelijk goede staat. Enkel de kroonlijst aan de achtergevel, ter hoogte van de goot (afb. 304), moet dringend worden hersteld. De houten onderdelen zijn wit geschilderd, dit is ook zichtbaar op historische foto's.

Het merendeel van de regenwaterafvoeren verkeert in goede staat. In tegenstelling tot de voorgevels, zijn de goten en afvoerpijpen van de achterzijde uitgevoerd in een weinig duurzaam materiaal. PVC-buizen moeten vervangen worden door zinken exemplaren. Als men bovendien de nieuwe zinken goten plaatst met de naad zichtbaar aan de voorzijde, kunnen gebreken in de lasnaad snel opgemerkt worden en zal het regenwater bij eventuele lekken niet tegen het metselwerk van de gevel lopen maar aan de buitenzijde van de regenwaterafvoer.

- a. *PVC goten en afvoeren vervangen door een duurzaam materiaal, dat past bij het historische karakter van het gebouw, bijvoorbeeld door zink. Er moet voldoende ruimte en uitzetstukken voorzien om de thermische werking op te vangen. ⚠*
- b. *Schoonmaken van de goten, regenwaterafvoeren (driemaal per jaar)*
- c. *Herstel van de historische kroonlijsten aan de binnengevels (zijde speelplaats), de overige werden reeds uitgevoerd.*
- d. *Optimaliseren traject regenwaterafvoeren in functie van het monument (dus geen extra regenwaterafvoeren toevoegen op onlogische en storende plaatsen)*

(7) Het schrijnwerk

Het oorspronkelijke schrijnwerk moet maximaal behouden blijven en in zijn geheel gerestaureerd worden. Het vervangen van het schrijnwerk moet gebeuren volgens een weloverwogen restauratiedossier met onderbouwde restauratiekeuzes. Voor de gedetailleerde beschrijving voor restauratie van het schrijnwerk zie de studie van ARAT.⁴⁶

- a. *Voor restauratie schrijnwerk en beglazingen, zie studie ARAT (toegevoegd in bijlage) ⚠*

De binnendeuren tracht men maximaal te behouden. Het is aangeraden om per deur hetzelfde type glas te behouden. Momenteel bevatten sommige deuren verschillende soorten figuurglas. Bij plaatsen van eventuele nieuwe deuren is het beter om niet de houten verdeling van de vensters over te nemen maar eerder een duidelijk onderscheid tussen authentiek en nieuwe schrijnwerk te accentueren. Wel moet gezorgd worden dat de nieuwe onderdelen op een harmonieuze wijze in het geheel opgenomen worden. Deze moeten duidelijk van de originele gedeelten te onderscheiden zijn zodat er geen vervalsing optreedt van de artistieke en historische informatie. Er moet spaarzaam omgegaan worden met het plaatsen van bijkomende vensters. Toevoegingen kunnen slechts aanvaard worden zover ze de belangrijke onderdelen van het gebouw respecteren en het traditionele kader, het evenwicht in de compositie en de relatie met de omgeving niet verbreken.

- b. *Verwijderen van moderne binnendeuren aan de inkomhal naar de klassen 0.2 en 0.3, vervangen door een houten dubbele deur, gereconstrueerd aan de hand van de bewaarde deuren en de historische plannen van Taeymans. Hetzelfde geldt voor de buitendeur van de inkomhal naar de koer.*
- c. *Verwijderen van storend schrijnwerk en vervangen door hedendaags schrijnwerk met een sobere vormgeving: twee recente deuren aan de achtergevel (afb. 263 op pagina 146)*
- d. *Herstellen van binnendeuren: verwijderen van modern beslag, vervangen van de klink door beslag naar historisch model. Herstel van de oorspronkelijke scharnieren. Herschilderen van de deur in kleur bepaald door conclusies stratigrafisch onderzoek.*

⁴⁶ ARAT architecten, "Inventarisatie buitenschrijnwerk, 601 Turnhout Academie", juni 2018.

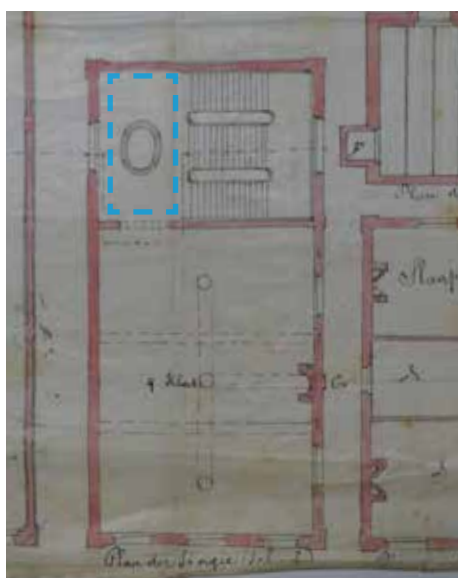
afb. 306: Binnendeur te vervangen door reconstructie-schrijnwerk en links recente binnenwand die men dient te verwijderen.

afb. 307: Snede, plan Taeymans (1873) © Rijksarchief Beveren.

afb. 308: Herstellen van ruimtelijke entiteit door terug toevoegen van scheidingsmuur, klas 1.2 en 1.3.

afb. 309: Verdiep klassenvleugel, plan Taeymans (1873) © Rijksarchief Beveren. Aanduiding stucwerk in plafon.

06.02.02 INTERIEUR

(8) De goed bewaarde configuratie van de ruimtes

Ondanks de redelijk sterke interieurverbouwingen bleef de oorspronkelijk ruimteconfiguratie goed bewaard. Hierdoor is het gebouw nog steeds een goede referentie voor schoolgebouwen gebouwd aan het einde van de negentiende eeuw. Tijdens de restauratie zal men dus ook moeten opletten dat oorspronkelijke ruimte configuratie behouden en hersteld word. Als men bij een herbestemming de klaslokalen opnieuw zou indelen met nieuwe wanden, moeten deze zich uiterlijk onderscheiden van de historische constructie, de initiale grote ruimte moet herkenbaar blijven. Men mag geen verlaagde plafonds toevoegen in lokalen met hoge ramen, de lichtinval van de grote ramen mag niet verminderd worden. Tenzij men box-in-box plaats is een verlaagd plafond wel toegelaten.

Aan de achtergevel werd slordig omgegaan met de oorspronkelijke gevelconfiguratie. Om het plan van Taeymans te herstellen en opnieuw een symmetrische opbouw te bereiken zou men de recente bijbouw rechts kunnen afbreken en de twee openingen herstellen. De visie aangehaald in hoofdstuk 5 kan hiervoor als onderlegger dienen.

- Exterieur: heropenen van dichtgemetselde gevelopeningen, terug afdichten van recente deuren of ramen*
- Afbraak van recente aanbouw die de oorspronkelijke gevelconfiguratie verstoren*
- Interieur: herstellen van de vier verschillende ruimtelijke entiteiten, door het terug toevoegen van scheidingsmuren tussen klassen 0.3 en 0.4, 1.2 en 1.3*
- Afbreken van latere toegevoegde tussendeur en wand aan de inkomhal van de school, herstellen van originele ruimte configuratie*

(9) De bewaarde interieurelementen

Het merendeel van de interieurafwerkingen werd in het verleden al vernieuwd, voornamelijk aan de woning van de hoofdonderwijzers. Toch blijven er een aantal oorspronkelijke details bewaard, denken we aan het stucwerk in de inkomhal, de kroonlijsten in het voormalige salon, de gebeeldhouwde consoles en de authentieke bordestrap. In de zuidelijke vleugel bleef het uitzicht van de klas met zijn authentieke deuren, schouwen en luchtroosters in muren en plafonds goed bewaard. Ze geven een goed beeld van het oorspronkelijke schoolinterieur en bieden de mogelijkheid de materialen van andere lokalen een meer passend karakter te geven bij een toekomstige restauratie.

- Decoratieve elementen en lijstwerk*

Gebeeldhouwde, geschilderde of andere soort decoraties, bijvoorbeeld de pilasters met versierde consoles, kapitelen en basissen, maken een geïntegreerd deel uit van het monument, ze mogen slechts verwijderd worden, indien dit de enig denkbare mogelijkheid tot behoud is.

- Beperkte herstellingen van het pleisterwerk en verdwenen onderdelen van de gipsen consoles*
- Herstellen en hermaken van lijstwerk, waaronder verdwenen ovale stucwerk in de grote trappenhall reconstrueren a.d.h.v. bestek en plannen van Taeymans.*
- Herstel van de houten stootlijst (in inkomhal) en plint, lacunes invullen met een nieuwe lijst naar bestaande profilering. Herschilderen volgens kleur bepaald door stratigrafisch onderzoek.*
- Aanbrengen nieuwe afwerkingslaag naar conclusies materiaaltechnisch en kleurhistorisch onderzoek en beschreven bestek van Taeymans*

afb. 310: Bouwspoor van schouw.

afb. 311: Schouwmantel met dicht geschilderde, maar goed bewaarde verluchtingsroosters. Verflagen kunnen verwijderd worden.

b. Bevloering

De houten vloeren en tegels dienen zo maximaal mogelijk te behouden of gerecupereerd te worden. De basèclestegels in de grote trapzaal dienen zeker behouden en hersteld te worden. De inkomhal van school, zoals beschreven in het bestek van Taeymans, zou men ook opnieuw kunnen leggen in de basèclestenen.

De tegels in het verlengde van de zuidelijke vleugel zijn een typisch kenmerk van negentiende-eeuwse aankleding van schoollokalen. Indien voor de herbestemming gekozen wordt voor andere vloerbekleding, moet men de goed bewaarde tegels uit deze lokalen recupereren. Verweerde cementtegels kan men niet restaureren, de beschadigde tegels moeten vervangen worden naar bestaand model of gelijkaardig. Dit geldt ook voor de tegels in de noordelijke toegevoegde klassenvleugel van Ravestyn, die nog hun keramische of cementtegels bevloering behouden bleef. De tegels in het woonhuis dienen ook behouden of gerecupereerd te worden.

De bestaande planken van de houten vloeren dient men te behouden. Indien deze moeilijk te recupereren zijn door lijmresten, kan men de oorspronkelijk vloer als drager gebruiken voor een zwevende vloer. Men zou dan best kiezen voor een vloer of parket die verwijst naar de eenvoudige planken vloeren van de vroegere klassen en woonhuis. Hiervoor kan men best het bestek van P. J. Taeymans uit 1873 nakijken.

De goed bewaarden en authentieke hardstenen en houten deurdorpels dienen ook behouden te worden. Een verhoging van een zwevende vloer kan hierop goed aansluiten aangezien deze toch gemiddeld 2 tot 3 cm hoger liggen dan de oorspronkelijke vloer. Bij trappen zou men een traploper kunnen plaatsen volgens het omkeerbaarheidsprincipe om maximaal comfort en veiligheid te kunnen bieden. Deze traploper moet zich duidelijk kunnen onderscheiden tegenover de originele trap die (indien mogelijk) zichtbaar moet blijven. Er wordt gestreefd naar maximaal behoud van authentieke delen met erfgoedwaarde zoals de trappen.

- i. Herstellen en herinvullen van beschadigde basècle tegels (in grote trappenhal en inkomhal)
- ii. Restaureren van de tegels in inkomhal woonhuis
- iii. Restaureren of recupereren van tegels in klas 0.5 en noordelijke vleugel Ravestyn
- iv. Demonteren van de vloerafwerking in overige klassen en woonhuis met oog op eventueel oudere vloeren in de ondergrond
- v. Herstellen van houten planken vloer naar beschrijvend bestek van Taeymans
- vi. Behouden en herstellen van hardstenen en houten entreporten
- vii. Brandveilig maken van houten vloeren met recuperatie van de oude plankenvloer

c. Schouwen en luchtroosters in muren en plafonds

De ijzeren verluchtingsroosters en de originele schouwen bleven goed bewaard en moeten maximaal behouden blijven. Ze dragen bij aan het historisch karakter van het gebouw. Indien mogelijk kan men de luchtroosters terug in werking stellen.

- i. Herstellen van ijzeren verluchtingsroosters in de wanden en plafonds, waarbij stucwerk moet behouden blijven
- ii. Bij dichtgeschilderde verluchtingsroosters, kan men de verflaag verwijderen
- iii. Restauratie van de schoorsteenmantel in de klassen 0.4, 0.5, 1.1 en 1.2, verwijderen van moderne radiator en restanten hiervan
- iv. Behoud van het schoorsteenkanaal als bouwspoor in de klassen 0.3 en 0.2, 1.4 en 1.5
- v. Voorzichtig verwijderen van de moderne radiator in woonhuis en behoud van schoorsteenkanaal als bouwspoor
- vi. Recente verluchtingsgaten verwijderen en schade wegwerken, ze werken beeldverstorend.
- vii. Indien mogelijk de luchtroosters terug in werking stellen.

Trappen en circulatie

De trappartijen en interne circulatiestroom dienen te worden behouden, ze maken integraal deel uit van de vroegere planindeling en circulatie. De twee goed bewaarde trappen van het woonhuis en de grote trappenhal zijn beide nog volledig oorspronkelijk en in goede staat. Deze erfgoedelementen moeten gerespecteerd worden. Bij een herbestemming moet men proberen deze trappen maximaal te integreren. Het zou betreurenswaardig zijn als één van de behouden trappen verwijderd zou worden, ook in functie van de historische leesbaarheid van het gebouw. Trappen zijn structurerende elementen.

Behouden kapgebint

Aanvankelijk werd de zolder boven deze ruimtes niet gebruikt. Het kapgebint boven het woonhuis lijkt nog origineel te zijn naar de plannen van P.J. Taeymans. Bij voorkeur wordt dit behouden. De bedaking werd op andere plaatsen alreeds vervangen in de jaren 1980. De spanten werden wel naar historisch model gemaakt.

06.03 VERBETERINGSMAATREGELEN

(1) Verbeteren toegankelijkheid voor inspectie

- a. Plaatsen van ladderhaken en ankerpunten

Belangrijk voor het beheer van een monument is een regelmatig nazicht. Hiervoor kan men zich beroepen op Monumentenwacht, een organisatie die zorgt voor een professionele controle van het gebouw en hiervan steeds een gedetailleerde rapport opmaakt. De eigenaar van het gebouw moet zich engageren voor een snelle ingreep en herstel van de vastgestelde gebroken of beschadigingen.

De inspectie door Monumentenwacht vraagt een betere toegankelijkheid van daken en zolders en een gemakkelijk en veilig onderhoud. De daken kunnen best voorzien worden van enkele Europees genormeerde ladderhaken EN 517, eventueel uitgebreid met enkele ankerpunten (EN 795), geplaatst volgens de voorschriften van de fabrikant op een voldoende stevige ondergrond. Het aantal en de plaats voor deze punten kan geadviseerd worden door Monumentenwacht.

De meeste goten zijn stevig en beloopbaar, maar niet altijd veilig toegankelijk. Door het ontbreken van ladderhaken (op 1.40 meter boven de goot) dienen werken te gebeuren van op een hoogtewerker, stelling of vaste ladder met persoonlijke beveiliging. Daarom is het aangewezen ladderhaken te plaatsen. Een aantal goten zijn niet eenvoudig toegankelijk met een ladder.

06.04 ONDERHOUDSMAATREGELEN

(1) Opvolging en controle

- a. Opstellen van een onderhoudsplan
- b. Periodieke visuele inspectie door Monumentenwacht (vijfjaarlijks)
- c. Snelle ingreep bij vastgestelde gebreken of beschadigingen
- d. Tijdig opstellen van een onderhoudsdossier en aanvraag nodige premies

(2) Actualisatie en jaarlijkse controle bliksembeveiliging

(3) Actualisatie en jaarlijkse controle branddetectie- en bestrijdingsmiddelen

(4) Voorzien van een regelmatig en aangepast onderhoud

- a. Daken, dakaansluiting, goten, afvoeren en controleputjes controlen, proper maken en lekken herstellen
- b. Controle houtborende insecten (lente of zomer)
- c. Gevelbevuiling periodiek aanpakken
- d. Onderhoud ijzeren onderdelen (reinigen, verven, ontroesten)
- e. Onderhoud buitenschrijnwerk (reinigen, verven, hang- en sluitwerk smeren, mastiek schoonhouden/ vervangen)
- f. Controle en uitvoeren van kleine herstellingen in het voegwerk (knipvoegen voorgevel zijn onderhoudsgevoelig)
- g. Vernieuwen van gebarsten of weggevallen beglazing
- h. Controle en regelmatig herschilderen onderhoudsgevoelige bouwonderdelen (bijvoorbeeld kroonlijst, goten, muurankers,...)
- i. Ontstoffen van wanden, plafonds, zolderkappen
- j. Reiniging van vloeren
- k. Punctueel beschadigingen aan schilderlagen en pleisterwerk herstellen
- l. Verwijderen van gras en onkruid aan de voet van de muren, verwijderen van plantengroei in goten/op het metselwerk

HOOFDSTUK 07

OPVOLGING EN EVALUATIE

In de komende jaren zal de voormalige Meisjesschool omgebouwd worden tot het cohousingsproject naar ontwerp van HEEM en B-architecten. De de woningen en appartementen worden verkocht. Een goede opvolging is essentieel voor het in stand houden van de erfgoedelementen en erfgoedwaarde van het historisch pand.

Het interieur als ook het exterieur zou periodiek mogen geïnspecteerd worden door Monumentenwacht. Men moet zich engageren de rapporten over te maken naar Erfgoed. Gemelde defecten dienen zo snel mogelijk in onderling overleg met het agentschap tot de noodzakelijke stappen voor herstel leiden, met behulp van standaardpremies.

Monumentenzorg is geen passieve materie: materialen degraderen voortdurend. Zelfs goed ingestudeerde beheersmaatregelen zullen soms/op termijn bijgestuurd moeten worden. Er is dus nood aan permanente bijsturing van de eerder afgesproken beheersmaatregelen. Dat kan best gebeuren door een weerkerend overleg of, als het om ingrijpende correcties zou gaan, met behulp van een officiële update van het beheersplan.

Sinds januari 2019 kan de beheerder een bijkomende premie van 10% verkrijgen voor beschermde goederen, mits er werd geïnvesteerd in regelmatig onderhoud en dagelijks beheer.⁴⁷ Een goedgekeurd beheersplan dat sinds vijf jaar integraal wordt uitgevoerd kan aantonen dat de beheerder zich inzet voor het onderhoud van een site. Voor het aantonen van de integrale uitvoering moeten bewijsstukken worden voorgelegd, bijvoorbeeld facturen voor uitgevoerde werken. In dit opzicht is het sterk aan te raden een onderhoudslogboek bij te houden, dat gebruikt kan worden voor de zesjaarlijkse evaluatie van het beheersplan en het aanvragen van de aanvullende erfgoedpremie voor goed onderhoud van 10%.

In dit onderhoudslogboek worden de onderstaande elementen opgenomen:

- Een toestandrapport van de toestand zes jaar geleden
- Een toestandrapport van de huidige toestand
- Een overzicht van de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken die de voorbije zes jaar werden uitgevoerd

Een toestandrapport geeft de toestand van het onroerend erfgoed weer op een bepaald moment. De rapporten van Monumentenwachten komen hiervoor in aanmerking, alsook een goedgekeurd beheersplan. Een overzicht van de (preventieve) maatregelen en onderhoudswerken kan opgenomen worden in een tabel, met vermelding van datum, uitgevoerde werken, een verwijzing naar de maatregel in het beheersplan, de uitvoerder en een factuur indien de werken niet in eigen beheer werden uitgevoerd. Het is wenselijk om deze rapporten over te maken aan Erfgoed, ook indien geen interventie nodig is mag dit gemeld worden aan de administratie, als bewijs van de permanente monitoring van het monument en landschap.

Er zijn meerdere betrokken gebruikers en adviserende instanties, die soms ogenschijnlijk andere belangen verdedigen. Overleg is essentieel om erop toe te zien dat de beheersdoelstellingen gecoördineerd worden. Dit overleg wordt best jaarlijks georganiseerd, in een werkgroep met afgevaardigden van alle betrokken partijen. De werkgroep moet minstens bevatten:

- afgevaardigden van HEEM en B-architecten
- erfgoedconsulenten

Overleg met de bewoners of erfpachters is een basisvoorwaarde die ingebed is in de randvoorwaarden van de betoelaging: dergelijke inspraak moet dan ook niet beperkt blijven tot overlegmomenten maar moet een georganiseerd vervolg krijgen in geval van tussentijdse evaluaties of ingrijpende aanpassingen. Daarom is het nodig om binnen de stuurgroep van bewoners één of enkele vertegenwoordigers te laten deelnemen aan de werkgroep voor het beheer van het begijnhof. Het

⁴⁷ “Aanvullende erfgoedpremie voor goed onderhoud”, *Agentschap onroerend erfgoed*, <https://www.onroerenderfgoed.be/aanvullende-erfgoedpremie-voor-goed-onderhoud>, geraadpleegd op 9-4-2019.

is aangeraden dat de werkgroep jaarlijks een evaluatieronde voorziet. Voor de komende jaren, waarin het begijnhof nog niet werd gerestaureerd, is mogelijk een frequentere evaluatie aangewezen.

Duidelijke communicatie naar de gebruikers en erfpachters is zeer belangrijk. Daarom wordt best een intern reglement aangeboden gaande over het gebruik en beheer van de woningen, private hofjes en de gemeenschappelijke tuin.

Naast het gelijkstemmen van de violen blijft dé voornaamste reden tot overleg de kalender van de te treffen maatregelen, die in de lijst der werken werd opgenomen, te controleren en bij te sturen. Dit houdt in dat de noodzakelijke onderhoudswerken en restauratieve interventies m.b.v. het aanvragen van alle mogelijke premies zullen worden georganiseerd in nauw overleg met deze subsidiërende overheden. Het is aangewezen voortgangsrapporten op te stellen over de uitgevoerde werkzaamheden en deze te rapporteren aan het agentschap Onroerend Erfgoed.

HOOFDSTUK 08

BIJLAGE

Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)	zie hoofdstuk 1, p. 9
Lijst van geplande werkzaamheden	bijlage 08.01
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	bijlage 08.01
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	n.v.t.
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	n.v.t.
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	n.v.t.
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	n.v.t.
Lijst cultuurgoederen	n.v.t
Bibliografie	zie hoofdstuk 9, p. 187
Extra bijlage > ARAT architecten, "Inventarisatie buitenschrijnwerk" (juni 2018)	bijlage 08.02

gaeden stroat hervonden worden,
Opgehoofd door de ondergeteekende
Subprovinciale Procureester van het
Koningrijk Eindhoven
te Eindhoven den 8 g^{de} 1813

J. Heymans

Gegeesd te Antwerpen den 22sten December 1800 vryen Dinstag,
Blad 121 folio 77 R^e. Dek 2. (Buiten bladen en half Ronden
verandering), Antwerpen twee jaars Dinstag antwerpen

De ontvanger
J. Heymans

Door my en myne bager
aangenomen

Antwerpen 22 December 1813

J. B. B. B.

Jos Schoeters

Joseph Haes

HOOFDSTUK 09

BIBLIOGRAFIE EN AFBEELDINGENLIJST

09.01 LITERATUUR**(1) Gedrukte bronnen**

I. Bertels, *Building the city, Antwerp 1819-1880*, Leuven, 2008.

M. Duser (e.a.), *Natuursteen in Vlaanderen, versteend verleden*, Mechelen, 2009

S. Grieten (e.a.), *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud - ambt en praktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen (1834-1970)*, Brugge, 2006

E.J. Haslinghuis en H. Janse, *Woordenboek bouwkundige termen*, Leiden, 2005

H. Janssens (e.a.), *Het erfgoed van de architectenfamilie Taeymans*, Deurne, 2004

H. Kliffen, *Een Antwerpse Ecole Modèle?*, onuitg. masterthesis UA, 2015

M. Van Den Driessche, *De architectuur van het scholencomplex in de Belgische context (1842-1972)*, Gent, 2009

(2) Rapporten

ARAT architecten, "Inventarisatie buitenschrijnwerk, 601 Turnhout Academie", juni 2018.

Integraal verkoopdossier, Turnhout - Gemeentestraat 3-5, "Erfgoednota Voormalige Meisjesschool".

(3) Digitale bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed, "Meisjesschool" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11994>, geraadpleegd 12 februari 2019.

Agentschap Onroerend Erfgoed, "Historische stadskern Turnhout", <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11926>, geraadpleegd 6 februari 2019.

Agentschap Onroerend Erfgoed, "Kasteel van de hertogen van Brabant" [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12095>, geraadpleegd 12 februari 2019, laatst gewijzigd in 2017.

Agentschap Onroerend Erfgoed, "Taeymans, Pieter Jozef", <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/4706>, geraadpleegd op 22 februari 2019.

Beschermingsbesluit nummer 3464 (06-07-1999), geraadpleegd via <https://inventaris.onroenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/4823>.

Delcampe, <https://www.delcampe.net/nl/verzamelingen/postkaarten/>.

HEEM, "Academie", <http://www.heem.be/projecten/in-ontwikkeling/academie/>, geraadpleegd 12 maart 2019.

Heemkundekring Amalia Van Solms, "Pieter Jozef Taeymans", http://www.amaliavansolms.org/joomla15/index.php?option=com_content&view=article&id=84:pieter-jozef-taeymans&catid=76:biografieen&Itemid=118, geraadpleegd 22 februari 2019.

J. Van Nooten, "Samenhuizen in Academie", HLN, www.hln.be/regio/turnhout/samenhuizen-in-academie (geraadpleegd 14 februari 2019).

Het Verleden van Beiten, "Negentiende-eeuwse leefwereld", <http://www.beitem.be/leefwereld.html>, geraadpleegd 6 februari 2019.

Stadsarchief Turnhout, Beeldbank, <https://stadsarchiefturnhout.turnhout.be/nl/content/872/foto-s-en-video.html>, geraadpleegd 22 februari 2019.

09.02 ARCHIVALIA

(1) Rijksarchief Beveren

Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen - plannen, bijhorende bij nrs. 7081-7100, 7101-7120.

Rijksarchief Beveren, overgedragen archief Provincie Antwerpen, PAA 651 Schoolgebouwen - dozen met nrs. 7081-7100, 7101-7120.

09.03 AFBEELDINGENLIJST

Alle foto's zijn genomen door ARAT architecten in Februari 2019, tenzij anders vermeld.

